

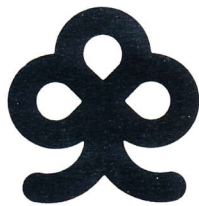
Sastamalan Joulu *1989*

Vammalan Lions Club

”

Ja me toivotamm'
ja me toivotamm'
Onnellista ja
hyvää Joulua!”

Etelä-Satakunnan
SÄÄSTÖPANKKI

Vammalan
Seurahuone

- * Tarjoamme viihtyisät puitteet illanviettoihin, juhliin ja kokouksiin
- * 20 ensiluokkaista hotellihuonetta
- * Tanssiravintola ja Aquarius-disco A-oikeuksin

Tervetuloa!

Vammalan
Seurahuone
Puistokatu 4, 38200 Vammala ☎ 932-1941

Jouluaamu Karkun kirkossa

Sastamalan Joulu **1989**

Kustantaja: Vammalan Lions Club
Toimituskunta: Pentti Hannula, puheenjohtaja
Matti Siren, sihteeri
Pentti Karhu
Kalevi Harmaala
Markku Saastamoinen
Ilmoitushankinta: Jussi Lehtinen, puheenjohtaja
Rauno Jalkanen
Kansi: NÄKYMÄ RAUTAVEDELLE:
Pentti Hannula, Karkku

Sastamalan Joulu ilmestyy toisen kerran. Lehti on joulu- ja kotiseutuaiheinen.

Sastamalan Joulu kiittää kirjoittajia ja ilmoittajia arvokkaasta tuestaan ja toivottaa
JOULUILOA JOKAISEEN KOTIIN!

Syväää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta

LIONSTYÖ - TUKI HUOMISELLE

Näillä sanoilla haluan tervehtiä Sastamalan Joulu -lehden lukijoita tänä jouluna vuonna 1989. Kysymyksessä on lions-toiminnan kotimainen teema toimintakaudelle 1989-1990, joka hyväksyttiin Suomen Lions-liiton valtakunnankokouksessa Kuopiossa 3.6.1989. 'Lionstyö - tuki huomiselelle' kuvaa hyvin sitä toiminta-ajatusta, mikä lionstyön perimmäisenä tavoitteena tulee olla. Se on jäsenten pyyteetöntä toimintaa paikkakunnan hyväksi yhteiskunnallisella, taloudellisella ja sivistyksellisellä alalla. Tätä samaa asiaa kuvaa hyvin myös kansainvälisen presidentin William L. Woolardin teema 'Me palvelemme' toimintakaudelle 1989-1990. Toiminta-ajatuksen sisältö näillä kahdella teemalla on sama.

Lionismi syntyi Yhdysvalloissa vuonna 1917. Suomen lions-toiminnalla on myös jo varsin pitkät perinteet, sillä ensimmäinen suomalainen lionsklubi perustettiin Helsinkiin 14.8.1950. Suomen lions-toiminnan 40-vuotisjuhlia vietetään Helsingissä 11.8.1990.

Vammalaan lionismin aate juurtui myös varhaisessa vaiheessa. LC-Vammalan perustamiskokous pidettiin 19.11.1959 Hotelli Tyrvään tiloissa. Tästä alkoi klubimme vaiheikas jo kolme vuosikymmentä jatkunut palvelutoiminta, jota olemme juhlistaneet 18.11.1989 pidetyssä juhlatilaisuudessa. Tilaisuutta kunniotti läsnäolollaan myös liittomme kansallinen puheenjohtaja Eero Kokko.

Näiden kolmen vuosikymmenen jälkeen voidaan perustellusti kysyä, mitkä ovat klubimme aikaansaannokset, onko alku-peräinen palvelutehtävä ja tarkoitusperä toteutunut? Onhan klubimme jo siinä iässä, jolloin konkreettisten tulosten tulee näkyä.

Huomattavin klubimme aikaansaannos on varmaankin Sastamala-koti, jonka yhtenä alkuunsaattajana LC-Vammala on ollut. Tämä 70 -asuntoinen koti on ollut monen vanhuksen pitkäaikainen hoitolaitos. Vuosittaiset aktiviteettimme vanhustentyön eteen kohdistuvat edelleenkin Sastamala-kodin hyväksi joulukuussa pidettävien joulujuhlien ja keväisten siivoustalkoiden merkeissä. Toinen tärkeä kohderyhmä klubimme toiminnassa on ollut nuoriso. Kouluille jaettavien jokavuotisten stipendien lisäksi on klubimme luovuttanut tänä syksynä juhluvuoden kunniaksi 5000 markan suuruisen

matkastipendin yhdelle nuorelle. Lisäksi varoja on riittänyt myös partiotoimintaan, musiikkiyhdistykselle ja kehitysvammatyöhön. Klubimme on ollut myös aktiivisesti mukana valtakunnallisissa suuraktiiviteeteissa kuten Punainen Sydän ja Punainen Sulka -keräyksissä. Ensi keväänä toteutettavassa valtakunnallisessa suurkeräyksessä Sulka -90 on klubimme keräystavoite 42.000 mk.

Kotimaisten kohteiden lisäksi klubimme on suunnannut varoja myös ulkomaisiin kohteisiin ollen mukana mm. Ecuadorin silmäklinikkahankkeessa ja kansainvälisen LCIF-katastrofirahaston kartuttamisessa. Klubillamme on ollut myös ulkomainen kummilapsi Afrikassa Keniassa. Lähivuosina klubimme kansainvälistyy entisestään, sillä tavoitteena on aikaansaada ystävyysklubi Unkariin.

Varat eri palvelukohteisiin klubimme kerää erilaisilla aktiviteeteilla. Tärkein tulolähde on nyt kädessäsi olevasta Sastamalan Joulu -lehdestä saadut ilmoitus- ja myyntitulot. Muita tulolähteitä ovat erilaisista tempauksista saadut tulot kuten lokakuussa järjestetyt orjamarkkinat ja marraskuussa järjestetty konsertti.

Tämä Sastamalan Joulu -lehti, joka ilmestyy nyt toisen kerran, on tarkoitettu koko alueemme väestön joulu- ja kotiseutujulkaisuksi, jossa olevat kirjoitukset käsittelevät kaikkia elämän eri aloja, - niin menneitä aikoja kuin myös nykyajan elämänilmiöitä.

Tässä yhteydessä haluan kiittää kaikkia Teitä, jotka olette myötävaikuttaneet ja tukeneet tämän lehden syntymää - niin ilmoittajia, kirjoittajia, kuvittajia - kaikkia Teitä.

Toivotan Teille kaikille Hyvää ja Rauhallista Joulua sekä Onnellista uutta Vuotta 1990.

Markku Saastamoinen
Lions Club Vammala
Presidentti

Lääninrovasti Timo Kökkö

Immanuel —

Jumala meidän kanssamme.

Tänä vuonna moneen joulunviettoon liittyvät viidenkymmenen vuoden takaiset muistot. Niistä kerrotaan julkisissa joulupuheissa, ja niitä muistetaan niiden kotien joulunvietoissa, joissa vielä muistajia on. Tyrvään miehet elävät taas kertaalleen Summan koukkauksen tapahtumat jouluna 1939 muistellen päivä päivältä sen onnettomat vaiheet. Kotirintamalla olleet muistavat jouluiset pommitukset.

Kaikki, jotka muistavat tuon ajan, muistavat kuinka samanaikaisesti elettiin toivottomuuden ja toivon viikkoja, kodittomuutta ja kuitenkin ihmisten läheisyyttä, niin täydellistä turvattomuutta, että turvaksi tarjoutuivat enää vain ne asiat, mitkä ihmisen sydäntä turvaavat. Että Suomi oli jäänyt yksin, oli jo nähty. Että Jumala oli meidän kanssamme, oli ainoa jäljelle jäänyt turvan antaja, sekin heikolle uskolle annettu.

Harvoin mikään Raamatun sana tai viesti on ollut niin tosi kuin tämä oli silloin. Ja harvoin se on ollut tosi niin monille suomalaisille, koko kansalle, kuin silloin. Että me tarvitsimme Jumalan turvaksemme ja että hän oli meidän turvanamme, ei ollut vain harvojen uskovaisten asiaa. Se usko näytti yhdistävän koko kansaa. Se oli ihmisten elämälle niin leimallista, että talvisodan Suomen kansan uskontunnustusta kysyttäessä voisi vastata yhdellä sanalla. Se oli Immanuel. Se oli: Jumala meidän kanssamme.

Tämän päivän suomalaiset, elleivät kohta leimaa tällaista väitettä talvisodan hengen todellisuudesta poikkeavaksi hengellistämiseksi, kysyvät kuitenkin väitteen paikkansapitävyyden perään. Mistä tämä tuli? Oliko sota-aika myös hengellisen herätyksen aikaa? Saattoi monelle olla sitäkin. Mutta siitä, mitä me herätyksellä ymmärrämme, ei varsinaisesti ollut kysymys.

Pikemminkin oli kysymys elämän ja historiallisen tilanteen, tosiasioiden hyväksymisestä. Kaikki selviytymisen edellytykset oli niin loppuun asti tyhjennetty ja otettu käyttöön, että jäljelle oli jäänyt enää vain tämä Immanuel. Ei ollut muuta selitystä, millä olisi voinut siinä olemassaolon tilanteessa tulkita kansallisen hengissä selviytymisen mahdollisuudet kuin tämä: Jumala on meidän kanssamme.

Oli järkyttävän totta ja jokaiselle hyvin järkeen käypää, että me selviydymme vain siten, että Jumala on meidän kanssamme. Immanuel ei ollut vain Raamatun joulukirkkoon antama lämmin sana, vaan se oli Jumalan ohjelma, hänen tapansa toimia ja olla Jumala tässä maailmassa ja tässä meidän historiassamme. Immanuel-usko ei noussut esiin, jos tällaista asiaa yleensä voi arvioida, väkevästi herätyksestä ja Pyhän hengen koskettamaksi tulemisen tunnosta. Se nousi esiin ihmisen perimmäisestä sekä ajallisesta että myös hengellisestä avuttomuudesta. Se kasvoi esiin sen todellisuuden paljastumisesta, että ihminen yleensäkin tässä maailmassa on olemassaoloaan säilyttämään ja turvaamaan täysin avuton - ainakin suomalainen. Se nousi siitä, että sillä kertaa edellytykset oli pakko katsoa pohjaan saakka, nähdä, että niitä ei ollut, taikka että niitä oli, kun niitä annettiin, kun Jumala oli meidän kanssamme.

Minusta tuntuu näin jälkeenpäin myös siltä, että elämän edellytysten ei silloin ajateltu olevan olemassa vain silloin, jos Jumala oli meidän kanssamme. Ne olivat olemassa, niiden täytyi olla, sillä Jumala oli meidän kanssamme. Se oli se pelottava ja erinomaisen hieno uskomisen askel ja tapa, jolla silloin koko olemassaolo asetui tämän Jumalan sanan päälle. Me olimme tänään olemassa vain siksi, että Jumala oli meidän kanssamme. Me olimme olemassa myös huomenna, sillä meillä oli Jumalalta hänen lupauksensa: Immanuel.

Hän antoi sen olemaan niillekin, joilla ei mitään muuta enää ollut. En tiedä, oliko kysymyksessä jokin erityinen uskon tila. Kysymyksessä oli yksinkertaisesti elämä, olemassaolo. Ja me elimme, koska Jumala antoi meidän elää, koska hän oli täällä meidän kanssamme.

Kuinka tahtoisin tämän saman uskon saavuttavan Suomen kansan sydämet tänä jouluna 1989! Mihin on kadonnut Jumala ihmisten maailmasta? Mihin on kadonnut tämä kaiken kristillisyyden alkeisoppi: Immanuel, Jumala on meidän kanssamme? Sillä ei Jumala ole nytkään poissa. Yhä pysyy tämä: Immanuel. Mutta juuri tänä vuonna muistamme, että se ei ole vain herätysten voima ja uskon vankkumattomuus, joka toisi Jumalan lähelle ihmisten maailmaa. Yhtä

hyvin se on avuttomuus, ahdistus ja pelko huomisesta, joka tyhjentää meidän sydämemme niin tyhjäksi ja avuttomaksi, että siihen mahtuu joulun sanoma: Immanuel, Jumala on meidän kanssamme.

Uskotko sinä, että Jumala on meidän kanssamme? Joulu julistaa, että on. On joulun lahja, että sinäkin saat uskoa sen. Ja siinä on yhä tulevaisuutesi ja kaikkien meidän yhteisen tulevaisuuden perustus. Jeesus Kristus, joulun lapsi, on Immanuel.

Hyvää joulua

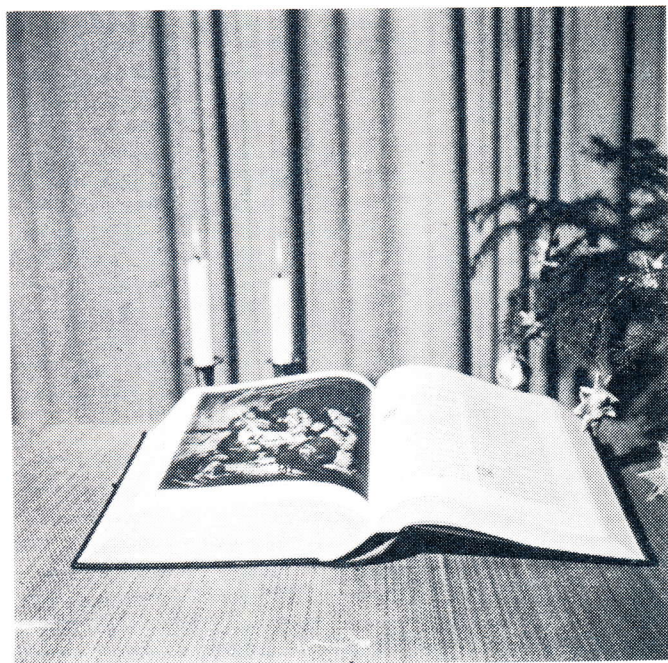
Timo Kökkö

Tyrvään Kirkkokuoro

Tyrvään Kirkkokuoron kiireet eivät lisäänty joulun tullessa, vaan ne jakaantuvat tasaisesti koko vuoden osalle. Tosin määrätynlaista tiivistymistä ja herkistymistä tämä Kristuksen syntymäjuhla tuo kuoron oleukseen.

Nimensä mukaisesti kuoro laulaa Tyrvään kirkossa, ollen näin Tyrvään I kanttorin, Matti Kohon, jonka tehtäviin kuuluu Tyrvään Kirkkokuoron johtaminen, ja jonka päätoimipaikana on juuri Tyrvään kirkko, tärkeä "työkalu". Tottakai kuoro laulaa paljon muuallakin. Seurakauntajuhlat ovat saaneet arvokasta ohjelmataidennystä Kirkkokuoron ehtiessä mukaan. Myös Suomen Kirkkomusiikkiliitto on saanut nauttia Tyrvään Kirkkokuoron osaavasta musisoinnista.

"SOLI DEO GLORIA" on kuoron ohjenuorana siirryttyä uudelle kymmenluvulle.

Jouluna

*Taas syttyvät lamput taivaan valoon
kun joulua käydään juhlimaan.
On valkoista lunta, on vihreää
joulu on suurta elämää . . .*

*Joulu on juhlaa hyvän mielen
lämmön lahjain ja rakkauden.
Kun joulun kynttilät lepattaa
ne onnen tahtoo toivottaa!*

*Kotiseudun ylle joulun rauha laskee
arkiset äänet hiljenee
kirkkaat valot ja lyhtyjen vaiheet
joululle antavat uudet aiheet . . .*

*Hyvän joulun sanoma lämmittää
joulun kellojen ääni yhdistää.
Pienen linnun laulu hiljainen
on muisto menneiden joulujen . . .*

Aili Uotila

”ME SEN TEEMME”

Tämä Vammalan kehittämissuunnitelman teema antaa hyvän kuvan suunnitelman laadintaan osallistuneiden eri osa-puolten suhtautumisesta kotikaupunkimme tulevaisuuteen. Haastatteluja, yritystiedusteluja ja erilaisia seminaareja käsittänyt elinkeinoelämän ja paikallisen valtiollahinnon edustajien sekä kaupungin luottamustointen- ja viranhaltijoiden väliset keskustelut ongelmien määrittämiseksi ja keinojen löytämiseksi niiden ratkaisemiseksi ovat vähän hankalanmakuisen alun jälkeen sujuneet hyvän yhteishengen ja huumorin vallitessa. Olemme jo päässeet työssä loppusuoran puoliväliin ja jäljellä on vielä suunnitelman viralliset käsittelyt kaupungin hallinnoimissa.

Niinkuin tutkimukset ja selvitykset yleensä tämäkin kehittämissuunnitelma tulee päättämään kirjoitettuun toimenpideohjelmaan. Se ei kuitenkaan ole tutkimuksen paras anti vaan tärkeintä ovat olleet eri intressipiirien väliset, konsultin Mec Rastorin johdolla ryhmätöiden tai alustusten yhteydessä tapahtunut eri mielipiteiden vaihto. Jos joku on odottanut työstä kokonaan uusia, entisistä poikkeavia kehittämistoimia, hän tulee odotuksissaan pettymään, sillä kehittämissuunnitelman toimenpideohjelmat käsittävät vanhoja yleisesti tunnettuja keinoja kuten työvoimapulan helpottamiseksi tarpeellisten kohtuuhintaisten tai kohtuuvuokraisten asuntojen lisäämisen,

päiväkotipaikkojen riittävän tarjonnan sekä kaupungin yleisen palvelutason parantamisen.

Tämän päivän ja huomisen eräs keskeisimmistä ongelmista tulee olemaan paikkakuntien välinen armoton kilpailu ammattityövoimasta. Enää ei tule riittämään, että asunnot ja päivähoito ovat järjestyksessä, sillä ne tarjotaan toki kaikilla työvoimasta kilpailevilla paikkakunnilla. Vammalan imagoa viihtyisänä hyvän palvelutason paikkakuntana on syytä edelleen kehittää. Oma väki on saatava pysymään ja mahdollisille tänne muuttajille on voitava antaa Vammalasta kuva perheen tarpeisiin ja harrastuksiin vastaavana viihtyisenä asuinpaikkana. Vammalan elinkeinoelämän kehittämissuunnitelmatyö ei mielestäni saa päättyä laaditun ohjelmaluonnoksen käsitteilyyn ja hyväksymiseen. Hyvin käyntiin saatua kehittämissuunnitelmaa on syytä edelleen jatkaa joko ohjelman suorittamien työryhmien puitteissa tai muulla sopivalla tavalla. Uskon, että niin Vammalan elinkeinoelämä kuin kaupunki tulevat hyötymään tästä vuoropuhelusta.

Vammalan kaupunginhallinnon puolesta toivotan Sastamalan Joulun lukijoille Hyvää Joulua ja Menestyksellistä Uutta Vuotta.

Matti Pulli

Anja Suni

TYRVÄÄN KIRKKO

Tyrvään kirkon paikasta käytiin pitkällistä kiistaa, sillä ehdolla oli useita paikkoja. Viimein kirkkoherra Hellénin esityksestä kirkko rakennettiin kallioiseen Hätinniemeen, josta oli kaunis näkymä Liekovedelle ja joka sijaitsee aivan pitäjän keskustassa maanteiden sekä vesireitin yhtymäkohdassa.

Kirkon piirustukset sekä sisustus suunnitelma tilattiin Turun kaupunginarkkitehti Pehr Johan Gylichiltä (1786-1875). Gylichia pidettiin taitavana arkkitehtinä, vaikka hänen ei tiedetä saaneen varsinaista arkkitehtikoulutusta.

Tyrväläiset aikoivat aluperin rakentaa kirkon puusta, mutta viranomaiset eivät enää myöntäneet puukirkkojen rakennuslupia niiden suuren palovaaran takia. Niinpä kirkko sitten rakennettiin tiilestä. Arkkitehti sai jokseenkin vapaat kädet suunnitteluun. Seurakuntalaiset toivoivat ristikirkkoa viistetyin ristein, sillä kirkosta piti tulla tilava. Tilava siitä tulikin, sillä siellä on tilaa tuhannelle hengelle. Kirkon länsipäätyyn piti rakentaa kellotorni ja itäpäätyyn sakaristo.

Usein ihmetellään sitä, miksi kirkossa on kaksi tornia. Helsingin kaupunginjohtaja Marja-Liisa Lampinen (Rönkkö) on tutkinut Gylichin suunnittelemaa satakuntalaisia kirkkoja. Tutkimuksessaan hän esittää parikin otaksumaa kaksitornisuuteen. Kaksitornista kirkkoa ei Suomessa ole aikaisemmin rakennettu, joten kotoisia esikuvia hänellä ei ollut. Hänen töissään havaitaan kuitenkin venäläisen empiren vaikutusta. Venäjän matkaa hänen ei kuitenkaan tiedetä tehneen, mutta hänen käytössään oli venäläisten arkkitehtien käyttämä mallikirja Sobranie fasadov, josta hän on saanut vaikutteita. Läntisten vaikutteiden lähteenä on saattanut olla parikin ruotsalaista kartanopalatsia, joiden julkisivu on jaoteltu samalla tavoin kuin Tyrvään kirkon länsifasaadi. Gylich vain on lisännyt tornit kirkkorakennukseensa. Kirkkoa pitäisikin oikeastaan katsoa hautausmaalta päin. Vasta silloin voi nähdä vaakalistojen jakamat kerrosvyöhykkeet, kaariaukot ja tornit, jotka antavat kirkolle katedraalikirkon ilmeen.

Kirkkoa on korjattu useita kertoja. Juuri ennen talvisotaa (1938), kun seurakunta valmistautui 500-vuotisjuhliinsa, kirkko korjattiin perusteellisesti arkkitehti Bertel Strömmerrin piirustusten mukaan. Korjauksessa mm. muurattiin umpeen viisi kuori-ikkunaa ja kirkkoon asennettiin keskuslämmitys.

Tämän vuosikymmenen alun korjaussuunnitelmat on tehnyt turkulainen arkkitehtitoimisto Pitkänen-Laiho-Raunio. Sama toimisto on suunnitellut vähän aikaisemmin Karkun kirkon korjauksen. Arkkitehtitoimiston tunnetuimpia töitä ovat olleet Turun Tuomiokirkon restaurointisuunnitelmat ja eduskuntatalon peruskorjaus ja laajennustyöt. Viimeisimmässä korjauksessa kirkko pyrittiin palauttamaan mahdollisimman alkuperäiseen Gylichin suunnittelemaan asuun. Kuori-ikkunat avattiin uudelleen. Oikeastaan ne vuoden -38 korjauksessa muurattiin turhaan umpeen. Syynä siihen, miksi ne silloin muurattiin, oli se, että vesi tiivistyi ikkunoihin puutteellisen lämmityksen takia. Valuvan veden pelättiin turmelevan alttaritaulut. Mutta kun kirkkoon samanaikaisesti asennettiin keskuslämmitys, tämä haitta poistui.

Korjauksen jälkeen kirkko oli vihitty jo uudelleen käyttönsä, kun yllättäen lattian alla kulkevan lämpöjohtoon eriste syttyi itsesytytyksenä palamaan. Palo havaittiin melko varhaisessa vaiheessa. Palovahinkoa suuremmat olivatkin savun aiheuttamat haitat, sillä tervainen noki laskeutui kaikille pinnoille. Palovakuutus korvasi vahingot, joten kirkko voitiin restauroida uudelleen samojen piirustusten mukaan. Kirkkoon tilattiin myös uudet urut Ruotsista Åkerman & Lundin urkutehtaasta. Ne vihittiin käyttönsä toukokuussa 1986.

Sisältä kirkko on vaalea empire-kirkko. Kolmiosaisen alttaritaulun: Kristus ristillä, Kristuksen kirkastaminen ja Kristuksen taivaaseen astuminen, on maalannut Robert Wilhelm Ekman. Kirkossa on myös Wille Walgrenin kipsireliefi Kristus, pronssiin valettuna se on Ateneumissa. Reliefi oli Pariisin maailman näyttelyssä vuonna 1900. Richard Rautalin on tehnyt kipsireliefin Jeesus pesee opetuslasten jalat.

Sarkia-Museo

Piirros: Olli-Pekka Hannu

Sarkian ajatuksia kotiseudusta

Viime keväänä Sarkian lapsuusympäristöön Kiikan Kulmuntilan kylään avattiin Sarkia-polku, jonka varrelle sijoitettiin 6 Sarkian kotiseutuaiheista runoa. Tämän vuoksi on varmaan paikallaan tarkastella lähemmin hänen eri yhteyksissä esittämiään ajatuksia kotiseudustaan.

Julkaisemattomassa omaelämäkerrassaan, jota on vain 8 konekirjoitusliuskaa, hän kirjoittaa sveitsiläisessä alppiparantolassa näin: »Lapsuudenkotini kunnailta näin laajan, kumpuilevan maiseman. Pehmeästi kysymysmerkiksi kaartuva valtamaantie, keltainen suoni, joka kuljetti matkustavien mukana lapsen ikävöintiä kauas, jonnekin, outoihin kyliin, jokainen kulkija toi viestin oudosta maailmasta, jokainen joka kaukana, lähellä taivaanrantaa häipyi tien kaarteseen, vei mukanaan silmän. Vertauskuva siitä, mikä oli tuleva omaksi olemukseksi: vaellushalu, halu nähdä yhä uudelleen, mikä näköala aukeaa seuraavan tienkaarten takana, alati tyydyttämätön himo, päättymätön matka. Voisi ajatella, että runoissani usein esiintyvä kuva tie olisi yleisvarastoista ammennuttua, olkoon, mutta minulle se on yksityisomaisuutta, mikäli yksityisomistaminen on mahdollista runoilijoiden henkisessä yhteiskunnassa.» Tässä Sarkia kokee kotiseudun pelkästään myönteisenä, avartavana kokemukse-
na.

-Eräässä kirjeessään 28.7.1928 maisteri Aune Hiiskulle hän antaa kotiseudustaan vallan toisenlaisen kuvan, jossa hän kokee sen rajoitukset: »Olen usein ajatellut Koskenniemen sanoja, että lapsuusajan ympäristöllä, kotiseudun maisemalla on sangen ratkaiseva merkitys ihmisluonteelle, sielunelämän väritykselle, temperamentille. Omassa tunnepiirissäni ja mielikuvitukseni sisällössä varmaan selvästi tuntuu Kiikan luonnon vaikutus. Ympäristö, joka tarjoaa vain ahtaita ja latteita kuvia, ei suurpiirteistä kauneutta, mutta kylläkin sieviä yksityiskohtia ja pikkuidyllejä, hopeinen joenkaarre kukkivien apila- ja ruispeltojen keskellä, haalistuneen punainen harmaakattoinen maalaistalo syreeniensä ja omenapuitensa ympäröimänä, pieni loriseva puro vesikasveineen, kauniisti kiemurteleva keltainen maantie, matalahko, sileän lepi-
kön seppelöimä kallionnyppylä, romanttinen, ruohoa kasvava tanhua, pieni lähde mäenrinteessä - ei järveä eikä vuorta, ei laajaa peltoaukeaa, ei vaihtelevaa kumpumaata, kaikki mikä on havaittavissa on pientä ahdasta, huomio kääntyy sieviin pikkuseikkoihin, kukkiin, suljettuun aukeamaan metsässä, viidakon läpi pujottelevaan polkuun, sammalpeitteeseen, tasaiseen kiveen, varjoisaan lehtimajaan, yleensä kaikkien pieneen, sievään, rauhalliseen ja hentoon. Alle viiden-
toista ikävuoteni en juuri saanut vaikutteita kotipaikkani

Kaarlo Sarkian reliefi juuri valmistuneena v. 1983 prof. Kauko Räikkään asunnossa Raumalla.

ulkopuolelta, en nähnyt järveä, puhumattakaan merestä tai vuorista. Sellaisesta keinotekoisesta ihmeestä kuin kaupunki sain maistaa vasta sangen myöhään.»

Aune Hiisku kirjoittaa Sarkia-teoksessaan näistä kotiseudun kuvista näin: »Nämä molemmat kotiseudun kuvat tuntuvat olevan hyvinkin vastakkaiset, mutta näköalapaikatkin ovat erilaiset. Edellinen on kirjoitettu korkealla vuoristossa, sveitsiläisen alppimaiseman tuntumassa, toisen tähytyspaikka on ilmeisesti runoilijan oma kotipiha. Mutta ne täydentävät toisiaan ja tulevat erimuotoisina meitä vastaan Sarkian kotiseutulyriikassa.»

Sarkia arvosti tulevalle kehitykselleen hyvin tärkeäksi pääsemistään opintielle Vammalaan, jossa myös ympäristö suuresti avasi näköpiiriä. Omaelämäkerrassaan hän kirjoittaa: »Tämä korkeammasta sivistyksestä osalliseksi pääseminen, josta ensi sijassa saan kiittää jo mainitsemani opettajaa, Taavi Kannaria, aloitteentekijänä, muodostui tietenkin allekirjoittaneelle kuvaamattoman merkitykselliseksi. Jo yksistään muutto maalaisympäristöstä koulukauppalaan, Vammalaan, joka sijaitsee Rauta- ja Liekoveden välisellä niemellä kosken rannalla kohoavine komeine tiilikirkkoineen, kosken yli kulkevine upeine siltoineen, jolta aukeaa laaja järvinäköala, oli omiaan laajentamaan näköpiiriä. Sen sivistyneitten porvariskotien ystävälliset ovet avautuivat köyhälle maalaispojalle (erikoisesti kiitollisissa muistissa säilyy kaksi

perhettä, apteekkari Bäckmanin ja kauppias Lehtosen, joiden kodeissa sain olla oman lapsen asemassa.»

Ehkä kauneimmin hän kuvaa lapsuusajan vaikutusta runoilija-kutsumukselleen omaelämäkerrassaan seuraavasti: »Se mikä tässä elämässä mahdollisesti on runoilijaa, se on jäämistä tähän lapsuuden todellisuuteen, tähän pääsiäistunnelmaan, joka vallitsee odotuksetäytenä mielessä ennen kirkkoon lähtöä, äidin päätellessä viime askareitaan, kun pyhävaatteet yllä istuu kiikussa, aitan ja puodin välisessä solassa, hiljalleen keinuskellen mielessä ihmetys siitä, että aurinko tanssii noustessaan pääsiäisaamuna. Keinuntaa juhllisissa maan aamussa auringon alla, aamussa, joka on täynnä vaiherikkaan päivän lupausta, ennen hetken täyttymystä, ennen jännittävää matkaa. Viipyilemistä, keinuntaa maan aamussa ennen kuoleman matkaa. Aamu, lapsuus on jäänyt ainoaksi olevaksi: siitä on tämä elämä keskipäiväänsä tunteematta jyrkästi kallistunut yöhön.»

Herkästi Sarkia kuvaa kotiseutuaan myös kokoelmien ulkopuolella julkaistussa, koruttomassa runossa Kotiseudun kuva, jossa hän haikeana muistelee lapsuusmaisemiaan:

*»Missä kultainen kiersi tie,
virtas sininen, vuolas joki,
kaipuun siipi mun sinne vie.
Näen vihreät laajat pellot,
soivat korviini karjan kellot.
Missä harhaillut sielu lie,
siellä parhaan se koki.*

*Muistan kynnöksen, kylvötyöt,
muistan poluilla kuopat kirren.
Muistan himmeät kevään yöt,
helavalkeat rantamäen,
viulut leivosen, huilut käen,
kirkkoveenet ja suvivirren,
kuinka muistoille, sydän, lyöt!*

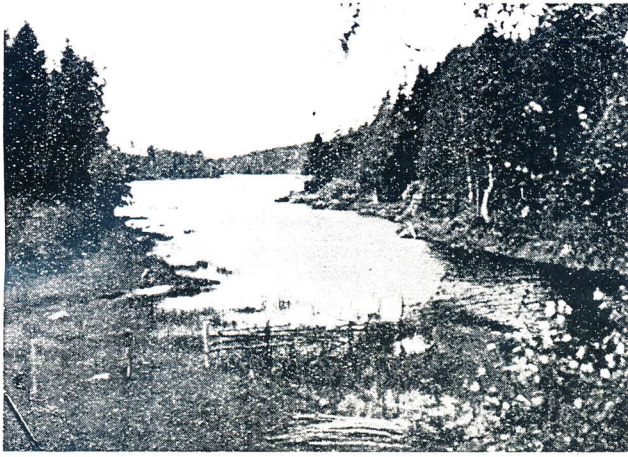
*Talven juhlanke unohtan,
mäenlaskut ja hiihdot, koulun?
Korvas nurmikon tuoksuvan
talvi ruutujen jäisin kukin,
humu totinen äidin rukin
kesän mettisten surinan,
kaiken huumaava satu joulun.*

*Milloin vaiheilla virran, tien,
pihan, vainion, kummut, lehdot,
tuvan punaisen nähnyt lien?
Muistan aitat ja kaivon, kiikun!
Joskin outoja teitä liikun,
kuvan seudusta hautaan vien,
missä heimoni keinui kehdot.*

*Äiti aattona helluntain
pihaa lakaisi: Hältä kysyin:
»Vesi järvien kuohuvain
aina riittääkö virran viedä?»
Äiti vastasi: »Lapsi, tiedä,
mereen hukkuu se hetkeks vain.»
Siinä tiedossa aina pysyin.*

*Kodin maantie, kultavyö,
sua tallusti poika pieni
kirkkoon, kun oli jouluyö.
Veit mun outoihin, kylmiin kyliin,
kerran vienetkö kodin syliin
jälleen minut, kun hetki lyö -
lietkö viimeinen tieni?*

Martti Hangaslahti

Mouhijärven Salmi-Sastamalan »eräportti» Merikarvian linjalla. Valok. Jouko Saikkala.

Suomen varhaisimmassa asuttamisessa on havaittavissa kaksi voimakasta asutusvirtaa: toinen lännestä itään, toinen etelästä pohjoiseen. Arkeologia osoittaa, että Kokemäenjoki on ollut länsi-itäisen asutuksen valtavyöly. Tämän joen varrella, Nakkilan Penttalasta, ovat Satakunnan vanhimmat rautakauden löydöt n. v:n 100 tienoilta j.Kr. Kuta idemmäs jokivartta tullaan, sitä nuorempia ovat kalmistot, rautakauden tärkein löytöaineisto.

Asutus Kokemäenjoen laaksossa ei tullut yhtenäiseksi pitkin jokivartta, vaan ryhmittyi kahdeksi toisistaan verraten selvästi eroavaksi asutuskeräksi. Toisen näistä muodosti Kokemäen-Köyliön-Euran seutu, toisen muinaisen Sastamalan, s.o. Tyrvään ja Karkun, sekä Suur-Pirkkalan alue. Prof. Jaakkola on osoittanut, miten viimeksimainittu asutuskeskus, Ylä-Satakunnan sydänseutu, jo varhain muodostui Hämeestä selvästi erottuvaksi aluekokonaisuudeksi.

Nyt kysymyksessä olevalle varhaiselle asutusmuodostumalle olivat ominaisia tietyillä keskusalueilla sijaitsevat asuinpaikat ja niiden asukkaille kuuluvat, osittain tavattoman kaukana sijaitsevat metsästyks-, kalastus- ja kaskialueet, n.s. erämaat. Viimeksimainitut tulivat niin tärkeiksi, että täydellä syyllä voidaan korostaa vanhan eräkulttuurin merkitystä. Vuosittain eränkävijät lähtivät erämatkoilleen keväällä, jäiden lähdettyä. Peltotyöt kotona jäivät naisten, lasten ja vanhusten huoleksi. Suurissa joukoin taivallettiin vesiä myöten erämaalle veneet lastattuina pyyntineuvoilla. Perillä joukko hajaantui kukin omalle eräkappaleelleen, jota sanottiin miehenmetsäksi. Syyskuun vaiheissa palattiin takaisin saaliin kanssa, josta kuitenkin osa saattoi jäädä erämaalle talvikeliihin asti.

Erätiet määräytyivät kokonaan maantieteellisten seikkojen, kulkumahdollisuuksien mukaan. Ylä-Satakunnan vanhalta asutusalueelta avautuu pohjoiseen päin kolme vesireittiä, ja näiden mukaan muodostui myös kolme tärkeää erälinjaa. Läntisin näistä oli Sastamalan-Mouhijärven-Suodenniemen-Karhijärven-Merikarvian eräreitti. Sen päätekohtan Merikarvian ruotsalainen nimi Sastmola osoittaa selvästi sen yhteyttä muinaiseen Sastamalan seutuun. Mainitun linjan itäpuolella muodostui Kyrösjärven vesistöalue Ylä-Satakunnan vanhimaksi ja keskeisimmäksi eräreitiksi. Kyrönjoki sen pohjoispuolella viitoitti eränkävijöille selvän tien Pohjanlahdelle. Kyrönjoen suuseudun vanha nimi Kyröboaminne, Kyrön asukkaiden joen suu, liittyy sen Kyrösjärven asutusseutuun. Kolmas ja itäisin erätie Ylä-Satakunnasta pohjoiseen avautui Pirkkalan seudulta Pyhäjärven-Näsijärven-Ähtärin linjalle. Pohjanlahdelle se jatkui Ähtävän jokea myöten ja meritiensä edelleen Pohjanlahden perukkaan. Tällä linjalla eränkäynti kehittyi suurisuuntaiseksi ja erikoiseksi. Se tunnetaan pirkkalaisliikkeen nimellä. Sillä tarkoitetaan Pirkkalan tienoen talonpoikien ammatinomaista kaikinpuolista eränkäyntiä Lapissa eli n.s. lapinkäyntiä sanan laajimmassa

Sastamalan eräelämää

Jouko Saikkala

merkityksessä. Siihen kuuluivat metsästyks-, kalastus-, lappalaisten verottaminen ja kaupankäynti. Rinnakkaisena aikaisemmin mainituille nimilinjoille kuvastaa Pirkkala - Birkalabo pirkkalaisliikkeen suuntaa.

Sastamalan eräreitin lähtökohdasta on tavattun runsaasti rautakautisen asutuksen merkkejä. Kansainvaelluksen ajan rautakaudelta - alkaa n. v. 400 j.Kr. - on kalmistolöytöjä sekä Tyrväästä että Karkusta. Pakanuuden aikainen on myös Karkun Pentin linnavuori säännöllisine kivistä ladottuine asumuksen pohjineen. Mouhijärven alueelta ei ole pakanuuden aikaisia kiinteitä löytöjä. Kuitenkin on varmoja merkkejä siitä, että erämiehet jo varhain ovat samoilleet Karkusta Tupurlan järven reittiä Mouhijärven alueelle. Tätä todistavat ne kolme soikeata tuleniskentäkiveä, jotka maastamme kaikkiaan löydetyn n. 300:n joukosta ovat tulleet Mouhijärven osalle. Ne ovat peräisin n. v. 400 vaiheilta j.Kr. Kaikki ovat aivan vesireitin varrelta: Kairilan, Tervämäen ja Vesunnin rannasta.

Myöhempinä aikoina eräliike jatkui. Sitä voidaan seurata historiallisten lähteiden nojalla, ja on osoitettu, kuinka täydellisesti se muodostui maantieteellisten edellytysten mukaisesti.

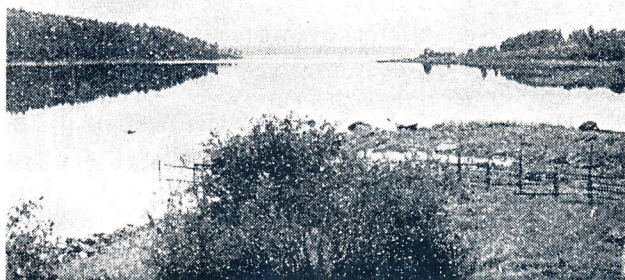
Erikoisesti on huomattava, ettei Sastamalan alueelta - eikä myöskään koko Kokemäenjoen laaksosta - voida todeta yhtäkään etelään päin johtavaa eräreittiä. Luonnollisen selityksen siihen antaa eteläpuolisten seutujen vesistököyhyys. Sen sijaan vesitiet johtivat Tyrvään erämiehen pohjoiseen päin Mouhijärven ja Karkkulaiset Tupurlan järven reittiä samoin Mouhijärven ja siitä edelleen luodetta kohti Karhijärven- Merikarvian linjalle.

Nykyisen Mouhijärven pitäjän alueella eräkappaleita ei enää voida osoittaa, koska se jo varhain on saanut kiinteän asutuksen. Kuitenkin jo se seikka että aikaisimmissa verokirjoissa Mouhijärvi, Suodenniemi ja Lavia luetaan Karkkuun kuuluviksi, osoittaa erä- ja asutusyhteyttä Karkkuun. Yksityiskohtaisia viitteitä antaa Karkun vanha neljänneskuntajako. Vaikkei sen riippuvaisuutta vanhoista erä- ja asutusoloista voida tarkasti selvittää, se kieltämättä kuvastaa niitä. Niinpä kuuluivat Tupurlan järven ja sen laskujoen rannoilla olevat kylät Saikkala, Vuorioinen, Tupurla, Rienilä, Ryömälä, Hermala, Salmi ja Kairila samaan Sarkolan neljänneskuntaan kuin juuri mainitun laskujoen suuta Kuloveden rannoilla ympäröivät kylät Pakkala, Urmia, Kauniainen, Kulju, Ruolahti, Vahalahti, Sarkola, Suoniemi ja Tyrisevä. Karkussa kaikki Rautaveden pohjoisrannalla olevat kylät Tyrvään rajasta Nohkuaan ja Toijalaan asti kuuluivat Rantakunnan neljänneskuntaan. Rautavedestä johti ikivanha tielinja Nohkuan järven ja Kaakkurijärven kautta Sikkalan joelle Lampisten kohdalla. Tämän tielinjan pääs olevat kylät Lampinen, Iirola, Mustianoja, Tiisala ja Uotsola kuuluivat

Rantakunnan neljänneskuntaan. Ilmeisesti eräliike näin ollen tunkeutui Tupurlan järven reitille sekä Kuloveden puolelta Tupurlan järven laskujoen kautta että Rautaveden puolelta Nohkuan järven- Lampisten linjaa. Kuloveden ja Rautaveden varrella olevat emäskylät valtasivat ensin eräteittensä vierellä olevat nykyisen Mouhijärven lähimmät alueet. Kun ne sitten tulivat asutuiksi, näkyi niiden yhteys entisiin emäkyläin neljänneskuntajaosta. Samaan yhteyteen viittaavat myös myöhemmät emäkyläin ja tytärkyläin asukkaiden eräkumppanuudet sekä edelleen karkkulaisten kauan säilyneet omistukset Mouhijärvellä. Niinpä Harsun, Tillon ja Seikun taloilla oli vielä isonjaon aikaan niittyjä Rienilän kylässä.

Mouhijärveltä Suodenniemen vesien kautta Karhijärvelle jatkuvalla eräreitillä voidaan jo Karhijärvelle tultaessa eräliikettä valita 1500-luvun eräluetteloidella. Tällöin liike kyllä on jo taantumassa, mutta vanhempia lähteitä ei yleensä ole säilynyt. Karhijärven rannalla oli lukuisasti tyrvääläisten erämaita. Tällaisena mainitaan etelärannalla Riutta, ja sen eteläpuolella oleva alue on vanhaan karttaan nimeämättömänä merkitty Tyrvään pitäjän erämaaksi - 'Torffes Sockens erama'. Eräluetteloiden mukaan on myös Riihonpohja ollut Tyrvääläisten erämaa. Sen omistajiksi mainitaan v. 1552 Vinkkilän 'Staffan ja Lasse Vincki'. Kun Riihonlahden länsipuolella lisäksi tunnetaan nimet Haunia ja Kalliala, jotka Vinkkilän klanssa kuuluivat samaan vanhaan kolmanneskuntaan, niin näyttää Tyrvään (Kallialan) erämaa käsittäneen aikoinaan miltei koko Karhijärven pohjoisrannan. Myös Karkulla oli Karhijärven rannoilla eräalueita, ja täällä esiintyy myös nykyisen Mouhijärven vanhimpien, lähinnä Karkkua olevien kyläin asukkaita erän omistajina.

Muinaisten eräomistusten jäännöksiä ovat epäilemättä ne lukuisat karkkulaisten ja mouhijärveläisten niityt entisten eräteiden varsilla, joita tavataan varsinkin isonjaon asiakirjoissa ja joista monet ovat pysyneet entisillä omistajillaan melkein meidän päivimme saakka. Niitä esiintyy runsaasti Mouhijärvestä laskevan Kiikoisten joen varrella, Suodenniemeltä Mouhijärveen laskevan Kourajoen varrella, erikoisen runsaasti Karhijärven rannalle varsinkin Huidan jakokunnassa sekä edelleen Lassilan joen molemmin puolin ja lukuisasti kauempanakin Karhijärven laskureitin partailla. Ne ovat eräalueiden viimeisiä, kauimmin käyttökelpoisina pysyneitä tähteitä. Aikojen kuluessa nekin muiden eräalueiden ohella suureksi osaksi ovat joutuneet pois entisiltä omistajiltaan. Perimätieto Sastamalan muinaisen eräteitin varrella on säilyttänyt useita tätä valaisevia tarinoita. Eräs niistä on tällainen:

Kutlaan vuolle. Takana vasemmalla Pentin linnavuori ja Pirunvuori. — Kansallismuseon kokoelmat. Valok. Eino Nikkilä.

Suurkatiskoita Karhijärven Isosaaren ja Pappilan nokan välisessä salmessa. Valok. Niilo Valonen.

Laviassa Vareen talon lähellä oli mouhijärveläisillä heinäniitty, jonka tekeminen oli kuuden miehen kahden päivän työ. Vareessa oli Yrjö-niminen isäntä, joka oli kooltaan jätti ja muuten 'uuspeili' mies. Hän sanoi kerran mouhijärveläisille, ettei heidän enää ollut tuloa tekemään heinää niitystä, koska se oli hänen maittensa keskellä. Mouhijärveläiset vastasivat: »Jos tulet estämään, niin pane sitten kuolinpaita päällesi.» Yrjö teetti maata vetävän paidan, ja seuraavana vuonna hän meni tämä päällään ja kirves kädessä kiljähdellen niitylle, kun Mouhijärven miehet olivat tulleet. Nämä pakenivat veneisiinsä, ja Yrjö juoksi vielä heidän perässään veteen lyöden erään veneen laidan rikki. Mouhijärveläiset eivät tämän jälkeen tulleet niitylle heinän tekoon. Niityllä on tästä lähtien ollut nimenä Riitaperko. Tarina ei aseta mouhijärveläisiä erittäin edulliseen valoon. Niinpä se ei ole Mouhijärvelä säilyntykään, vaan on kirjoitettu muistiin Laviassa.

Kerrottakoon tässä vielä toinen tarina, joka myös valaisee vanhan eräniityn menetystä. Se on säilynyt Lassilassa. Sen mukaan karkkulaisilla oli aikoinaan Inhottu-järven alapuolella joen varrella Nikkiperin niitty. Kerran karkkulaisten ollessa täällä heinää tekemässä sattui tavallista sateisempi suvi ja heinänteko venyi pitkäksi, niin että eväät loppuivat kesken. Tällöin heinämiehet ruuakseen tappoivat naapuriniityllä laiturilla olleen Lassilan Heikkilän talon ison sonnin. Heikkilän isäntä vaati korvausta sonnistaan, ja sovinnoksi karkkulaiset jättivät niitynsä Heikkilälle.

Mielenkiintoista on eräluetteloiden avulla seurata eräliikettä Karhijärven luoteispuolella linjalla Karhijärvi-Merikarvia. Se liittyi elimellisesti Karhijärven itäpuoliseen erälinjaan. Vertaamalla toisiinsa eräreitien varrella Karhijärven itä- ja länsipuolella olevia eräomistuksia voidaan osoittaa eräelämän kehityskulku, sen riippuvaisuus maantieteellisistä tekijöistä. Karhijärvelle tultaessa tavataan ainoastaan yksi nykyinen Mouhijärven kylä erän omistajana, nim. Kairila, joka on aivan lähellä Karkun rintamaata. Karhijärven länsipuolella sen sijaan mouhijärveläisten eräomistukset tihenevät, mitä lännemmäs tullaan. Heidän alueitaan ulottui Pomarkun tienoilta luodetta kohti melkein katkeamatonsarja aina merenrantaan asti. Pohjois-Satakunnan vanhaa eräkuultuuria käsittelevässä tutkimuksessaan prof. Jaakkola huomauttaakin, miten on hyvin ymmärrettävää, että »lähimmille erämaille syntyneet eräkylät, jotka voimakkaimmin olivat tutustuneet eräelämän viehätysiin ja vaaroihin, olivat omiaan levittämään eräviljelystä yhä kauemmas läntisille saloille, sisäjärville ja varsinkin perimätiedon ja historiallisten tietojenkin mukaan siikarikkaaseen Siikaisiin ja sen länsipuolisiin merenlahdelmiin ja saariin.»

Hakalan isäntä virittää linnunloukasta. Lavian Myöntäjän kylä. — Satak. osak. kokoelmat. Valok. Niilo Valonen.

Eräluetteloiden avulla voidaan edelleen osoittaa, että Sastamalan vanha eräliike edellä kuvatulta Sastamalan-Merikarvian päälinjalta haarautuu myös pohjoiseen päin ainakin Karviajärvelle asti. Monet seikat viittaavat myös siihen, että se täältä on jatkunut Etelä-Pohjanmaalle Teuvaan ja Lapväärtiin, ehkäpä Närpiöön saakka.

Eräelämän valtakausi päättyi 1500-luvun puoliväliin mennessä. Jo paljon aikaisemmin olivat rikkaat ja laajat erämaat tehneet vanhojen asutuskeskusten suuren asukastiheyden mahdolliseksi. Ovathan muutamat vanhan Sastamalan alueen kylät 1500-luvun alkupuolella, jolta ajalta ovat ensimmäiset tiedot, talorikkaampia kuin nykyisin. Erämiehet palasivat retkiltään takaisin, varsinaista uudisasutusta ei parhaina eräkautena paljon harrastettu. Kokemäenjoen vilkas kauppavirta antoi hyvät ja läheiset menekkimahdollisuudet erämaiden antimille, ennen kaikkea turkiksille. Näin ollen tarjoaa Ylä-Satakunnan vanhojen asutuskeskusten maantieteelliseen asemaan ja verrattomiin nautintasuhteisiin perustuva huomattavan vauras ja mahtava talonpoikaiskulttuuri menneiden aikojen hämärässä nykyajan katsojalle suorastaan romanttista loistoa.

maisteri Jouko Saikkala,
Kotiseudun Joulu, 1938.

Saksalaiset vanhempani ja minä vanhempieni kesämökillä.

NUORISOVAIHTO- OPPILAANA

Kesän -89 Lions Clubin nuorisovaihdon kautta tekemäni Saksan matka osoittautui todella onnistuneeksi.

Kuukauden oleskeluni aikana tutustuin saksalaiseen elämäntapaan, joka vastasi aiempia käsityksiäni. Asuin kaksi ensimmäistä oleskeluviikkoani kahdessa eri perheessä. Saksalaiset, joihin sain tutustua, olivat huolellisia, tarkkoja ja täsmällisiä niin kuin olin olettanutkin. He olivat myös äärimmäisen ystävällisiä ja lämminkäytöksiä. Sinunkauppoja ei kylläkään tehty, joten teitittelin saksalaisia vanhempieni oleskeluni loppuun asti.

Kaksi viimeistä viikkoa vietin paikallisen Leo-Clubin järjestämällä kansainvälisellä leirillä, joka järjestettiin urheiluhotelli Dreisbachissa saksalaisen maaseudun keskellä. Melko tiiviiseen ohjelmaamme sisältyi mm. käynti Luxemburgissa, kaksi vierailua Ranskassa, tutustuminen saksalaiseen varuskuntaan ja useita käyntejä Lions-Clubin järjestämissä tilaisuuksissa.

Leirillä oli nuoria ympäri maailmaa, yli kymmenestä maasta, ja tämä antoi mahdollisuuden tutustua erilaisiin tapoihin ja kulttuureihin.

Kiitos huolellisten järjestelyjen ja Leojen todellisen innon saada meidät viihtymään, leiri onnistui mahtavasti.

Kaiken kaikkiaan matkani onnistui hienosti ja siitä saan kiittää Lions Club järjestöä Suomessa ja Saksassa.

Sanna Lomma

Tyrvään vanha kirkko on miellyttänyt myös tv-näytelmien ja -sarjojen tekijöitä. TV 2 on kuvannut kirkossa ja kirkonmäellä mm. Tyrväällä syntyneen Erkki Mäkisen kirjoittamaa, Väinö Vainion ja Jussi Aarnion ohjaamaa sekä Eero Silvastin juontamaa sarjaa Kirkko keskellä kylää. Teilipyörässä ohjaaja Väinö Vainio, pyövelinä Onni Lindholm. Katsojina vammalalaiset harrastajanäyttelijät Terttu Vuori, Tuula Santala ja Ritva Louna-Lehtonen. Kuva: Yleisradio, TV 2.

TYRVÄÄN VANHA KIRKKO - TEHTÄVÄSSÄÄN USKOLLINEN VUOSISATOJEN AJAN

Muinaissuomalaiset arvelivat kaikkialla luonnossa elävän salaperäisiä voimia hallitsevaa väkeä, maahisia, tonttuja, haltijoita. Näillä oli valta tehdä ihmisille hyvää tai pahaa mielensä ja sen mukaan, miten heitä kohdeltiin. Heimoilla oli omat noitansa ja tietäjänsä, jotka saivat luonnonjumalien sanomia ja välittivät uhreja.

Ensimmäinen ristiretki tehtiin Suomeen vuonna 1155 joko Aurajoen tai Kokemäenjoen suuhun. Esi-isät saivat luopua taikauskostaan ja totuttautua uuteen yksijumalaiseen uskoon. Mutta Kokemäenjoen ympäristössä lienee ollut kristinuskon vaikutusta jo ennen ensimmäistä ristiretkeä. Luultavaa on, että Suomen kirkon perustajan, piispa Henrikin surmaajakin oli kuullut uskosta jo ennen omakohtaista tutustumistaan kirkon edustajiin. Nimi Lalli (Lauri) viittaa kristilliseen alkuperään.

1300-luku oli Jumalan kunniaksi pystytettyjen kirkkojen rakennusaikaa. Tältä ajalta on peräisin myös Tyrvään vanha, Pyhän Olavin kirkko. Tyrvään pitäjä kuului aikoinaan suuren Sastamalan seurakuntaan. Sastamalan ensimmäinen kirkko sijaitsi Karkussa, josta kulki hämäläisten kauppateiden Kokemäenjoelle ja Teljään. Kun kauppateiden reittejä muutettiin, vaihtuui kirkon sijaintipaikkakin. Sastamalan kirkko rakennettiin 1300-luvun alussa.

Tyrvään eli Ala-Sastamalan eroamisen ajankohtaa ja syytä ei varmuudella tiedetä. Rakennustyylin ja vanhojen asiakirjojen perusteella eroajankohtana pidetään 1300-luvun keskeltä loppupuolta. Vuonna 1438 Ala-Sastamala jo mainitaan asiakirjoissa. Erittäin harvinaista kuitenkin on, että uusi kirkko on rakennettu vain muutaman kilometrin päähän emäkirkosta.

Heimojen väliset riidat rajoista ja riistamaista olivat tuohon aikaan tavallisia. Ehkä Ala-Sastamalan asukkaat ovat niistä kimpaantuneina päättäneet perustaa oman alueensa ja pystyttää oman kirkkonsa. Kansantarinan mukaan kirkkoniemellä olisi ollut pakanallinen uhrilehto, jossa kansa palvoi jumaliaan. Katolinen kirkko halusi lopettaa epäjumalien palvelemisen ja rakennutti paikalle upean kirkon.

Maamme vanhin paanukatto ja keskiaikaiset tiilit

Tyrvään kirkkoa ulkoa tarkasteltaessa kiintyy huomio ehkä ensimmäiseksi sen kauniiseen paanukattoon. Katto on maamme vanhin koristeellinen paanukatto. Se tehtiin kuuluisan kuortanelaisen kirkonrakentajan Antti Piimäsen joh-

dolla vuonna 1747, mutta koristeaihe lienee peräisin jo 1300-luvulta. katto on pidetty kunnossa korjauksin ja tervauksin.

Kirkon päädyt on koristettu tiilikuvioin. Päätykoriste on vuosilta 1513-1515. Tornia ei vanhassa kirkossamme ole. Aseet piti kirkkoon saapuvien asemiesten jättää eteläseinustan asehuoneeseen. Jumalan pyhäkössä ei voinut esiintyä käsi miekan kahvassa.

Kiviaidan ympäröimään kirkkopihaan pääsee kahdesta portista. Toinen porteista oli maitse, toinen vesitietä saapuville. Venekansaa varten valmistettu portti on komeampi, mutta toisesta pääsee suoraan ovelle. Viimeinen kellotapuli purettiin vuonna 1858, mutta kirkkoveineja on tallella.

Alkuaan ei kirkoissamme ollut penkkejä, vaan Jumalaa piti jaksaa kunnioittaa seisaaltaan. Mutta uskonpuhdistuksen jälkeen alettiin rakentaa penkkejä. Tyrvään vanhassa kirkkosakin ovat rikkaiden ja muiden mahtihenkilöitten penkit lähinnä alttaria. Penkkien ovissa on taidokasta puuleikkausta. Takaosan köyhän kansan ja palvelusväen penkit ovat vaatimattomampia.

Saarnatuoli on valmistettu 1500-luvulla. Se on taidokas työnäyte Jeesus-lasta esittävine maalauksineen. Tuntematon tekijä ansaitsee kauniit kiitokset taitavuudestaan. Saarnatuolista on kuultu myös rovasti A.A. Wirzeniusta, joka ensimmäisenä käytti kuulutuksissa suomea.

Parvekkeiden peilien maalaukset on tehnyt A. Löfmark vuonna 1780. Kuvat esittävät Vapahtajan kärsimyshistoriaa. Pyhän Olavin kirkon kalleudet, mm. messukasukat ja 1400-luvulta peräisin oleva alttarikaappi kuuluvat nykyisin Kansallismuseon kokoelmiin. Kristinuskon ydinsanomien kahdessa päällekkäisessä reliefisarjassa kertova alttarikaappi on kaunis. Viime kesän ja syksyn aikana se oli näytteillä Tampereen Taidemuseossa ja satakunnan Museossa.

Valtionarkistossa säilytetään keskiaikaisia tilejä ja seurakunnan taloudenpitoa koskevia asiakirjoja vuosilta 1469-1524. Kirkkoherra Antero Vareliuksen yli sata vuotta sitten löytämät asiakirjat ovat ainoat maastamme löydetty ja säilyneet keskiaikaa koskevat tilit.

1700-luvun lopulle saakka oli tapana, että vainajat haudattiin kirkon lattian alle. Pyhän Olavin kirkon kuoriin on haudattu Maunu Fleming vuonna 1504 ja Ruotsilan kartanon rytmästare von Reigman vuonna 1680. Kolmantena on Rautajoen kartanon omistajien Stare-suvun hauta. Kun hautaukset sisälle kirkkoon lopetettiin, alettiin valmistaa ns. huonehautoja, joihin vainajat laskettiin katon kautta. Niistä on jälleitä kirkkopihassa.

Kirkko keskellä kylää dokumenttisarjan toinen ohjaaja Jussi Aarnio tarkastelee näkymiä Pyhän Olavin kirkon kiviaidalta. Toinen ohjaaja oli Väinö Vainio ja käsikirjoittaja tyrvääläissyntyinen kirjailija Erkki Mäkinen. Kirkolla on filmattu myös mm. Jokamiestä, Hiltua ja Ragnaria sekä Meediota. Kuva: Yleisradio, TV 2.

Tuomaankirkkona ja muuten käytössä

Kaunis vanha kirkkomme on kesäisin auki matkailijoille. Se on edelleen myös jumalanpalveluskäytössä. Kesällä siellä voi hiljentyä myös iltakirkossa ja joskus olla kuulijana konsertissa. Joulun alla siellä pidetään perinteikäs Tuomaankirkko, jonne taivalletaan halki kaupungin kynttiläläyhtyjä kantaen.

Brita Santala

KEVÄTTÄ JA SYKSYÄ

*Kerran tupaan astuin,
kun nuori perhe oli kylässä.
Ovella seisahduin, katsoin päätyikkunaan
siellä syksyinen hämähä valo
kietoi minut tunnelmaan.
Oli kuin seinätkin ois rauhaa ja lämpöä huoneet
ja minut kietoneet pehmeään tähän,
vanhuksen elämähän.*

*Nyt muistoja mieleeni tulvii.
Olin nuori morsian hunnussa valkoisessa,
vierellä tumman sulhasen.
Viulukin soi, väki karkeloi
mutta kyynelkin salaa vieri
poskea alas kierä, kun kotoa lähtöä muisti.*

*Seuraava syksy kun hämärtyy,
on vierellä tyttönen hymysuu.
Niin vieri vuosia muutamainen
ja taas tuli syksy armahainen,
oli saatu viljaa, perunoita ja omenia
oiken kasalta.
Eräänä yönä tuli tupaan miestä kaksi
lukivat hiljaisesti määräyksen,
isännän saapua kertausharjoituksiin.
Sitten poistuivat hiljaa yöhön.
Kuuli tupa monta huokausta
ja monta hiljaista kuiskausta.
Vaimo aamulla navettaan riensi.
Lähti itärajalle päin mies.
Kiireellä ennen kuin lapset herää,
niin vaikea heitä on hyvästi jättää.*

Muisteleva

Liikuntakaupunki Vammala muistaa myös nuoria urheilijoitaan. Kuvassa Jukka Tuominen ja urheilijat.

VAMMALA ON LIIKUNTAKAUPUNKI

Vielä muutama vuosi sitten Vammalaa ei tunnettu erityisenä urheilu- ja liikuntakaupunkina, Vammala oli siinä suhteessa 'tulsa'. Kehnohko liikuntamaine ei johtunut yksin paljon puhutun ja kirjoitetun uimahallin puuttumisesta, monissa muissakin suhteissa liikuntapalvelusten määrässä ja laadussa oli parantamisen varaa. Kuluneet viime vuodet ovat kuitenkin merkittävästi kohentaneet Vammalan imagoa hyvien ja tarpeellisten liikuntapalvelujen tarjoajana. Mutta siitä huolimatta vai pitäisikö todeta siitä johtuen, uimahalli on edelleen toteutumatta.

Vammalan liikuntailmeen kohentamisessa yksityisillä liikuntapalveluilla on ollut oma tärkeä osana. Voisi jopa sanoa, että ilman näitä yksityisten toimesta aikaansaatuja liikuntapalveluja Vammalaa ei ehkä edelleenkään mielletäisi liikuntakaupungiksi. Jäähalli, erinomainen palloiluhalli, golfrata, keilailuhalli jne. ovat juuri niitä nykyaikaisia ja nykyihmisen tarvitsemia harrastuspaikkoja, jotka tuon edellä mainitun ilmeen ovat luoneet. Toki myös kaupunki omilla toimenpiteillään on auttanut liikuntapalveluiden syntymistä antamalla mm. alueitaan ja hoitopanostaan liikuntayritysten käyt-

töön. Ajateltaessa aikaa eteenpäin onkin ehkä niin, että kaupungin rooli liikuntapalveluiden tuottajana on entistä selkeämmin perinteisten liikuntalajien, hiihto, hөлkkä, pallo-peli jne., edellytysten parantamisen puolella, yksityiset liikuntalaitokset ja -palvelut huolehtivat muun kuin 'hikiliikunnan' tarpeiden tyydyttämisestä. Tämä ei luonnollisestikaan saa tarkoittaa sitä, että kaupunki ei näe tarpeelliseksi koko liikuntasektorin kehittämistä. Yksityisten liikuntapalveluiden tehokas hyödyntäminen on järkevää ja edellyttää kaupungin panostusta sillä tavoin, että mahdollisimman moni voisi myös kaikista liikuntapalveluista hyötyä.

Vammala ei siis olekaan 'tulsa' paikka. Ei ainakaan liikuntapalveluiden suhteen. Kun jo olemassa olevien liikuntamahdollisuuksien joukkoon lisätään vuoden sisään valmistuva uusi uljas urheilukenttä ja ainakin jo hämärästi häämöittävä uimahalli, ovat perusteet Vammalan liikuntakaupungille entistä vankemmin olemassa. Huonommistakin asioista kaupunki voitaisiin tuntea.

Veli-Matti Tapio
Liikuntatoimenjohtaja

Lainaus kirjasta

TYRVÄÄN PITÄJÄSTÄ 1853

Joulu on juhlista julkisin; siksi köyhäkin kokoo varoja, 'kettukin kenkirajoja' (sanotaan), kerjäläinenkin menee mökkiinsä ja se, jolla ei kotoa ole, pysyy kumminkin pari päivää alallansa. Joulua valmistellaan jo viikkoja edellä: pannaan sahteja, tehdään kynttilöitä ja joulu-päreitä, leivotaan kyrsiä, ja lapset lukevat päiviä. Vanhanaikaisen pirtin musta katto peitetään päreillä, joita taitavasti ladotaan monenmuotoisiin siipiin, ruutuihin ja risteihin; välisti koreillaan seinätkin koska päreitä liikenee, muutoin pestään niitä. Aatto-ehtoon hämärässä alkaa juhla: silloin tullaan vihtomasta, otetaan puhtaat paidat ylle, laattia peitetään oljilla, joita sitten kutsutaan 'joulu-rehuiksi', pöydälle levitetään kirjava vaate ja sen päälle yliseen päähän pöytä-liina, jolle emäntä panee runsaasti ruokaa. Nyt nautitaan parhaita herkuja, kun on voitu taikka raskittu laittaa, ja juodaan sahtia; ehtoolinen päätetään joulu-virrellä. Sitten kokoonnutaan taas pöydän ympärille ja veisataan yksimielisesti kaikki jouluvirret päästä päähän. Koko yön palaa kynttilä, jonka valossa on hupainen nousta 'puoliyö-ruvalle', koska herätään; eläimiä kanssa ravitaan yö-sydännä, ja hevosille

annetaan sahtiakin, että ne sitten sitä tuimemmin juoksevat kirkolle. Kirkossa joulu-aamuna nähdään usealla hirmuisen paksu, muutamalla monihaarainen kynttilä. Loppupuoli joulua ei ole enää niin juhlallinen kuin alku; sillä herkut rupeevat vähenemään ja juopot ppitämään ilkeätä menoa. Kolmantena ja neljäntenä joulupäivänä, eli 'keskimäis-' ja 'jälkimäis-pyhänä' pidetään leikkejä ja tehdään juur hiukka työtäkin; näitä päiviä kutsutaan yhteisellä nimellä 'pikkupyhiksi' ja 'puolipyhiksi'. Rehut korjataan paikoin ensiarkiona, enimmin Uudenvuoden huomisin, paikoin vasta Loppiais-huomisin. Viimeksi mainittu päivä 'hiiva-nuuti' nimeltä, on kanssa ehto-uoletta pikkupyhä; silloin tehdään joku joukosta 'nuutiksi': pannaan tuohi kasvoille ja turkki väärinpuolin ylle. Nuuti taritsee tuhkaa nuuskaksi ja tekee kaikellaisia ilveilyksiä käyden talosta taloon, joukko miehiä seurassa. Kysellään: »Onko vielä hiivoja: jos ei, niin tappi tynnyristä.» Tämä merkitsee joulun ja sahdin loppua, niinkuin sanotaankin: »Tuomas kulta joulun tua, hiivanuuti poijes viä.»

Antero Warelius

Ladyjen ja veljien yhteistilaisuus.

Leijonan palvelukumppanina

Mielessä häivähtää muistikuva menneiden vuosien joulunalusviikoilta - iloinen joukko naisia hyörimässä suurikokoisen lionsmerkin alla, myymässä itse valmistamaansa sinappia ja leipomiaan jouluherkkuja. Myyntipöydällä istua nököttää arpajaisten päävoittona vastuttamattoman persoonallinen itse tehty nukke...

Käväisee siinä silloin tällöin muiden joukossa joku lionsmerkkiä rintapielessään kantava mies juttelemassa jotakin, itse kun on myymässä joulukuusia ja lintulyhteitä läheisellä torilla. Varainhankinta-aktiviteetti on menossa. Palvelutyöhön tarvitaan rahaa - pelkkä auttamisen mieli ei, ikävä kyllä, useinkaan riitä.

Suomalaisten leijonien toiminta on alusta alkaen ollut perhekeskeisen periaatteen ns. perhelionismin lujalla pohjalla. Elämäkumppani on kuin luonnostaan ollut myös palvelukumppani. Ladyt, kuten on tullut tavaksi myös Suomessa sanoa, ovat olleet ja ovat eläväinen ja tuloksellinen osa lionsklubien toimintaa.

Mikä sitten on mahtanut saada ladyt aktiivisesti osallistumaan? Monenlaisia näkemyksiä on eri yhteyksissä esitetty.

Monet naiset ovat kokeneet aviopuolisoittensa tavoin lionsperiaatteen arvostettaviksi ja tarpeellisiksi elämän toimintaohjeiksi nykypäivän maailmassa. Pehmeiden arvojen merkitys on korostunut kovan teknologian ajassa.

Huoli lasten ja nuorten tulevaisuudesta saa monet etsimään lionstoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia sen hyväksi toimimiseen, että tämä maa todella jäisi onnellisempana nouseville sukupolville, niin että eivät esimerkiksi huumeitten synkät pilvet pimentäisi taivasta.

Monella muullakin tavalla lionstyö on koettu käyttökelpoiseksi kanavaksi apua tarvitsevan lähimmäisen auttamiseen lähellä ja kaukana. Kaikki inhimillinen apu tuntuu olevan tarpeen tässä maailmassa, missä edelleenkin vihaa on enemmän kuin rakkautta ja autettavia enemmän kuin auttajia.

Parhaimpina hetkinä myös ladyt ovat saaneet tuntea ilon liikahduksia mielessään siitä, että ovat voineet tehdä jonkun toisen iloiseksi tai edes hiukan onnistuneet keventämään jonkun toisen elämäntilannetta. Hyvää ja iloista yhteishenkeä myös klubin jäsenten välille ladyt ovat mielellään olleet rakentamassa.

Aivan äskettäin eräs nuori lady esitti varsin virkistävän mielipiteen. Hän sanoi, että tänä narsistisen itsekkyyden leimaamana aikana voi tällaisen palvelemisen periaatteella toimivan järjestön kokea suorastaan vaihtehtoliikkeeksi kaikkinaiselle itsekkäälle vaatimiselle.

Viimeisenä mutta ei varmaankaan vähäisimpänä on syytä mainita monen ladyt esittämä ajatus, miten hyväksi ja lämpimäksi on koettu aviopuolison kanssa yhdessä toimimisen tunne lionstapahtumissa, kun niin monet muut työt ja harrastukset ovat vetämässä perheenjäseniä eri suuntiin. Ehkäpä juuri hyvien ihmissuhteiden merkitys korostuu tulevassa ajassa - myös lionsliikkeessä.

Irma Laitinen

Puolukkaretkellä Sastamala-Kodin hyväksi.

Synnyinseudun kirkon portailla

KOTISEUTUNI KOIVISTO

Keskiviikkona, syyskuun kolmannentoista päivän aamuna Järvenpään torilta lähti auto kohti Viipuria, josta toivoimme pääsevämme Koivistolle, mistä olimme viimeksi lähteneet 45 vuotta sitten. Matkalle lähtijöitä oli 36 henkeä, josta 30 henkilöä oli kotikylästäni Penttilästä, loput kauppalasta.

Matka Järvenpäästä Vaalimaalle sujui nopeasti, sillä puhetta riitti, kun muistelimme entisiä kotipaikkoja, aina hiekkaisista uimarannoista marjaisiin metsiin ja talvisiin hiihtomaastoihin sekä laskettelumäkiin ja myös nykyisistä kuulumisista riitti kertomista, sillä olihan joukossa henkilöitä, jotka eivät olleet nähneet toisiaan sitten talvisodan.

Vaalimaalla tullimuodollisuudet sujuivat ripeästi ja pian olimmekin Viipurissa, Druzba-hotellin edessä, jossa meidät otettiin ystävällisesti vastaan ja saimme majoittua nykykaiisiin, kahden hengen huoneisiin. Hotellissa nautimme runsaan ja maittavan aterian, jonka aikana hotellin puolesta oli järjestetty errilaista tanssi- ja soitto-ohjelmaa.

Torstaiaamuna kokoonnuimme sitten hotellin aulaan kuulemaan matkamme jatkumisesta, sillä olihan tiedossamme, että Koivistolle pääsyn lupa ratkeaa vasta Viipurissa. Kaikki menimme totisiksi, kun opas ilmoitti, että emme pääse Koivistolle, koska he eivät olleet saaneet hakupapereitamme. Matkamme johtaja oli kuitenkin, tšekäläiseen, näitä matkoja järjestävään toimistoon jättäessään hakupapereita, otattanut valokopion ja saanut kuittauksen jättöajasta. Tämä valokopio ratkaisi asian eduksemme ja pääsimme perjantaina lähtemään Koivistolle, joten varsinainen, Koivistolle menopäiväksi varattu torstai, meni Viipuria katsellessa.

Perjantaiamuna olikin sitten intouristin auto hotellin edessä klo 10 ja lähdimme Koivistolle. Auto pysähtyi ensi kerran Koiviston hautausmaan portin eteen. Lähdimme kaikki etsimään hautausmaalla lepävien omaistemme hautoja. Pettymys oli suuri, sillä kaikki muistokivet olivat poissa. Oli vain muistikuvien perusteella arvioitava, missä kenenkin omaisten lepopaikka sijaitsi. Koko hautausmaata käyttivät nyt naapurit ja paikalla oli nyt heidän uskonsa mukaiset muistomerkit valokuvineen. Jokaisen haudan ympärillä oli rautaitaus. Aitauksen sisällä oli penkki ja pöytä, jossa oli lautanen tai vati, ja siinä hedelmiä. Siunauskappeli, joka oli valmistunut muutamia vuosia ennen meidän lähtöämme, oli pahoin rappeutunut, mutta luonto hyväili sen seinää runsaalla puustolla.

Hautausmaalta jatkoimme matkaa kirkolle. Matkan aikana panimme merkille, että kaikki talot, jotka olivat sodan tuhoilta säästyneet, olivat ränsistyneitä ja hoitamattomia. Uusia, pieniä taloja oli rakennettu runsaasti ja vallitseva väri oli sininen, jonka värin havaitsimme myös olevan kirkon ulko-ovissa. Kirkko toimii nykyisin nuorisotalona. Kirkkoa

saimme valokuvata ulkoapäin. Kuvaussuunta täytyi olla maalle päin. Rantoja ja merta ei saanut kuvata. Kirkon ympärillä oleva vanha hautausmaa oli myös puhdistettu muistomerkeistä. Kaikki oli vain tasaista nurmikkoa. Lopuksi kokoonnuimme kirkon pääoven eteen, rapuille, valokuvan ottamista varten ja lauloimme yhteisesti laulun 'Kiitos Sulle Jumalani'.

Kirkolta jatkoimme matkaa torille, jossa oli suuri venäläisten sotilaiden hautausmaa. Tästä jatkoimme matkaa kohti Penttilää. Kaksi kilometriä ennen Penttilää auto kääntyi sivutielle ja opas kertoi päättäväisesti, että lähemmäs Penttilää emme pääse, koska se on sotilasaluetta. Valokuvaus oli täälläkin kielletty merelle päin. Tämä alue oli kaikille hyvin tuttua, koska kansakoulu, jota olimme käyneet, oli sijainnut näillä paikoilla. Koulusta ei ollut muuta jäljellä kuin piharakennus, sekin osittain toisesta päästä purettu. Koulun piha ja ympäristö oli hyvinkin taajaan rakennettu pieniä asuinrakennuksia ja kaikki sinisiä. Kuten jo aikaisemmin tuli mainittua, täälläkin sodalta säilyneet rakennukset, olivat ränsistyneitä ja entisen värisiä, mutta silti asuttuja.

Koulun kohdalla, maantien toisella puolella, rannalla, oli iso kalanjalostuslaitos. Alueella sijaitsi, oppaan kertoman mukaan, iso valtion kalastuskolhoosi, joka antoi runsaasti työtä koko Koivistolla olevalle väestölle. Kalatuotteita viedään täältä Leningradiin ja muuallekin Venäjälle.

Tästä lähdimme kohti kauppalaa. Matkalla poikkesimme rautatieasemalle, jona nyt toimii entinen virkailijoiden asunto. Entisestä asemasta ei ole mitään jäljellä. Veturitalli oli paikallaan, mutta siellä ei näkynyt mitään toimintaa. Asemantieltä oli rakennettu uusi katu, joka johtaa torin yläpuolitse kohti Viipuria menevälle tielle. Tämän tien varteen oli rakennettu muutama iso kerrostalo, joissa oli kaupungin ja kolhoosin virastoja sekä virkailijoiden asuntoja. Ihmeeksemme auto kääntyi nyt kohti kirkkoa, mutta vähän matkan päästä käännyimme jyrkästi oikealle menevälle Tervaharti-alaan johtavalle tielle. Ajettuamme noin kolme kilometriä olimme kauniilla hiekkarannalla ja auto pysähtyi tien reunaan ja opas ilmoitti pysähtymisajaksi noin puoli tuntia. Kysyin, että saako täällä kuvata ja opas vastasi, että kuvatakaa vapaasti, sillä täällä ei kukaan näe. Oli mahtava tunne saada kävellä syntymäpäitajänsä hiekkarannalla 45 vuoden jälkeen. Samaa sanoi entinen naapurin poika ja lapsuuskaverini, joka kävi myös uimassa. Pian tämänkin rannalla olo päättyi ja oli palattava takaisin Viipuriin, jossa meillä oli kaksi tuntia aikaa suorittaa tuliaisostokset ja käydä ruokailmassa ennen kotiin lähtöä. Kotimatalla päätimme, että ensi kesänä lähdemme uudelleen ja paremmalla onnella, niin että pääsisimme kotikyläämkin, eikä vain kylän laitamille.

Ilmari Kaukiainen

VAMMALAN TORIKESKUS- UUDEN AJAN KAUPPAPAIKKA

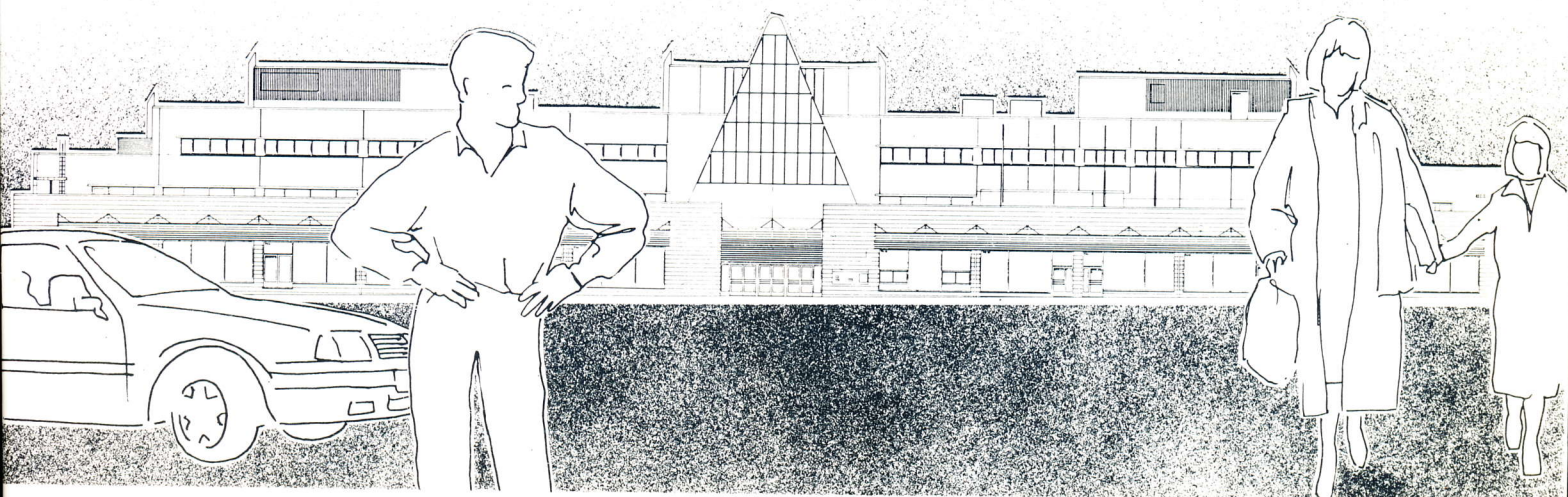
Yhteiskunnan rakennemuutos etenee myös Vammalassa. Tänne se tuo tullessaan palvelualan uuden hengen. Sen käytännön ilmentymänä on nousemassa Torin alareunaan uuden kauppakulttuurin liikekeskus - Torikeskus. Tavoitteena on, että tällä tavalla Vammala astuu nykyaikaisuuden eturiviin, muiden kilpailevien paikkakuntien rinnalle ja ehkä rinnanmitan edellekin, jotta Vammalan vetovoima kauppapaikkana lisääntyisi ja toisi paikkakunnalle mukanaan lisää ostovoimaa.

Vammalan Torikeskus on Vammalan Seudun Osuuspankin rakennuttama liikekeskus, jonka toteuttamisessa on mukana myös Vammalan OP-Kiinteistökeskus Oy. Tonttien hankinta alkoi neljä vuotta sitten, joten koko toteutuksen läpivienti kestää reilut viisi vuotta. Torikeskuksen suunnitteluun on panostettu, sillä esim. arkkitehtisuunnittelusta on vastannut tunnettu Arkkitehtitoimisto Jan Söderlund Oy Helsingistä. Toimisto on ollut mukana mm. Helsingin Forumin suunnittelussa.

Lähtökohtana Torikeskuksen liikeideassa on ollut, että siellä on asiakkailta helppo ja miellyttävä asioida. Tätä puolta varmistaa hyvät parkkitilat; niitä talossa on 105, valtaosa ensimmäisen kerroksen kattotasanteella. Parkkitiloista on helppo siirtyä näköalaihissillä käyttäen jäähdytettyihin liiketiloihin, joissa on miellyttävä tehdä ostoksia. Torikeskukseen tulevien liikkeiden asemaan on paneuduttu, sillä mm. lastaustilat ja tavarahissit on suunniteltu myymälöiden tarpeista lähtien. Tärkeä on myös se, että liikekeskuksen kävijämäärä on heti alusta turvattu hyvän vetäjälitteen - K-päivittäis-tavarakaupan kautta.

Lattiapinta-alaa Torikeskukseen tulee lähes hehtaari. Talon tilavuus on 43.000m³, 'lähes kaksi Virastotalollista'. Ensimmäisen kerroksen liiketilat ovat valmiit ottamaan asiakkaansa vastaan joulumyyntiin 1990. Loput tilat valmistuvat helmikuussa 1991.

Jussi Lehtinen

LÄÄKÄRIN JOULU- KERTOMUS

Siitä on kulunut aikaa pitkälti yli kaksi vuosikymmentä, kun eräänä adventtisunnuntaina sain kutsun sairaskäynnille pie-nehköön maalaistaloon syrjäiseen paikkaan Houhajärven takana. Tuohon aikaan oli tavallista, että päivystävä lääkäri joutui tekemään yhdessä pyhäseudussa jopa kymmenenkin kotikäyntiä eri puolille Vammalaa ja Tyrväättä.

Oli menossa pahanlainen influenssaepidemia, joka kaatoi kansaa sängyn pohjalle kuin sateinen tuuli viljaa lakoon. Taudille oli ominaista tavallista lukuisemmat lisätaudit, varsinkin keuhkokuume, joka sinä syksynä oli jo vienyt useita vanhoja ihmisiä tuonen tuville. Valtaosa potilaista hoidettiin kotona, kuten nykyisinkin tehdään, mutta vakavimmat tapaukset koetettiin saada mahtumaan täpötäyteen sairaalaan ainakin muutamaksi päiväksi.

Kun astuin sisälle puolihammaraan pirttiin, minut ohjattiin peremmälle leivinuunin ja seinän väliseen sopukkaan, johon juuri ja juuri mahtui yksinkertainen puusänky. Sängyssä makasi potilas, 82-vuotias harmaapartainen vanhaisäntä eli talon pappi. Minulle kerrottiin, että pappi oli alkanut kuumeilla ja yskää viikko sitten ja että oireet olivat lisääntyneet päivä päivältä. Koska potilas oli vastustellut, ei häntä oltu saatu lähtemään lääkäriin muutamaa päivää aikaisemmin, jolloin hän vielä joten kuten jaksoi kävellä keppinsä kanssa. Eilisestä lähtien hän oli sitten maannut sängyn pohjalla kuin tukki, ja kun kuume oli tänään noussut neljäänkymmeneen, kutsuivat omaiset lääkärin paikalle.

Pappi makasi nuhruisessa vuoteessaan olkipatjalla kellertävän lampaannahkaisen vällyn alla kasvot seinään päin kääntyneinä ja kuorsasi hiljaa rinta röhisten. Laskin käteni hänen olkapäälleen ja sanoin melko kovalla äänellä hyvää päivää. - Se on vähän raskaskuuloinen tuo pappi, sanoi vieressäni seisova emäntä, - sille täytyy huutaa, ennenkuin se kuulee. - Päivää, pappi! -kajautin suustani ja samalla vähän ravistelin potilasta olkapäästä. Ei vastausta eikä muutaakaan reaktiota potilaan taholta. Aloin tutkia häntä tavalliseen tapaan. Totesin, että hän oli jo lähes tajuton ja että kaikesta päätellen hänellä oli vaikea keuhkokuume, joka tuon tuostakin pani hänet yskäisemään voimattoman yskäisyn, joka ei kuitenkaan paljon selvittänyt limaisia hengitysteitä. Sydän jyskytti taajaan ja voimakkaasti, kuten kuumeisella ainakin. Nousin kumarruksista ja käännin talon väen puoleen: -Tämä teidän pappanne on nyt heikommassa kunnossa kuin saatatte arvatakaan. Hänellä on paha keuhkokuume ja sanon heti rehellisesti, että tuskin hän tästä selviää. Hoitoa on kuitenkin aina yritettävä viimeiseen saakka, ja se merkitsee tässä tapauksessa sitä, että nyt on heti soitettava Kuljun Erkki hakemaan

potilas ambulanssilla sairaalaan. Tuskin siellä sairaalassa mitään ihmetemppeja on tehtävissä, mutta emmehan toki voi jättää potilasta noin vain kotiin kuolemaan. Alkaisivat vielä naapuritkin kuiskutella, että pappi jätettiin hoitamatta... - Tuota noin, sanoi siihen talon isäntä, viittäkymmentä lähestyvä tasaluontoinen mies, ja jatkoi: - Se pappi kun on aina sanonut, että hän ei koskaan lääkäriä eikä siraalaa tarvitse. Tässä muutama päivä sitten se vielä sanoi, että vaikka hän kuinka kipeäksi tulisi, niin sairaalaan häntä ei saa viedä. Jos kuolema kerran on tullakseen, niin tulkoon sitten täällä kotinurkissa. Pappi oli niin tiukan itsepäinen, että lääkärinkin uskalsimme kutsua vasta nyt, kun hän ei enää jaksanut panna vastaan. Siinä sitä oltiin, taas yksi sisukas suomalaisen jurrikka parhaimmillaan, ajattelin. - Ja sanoi se pappi vielä senkin, pisti emäntä väliin, - että täältä kylältä on tänä syksynä jo kolme vanhusta kuumessa sairaalaan viety ja jalat edellä ne on sieltä pois tulleet, minua ette sinne vie mistään hinnasta, muistakaa se!

Mikäs siinä auttoi. Annoin potilaalle mojan annoksen penisilliiniä ruiskeena ja kirjoitin kuurin jatkamiseksi reseptin. - Tehkää nyt sitten niin, sanoin, - että jos pappi sattuu olemaan hengissä vielä huomisaamuna, niin soittakaa terveysasarelle ja pyytäkää käymään täällä päivittäin antamassa pistokset. Lääkkeet haette valmiiksi viikon kuuaria varten. Mutta, lisäksi, -luulenpa, että joudutte soittamaan minulle huomisaamuna ja kertomaan, että noutaja on tullut papalle. Kun olen tämän potilaan itse tänään nähnyt, niin voin sitten kirjoittaa kuolintodistuksenkin ihan teidän ilmoituksenne perusteella. Soitatte vain minulle.

Mutta soittoa ei kuulunutkaan, tai tulihan se, viisi päivää myöhemmin, jouluaattona: - Se on täältä Houhajärveltä, päivää! Me kysytais, jotta saako se pappi, jonka luona tohtori viime pyhänä kävi, mennä käymään joulusaunassa, kun sen mieli niin kovasti tekee? Se on meinaan ollu jo kaksi päivää ilman kuumetta ja lääkkeet on pistetty niinkuin määrättiin, vaikka se on kyllä koettanut vähän pyristellä vastaan. -Jaa että se sama pappi? -tokaisin hämmästystäni pidätellen, -tottahan toki pappi täytyy joulusaunaan päästä, sanoin ja lähetin hänelle terveisiä ja toivotin hyvää joulua koko talon väelle.

Jälkeenpäin mietin, että kyllä elämänhalu joskus on uskottoman vahva voima, joka näyttää nujertavan ihan varmalta näyttävän kuolemankin. Vai olisiko tässä tapauksessa ollut kyseessä joulun odotus ja pappi kiihkeä halu päästä joulusaunan autuaisiin lölyihin, kukapa sen tietää.

Lauri Kantele.

Lentoliikenteeltä suljettu Nikosian kenttä. YK-joukkojen asemia ja kentälle jääneitä koneita.

Syksy 1974 oli poikkeuksellisen kostea. Marraskuussa nostelin varikolla palvelevien varusmiesten kanssa jäiden seasta lanttuja Haapaniemen pelloilla Kärppälässä, kun sain soittopyyntön Säkylään joukko-osastooni. Tarjottiin komppanian päällikön tehtäviä YK-joukoissa Kyproksella. Harkinta-aikaakin oli jäljellä vallan yksi tunti. Perheneuvottelu oli lyhyt ja vastaukseksi tuli; lähde vaan. Tammikuun lopulla olin jo Afroditen saarella.

Turkkilaiset olivat nousseet maihin edellisenä syksynä ja vallanneet vajaat puolet saaren pinta-alasta. Rintamat olivat vakiintuneet Attila-linjalle, sankarivainajia oli syntynyt ja vähemmistöjä asui tai oli leirissä molemmin puolin aselepolinjaa. YK-joukot valvoivat rauhan palauttamista vihamielisten joukkojen välissä ja 'väärälle puolelle' jääneiden kohtelua. Valvontajoukot muodostuivat monen maan sotilastaista ja niinpä lähtökohdatkin olivat erilaiset. Kanadalaiset ja englantilaiset olivat ammattisotilaita. Muut joukot (ruotsalaiset, itävaltalaiset, tanskalaiset ja suomalaiset) olivat pääosin vapaaehtoisista reserviläisistä perustettuja. Turkin armeija, Kreikan armeija ja paikallinen Kyproksen armeija olivat sodan varsinaiset osapuolet. Tutustuminen eri kansallisuuksien ihmisiin ja olosuhteisiin yleensä Lähi-Idässä herätti ajatuksia - kehitti ymmärrystä tai vahvensi asenteita.

Kypros oli itsenäistynyt vuonna 1949, oltuaan siihen asti Englannin siirtomaana. Pitäessään saarta hallinnassaan englantilaiset, kuten muutkin kansakunnat toisia hallitessaan, käyttivät 'hajoita ja hallitse' -tapaa... Siirtomaahallinto oli kuitenkin sekä kreikkalaisten että turkkilaisten yhteinen vastustaja, joka voitettiin ja itsenäisyys alkoi. Yhteisen vastustajan vaikutuksen loputtua alkoivat riidat 'aseveljien' kesken. Kreikkalaiset enemmistönä pyrkivät sanelemaan ja turkkilaiset vähemmistönä säilyttämään tasavertaisuuden. Manner-Kreikka ja -Turkki sotkeutuivat omien etujensa mukaisesti itsenäisen valtion asioihin. Englantilaisille jäi saarelle tukikohtia ja he sotkivat parhaansa mukaan omia etujaan ajaakseen. Tilannehan on oikeastaan tuttu maailmanlaajuisestikin. Jokainen itsenäistyminen on aiheuttanut sisällissodan tai itsenäistyminen on ollut seurausta jonkin asteisesta sodasta tai kriisistä. Jotenkin koin Suomen itsenäistymisen ja siihen liittyneet tapahtumat itsestänselvinä. Aitojen ja syntyperäisten kyprioottien kesken voisi ulkoisen uhan kohdatessa kaikesta huolimatta syntyä 'Talvisodan henki'. Mannervaltioiden vaikutus vain on saarella kohtuuton. Itsenäisen maan alueella ei saa olla muiden hallitusten joukkoja. Joukkoja tulee kuitenkin olla. YK-sotilaita lomailivat mielellään Libanonissa ja etenkin pääkaupungissa Beirutissa. Ollessani Kyproksella 1970-luvun puolivälissä alkoivat ensimmäiset levottomuudet. Ennen näitä levottomuuksia maa ja sen pääkaupunki olivat lomalaisten mielestä paratiisi. Kauppa kukoisti ja palvelut toimivat. Elintaso oli hämmästyttävän korkea. Kuinka 'paratiisista' muututaan 'raunioka-

Markku Esko

KYPROS

saksi', tekisi mieleni sanoa 'helvetiksi'. Libanonissa ei ollut asevelvollisuuteen perustuvaa tai hallituksen johtamaa ja sille lojaalia ammattiarmeijaa. Oma kriisinhallintajärjestelmää ei pidetty tarpeellisena hyvinvoinnin ja 'busineksen' keskellä. Syntyi yksityisiä vartiointiliikkeitä ja suojelujärjestelmiä. Jotkut niistä olivat löyhän heimo- tai uskonnollisen johdon alaisuudessa. Tukea haettiin sidosryhmiltä ulkomailta. Seuraus ei voinut olla muu, kuin mitä uutisvälineet tänä päivänä kertovat! Maahan on täynnä eri maiden sotajoukkoja. YK-joukot ovat siellä muiden joukossa, mutta eivät tiedä kenen kanssa neuvotella. Aina on jokin ryhmittymä, joka ei ole tietoinen aselepoehdotuksista tai -sopimuksista, tai ei niitä hyväksy. Jo kriisin alkuvaiheessa syntyi Kyproksella ajatus, että itsenäisellä maalla tulee olla hallituksen johtama kriisinhallintajärjestelmä (poliisi ja sotaväki), jonka lojaalisuudesta ei ole epäilystä ja jonka uskollisuutta tulee huolella vaalia.

Ystävystyin kyproksenkreikkalaisen kapteenin kanssa. Hän oli viitisen vuotta minua vanhempi, viidesti haavoittunut, viisilapsisen perheen isä. Ensi kertojen tapaamiset olivat hyvin muodollisia ja suhtautuminen varauksellista molemmin puolin. Jonkin ajan kuluttua syntyi luottamusta. Hän vei tutustumaan komppaniensa puolustusasemiin. Ne olivat käytännössä maakuoppia, joissa miehet vartioivat, taistelivat ja nukkuivat. Kaikille sotilaille ei ollut edes peittoja, vaikka Kyproksen talvessa yölämpötila laskee lähelle 0-astetta. Aseet olivat todella vanhentuneita kiväärejä ja konepistooleja. Vastassa oleva Turkin armeija oli hyvin ja nykyaikaisesti varustettu, jonka totesin käydessäni heidän asemissaan. Säälän tunne oli päällimmäisenä. Kun vielä alle kilometrin päässä tehtiin kauppaa ja asuttiin liki normaalisti, oli mielestäni täysin väärin lähettää sotilaita puutteellisessa varustuksessa rintamalle. Kerroin kapteeniystävälleni, miten Suomen kotirintama toimi vastaavassa tilanteessa ja hän itki.

Kun olin lähdössä pois saarelta ja tiedottelin tästä osapuolille, kapteeni kutsui jäähyväiskäynnille. Hän vei minut samoihin aseisiin kuin viitisen kuukautta aikaisemmin. Hän väitti, että olin ensimmäinen ja pitkään aikaan ainoa YK-upseeri, jolle hän näyttää jotakin. Hän oli teettänyt maan alle kaksi-kerroksisen luolan, josta johti luolastot myös aseisiin. Hän

Näkymä lentokenttäterminalista. Englantilainen varuskunta ja taustan metsiköissä turkkilaisten asemia.

Kapteeni Diakos Vasilios ystävineen kyläkadulla.

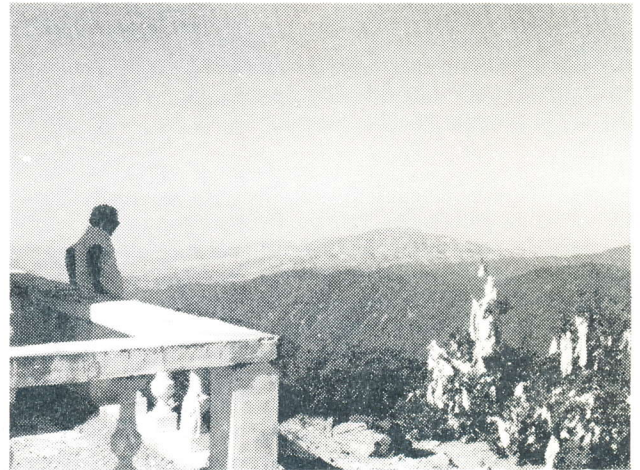
kertoi tehneensä kaiken yöllä salaa. Näky yllätti minutkin. Hän kertoi saaneensa materiaalin kerjäämällä hyviltä ystäviltaan ja varastamalla. Minä itkin. Perheet asuivat sotilaiden ansiosta liki normaalisti, tekivät kauppaa ja elivät oikeastaan yltäkyläisyydessä. Mutta järjestelmä ei antanut rintamalle käsketyille joukoille juuri mitään. Jos kansa ja poliitikot lähettävät miehiään taistelemaan on heille annettava kunnan varusteet. Etulinjassa pelko ja ahdistus on koko ajan läsnä, vilua ja puutetta ei varmaankaan enää kaivata. Asejärjestelmät ja niiden käyttäminen on pitkän opettelu- ja harjoittelun takana, taitoja ei polkaista tyhjistä, niinkuin ei palosotilaillekaan. On viisasta pitää yllä järjestelmää, joka takaa demokraattisesti halutun valmiuden. Tosin on yhtä epäviisasta syyttää varoja sotilaalliseen valmiuteen harkitsematta ja seuraamatta maailman tilannetta. Oleellista on tasapainoisuus kansalaisten elämässä.

Suomalais-turkkilaista poseerausta.

Turvallisuustekijät on osa tyydytettävistä tarpeista. Turkkilainen kapteeni puolestaan kertoi kerran palveluspaikoistaan, jotka sijaitsivat ympäri Turkkiä. Parin, kolmen vuoden välein alueen joukko-osastojen henkilökunta vaihdetaan. Poislähtijät hajoitetaan ympäri maata, samoin kuin tulijat kootaan. Ihmeteltyäni järjestelmää, kapteeni kertoi itse pitävänsä sitä luonnollisena. Eipä synny ainakaan klikkejä ja kapinoita suunniteltavia alueita ja jos syntyykin, tutustuminen ja suunnittelu vie aikaa niin paljon, että uusi hajauttamisen ja kokoaminen on tapahtumassa. Sotilaat eivät myöskään tunne paikallista väestöä. On vain tehtävä - ei sympatioita eikä antipatioita. Toiminee Turkissa. Tosin kapteeni kertoi tavanneensa perhettään vain lomilla, Suomessa ajatellaan toisin. Lappalaisia miehiä johtaa lappalainen esimies. Ajattelu ja toimintamallit ovat yhteiset eikä käskyjä oikeastaan tarvita. Esimiehen ja alaisen toistensa tuntemisesta syntyy luottamus, joka on aina asioita edistävä tekijä. Luottamuksen puute ja kateus vie kalatkin... Tuntui taas kerran siltä, että Suomi on hieno maa.

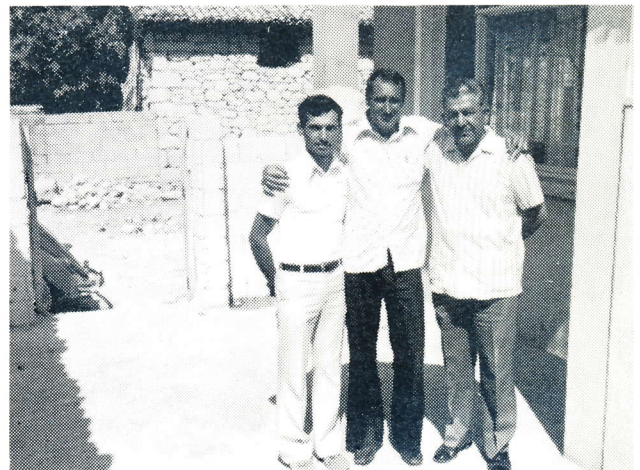
Turkin armeijassa on todella kova kuri. Tehtävän saatuaan varusmiesalainen juoksi niin kauan, kunnes tehtävä tuli suoritetuksi, ellei häntä siitä vapautettu. Huonosta toiminnasta rangaistiin välittömästi. Usein esimies oikopäätä löi ja rikkomus alainen otti tyynesti vastaan. Asia oli loppuunkäsitelty, eikä sitä muisteltu. Tähän kerroin epäileväni, että suomalainen soturi taitaa ampua niskaan ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa. Turkkilaisen upseerin mielestä hänellä ei tällaista pelkoa ole. Hänen sotilaansa pitävät järjestelmää hyvänä. Turkkilainen mies inhoaa kuulustelupöytäkirjoja, lakimiehiä, vapausrangaistuksia ja yleensäkin oikeuslaitosta. Vapaat miehet hoitavat asiat keskenään. Olin hämmentynyt. Suomeen palattuani ja jouduttuani käyttä-

Kykkon luostarin eräs pyhiinvaelluspaikoista. Diakos Vasilios ja paikallinen tapa jättää merkki käynnistä ja samalla esirikouksesta.

mään kurinpitoesimiehen valtaa ja läheteltyäni papereita esimiesten ja sota-oikeuksien ratkaistavaksi, sotilaslakimiesten lausunnoille ja uudelleen esitutkintaan, jouduin uudelleen hämille. Rikkomus oli jo unohtunut tai tehty muutama lisää ennenkuin ulkopuolisten päätös tuli. Turkkilainen järjestelmä ei välttämättä ollut huono.

Oma varusmiespalvelukseni aukaisi silmät Suomen miehen erilaisiin taustoihin, taitoihin ja asenteisiin. Palvelus Kyproksella ja eri maiden ihmisten tapaaminen avasi silmät, kuinka perusteltua ja järkevääkin on muiden kansojen käyttäytymisen. Silti tuntui suomalainen elämänmuoto ylivoimaiselta ja siksi sen säilyttämisen eteen kannattaa ja tulee tehdä työtä joka päivä.

Turkissa Romanian rajalla kahden turkkilaisen upseerin kanssa Kyprosaikoja muistelemassa.

TORPASTA VAI TÖLLISTÄ

*»Matalasta torpasta maantien varrelta
mamma mun matkalle laittoi,
matalan torpan nokisilta orsilta
leivän mun kätehehni taittoi.»*

Moni meistä Tyrvään seudulla asuvista tai sieltä lähteneistä kuuluu torpparien perillisiin ehkäpä toisessa, ehkäpä viidennessä polvessa. Mikä sitten on torppari? Merkitsevääkö käsitteet 'torppa' ja 'tölli' samaa? Näemme varmaan silmissämme pihan laidassa nököttävän hirsirakennuksen seuranaan enemmän tai vähemmän kallistuneita ja rapistuneita aitta- ja navettarakennuksia, savusaunan sekä kauempana nokisen riihen. Totta kyllä kaikki tuo on usein liittynyt käsitteeseen torppa. Samaan käsitteeseen sisältyi kuitenkin peltoa ja metsää joskus melkoisestikin, sarkoja pihapiirin ympärillä sekä harmillisen hajallisia kaistaleita - Väinää, Moisiota, Vierua - erikseen loitommalla. Aksel Waren määrittelee torpiksi maanviljelystä varten vuokratut alueet. Eivät ne olleet aina pikku tilkkuja, vaan metsäisen torpan suuruus joskus satakin hehtaaria. Olen tutkiskellut torppiin liittyviä asioita kiikkalaisittain, ja sikäläisen torpan pinta-ala kohosi keskimäärin vain seitsemän hehtaarin tietämiin.

Torppa merkitsi siis vuokratiljelmää rakennuksineen. Kiikan Illon kaikki talot ovat entisiä torppia, 1919 koko pitäjän torppien määrä oli 135. Taisipa olla hiukan kunniakysymyksenkin, mikä laskettiin torpan, mikä mäkituvan kategoriaan. Waren jaottelee yksityisten maalla vuokralla asuvat henkilöt moneen kastiin: arentimies, lampuoti, muonamies, mäkitupalainen, itsellinen ja torppari. Noita nimikkeitä esivanhemmillamme sitten oli - ja arvostuksen asteikko osaksi sen mukainen.

Jos pinta-aloja vertaillaan, lasketaan Kiikassa olleen torppia 175 ja mäkitupia 312 esim. v. 1912; mäkitupaan liittyi peltoa lähinnä oman perunasadon takaamiseksi. Muutama aari viljamaata oman sadon maistiaiseksi, heinää muutama seipällinen - mäkituvan ainoalle Mansikille koottiin kukkiva heinä talojen peltojen pientareilta ja kutuille kuivateltiin lehtikerpoja; samalla tulivat 'pyörtänöt' puhtaiksi ja metsän-

rinteistä perkautui mäkituvan lasten voimin sitkeätä lepinköä ja pajukkoa.

Tietenkin Kiikassa oli jo vanhastaan itsenäisiä talollisia. Heidän omistamilleen maille vuokraajat vähitellen olivat asettuneet. Olen merkinnyt Kiikan pitäjän karttaan tutkimukseni kohteina olleet talot ja torpat. Kartasta huomaa ensi silmäyksellä, että Kokemäenjoen viljovat rantamaat ja Kirkonkylän lähialueet kuuluivat talollisille, sen sijaan kaukaiset metsäalueet ja huonommin tavoitettavat takamaat yleensä torppareille. Talon rakennukset sijaitsivat usein rannan tuntumassa, missä oli vettä maisemassa silmänruokana ja karjan juomana, vettä uintiin, pyykinpesuun ja kasteluun. Tätä eroa ei mikään torppien lunastus voinut muuttaa: Jaamala sijaitsee Jaamalassa ja Röyskä Röyskässä. Oma-kohtainen havaintokuva itsenäistyneen mäkituvan lapsista, joihin itse kuuluin: Ensin hellepäivinä taitoimme ja sidoimme pajunvitsoilla parikymmentä leppäkerpoa kokoon ja kärräsimme ne pikkurattailta (käsikärryt silloiseen malliin) kotisuuliin, sitten kipitimme uimaan kilometrin matkan tietyn talon rantaan - savivellirantaan - mihin oli lupa saatu. Olimme varsin lainkuuliaista väkeä, mutta jotakin luvaton-takin teimme: palatessamme pellon pyörtänöä pitkin täytyivät essunhelmat herneenpaloilla! Eipä talollinen tainnut tuosta pahastua. Tulipa nyt tunnustetuksi. Mitään muuta emme luvatta ottaneet, kun omeniakin oli kivisen mäen puissa omasta takaa.

Mainitsin torppien lunastamisen. Se ei ollutkaan vähäinen tapahtuma. 1600-luvulta alkaen 1900-luvulle asti torpparilaitos oli kehittynyt maanvuokrauksen hiljalleen lisääntyessä. Mutta myös kytevä tyytymättömyys oli lisääntynyt. Vuosittamme alkukymmenten yhteiskunnallisten tapahtumien summa kiertyi niin ihmeelliseksi, että 15.10.1918 hyväksyttiin laki vuokra-alueiden lunastamisesta. Tämä toimenpide merkitsi suoranaista puuttumista yksityiseen omistusoikeuteen. Valtio maksoi lunastettavat tilat rahassa tai obligaatioina. Lunastussummien väitetään lopullisesti vastanneen 1/10 tilojen todellisesta arvosta. Näin liennemme saaneet jotakin lahjaksikin. Talolliset eivät suuremmin vastustaneet uudistuksia, sillä heillekin torpparilaitos entisenlaisena oli osaksi rasite.

Tässä joitakin entisten torppareitten omakohtaisia mielipiteitä torpparivapautuksesta: »On vaikuttanut tervehtävästi yhteikunnalliseen elämään, esim. luokkarajat ovat hävinneet.» »Kyllä paranivat olot itsenäistymisen jälkeen huomattavasti.» »Elämä alkoi tuntua vapaammalta, yrittäjämieli kasvoi ja taloudellinen epävarmuuden tunne väheni.» »Itsenäistyneillä pientiloilla tulee torpan leima säilymään ensimmäisen sukupolven ajan.» »Täsa maailmasa tullee toisella aina olleen parreek kun toisella.»

Lunastus, vapautus, melkein kuin kirkollisia termejä. Mistä sitten vapauduttiin? Maaorjia ei oltu, sellaiset kyllä muualla Euroopassakin tunnettiin. Olen kuulevinani suuren torppaperheen yksiäänisen vastauksen: »Taksvärkistä!» Moni lukija lienee itse käynyt taksvärkissä. Kaikille ei ole vanhastaan tuttua, että torpparit maksoivat maanvuokransa talollisille pääasiassa päivätöinä. Sana päivätyö on ruotsiksi 'dagsverke' ja vääntyi muotoon taksvärkki. Voisimme yhtä hyvin puhua työverosta, tosin maksu saatettiin antaa rahana tai maatalouden tuotteina, mutta se oli harvinaisempaa, melkein kuin vanhassa pantinlunastusleikkissä: »Milläs maksat, työllä, rahalla, rakkaudella vai ruumiin kärsimisellä?» Ainaakin työtä ja ruumiin kärsimistä riitti. Sain itse tuntumaa tähän, kun seurasin 13-vuotiaana äitiäni taksvärkkiin Jaamalan elopellolle. Ei ollut tietnkään enää kyse torpparivuokrasta, vaan lehmilaitumen maksusta. Yhteensä 40 leikkaajaa ja sitelijää ryhmittyi ruispellolle: kaksi sitelijää selvitti neljän leikkaajan jälkiä. Naapurin Aili ja minä jouduimme tekemään saman minkä muutkin sitelijät, mutta päivämme laskettiin vain puolikkaaksi. Kun puolilta päivin selkämme särkivät hurjasti, päätimme toivoa sadetta oikein intensiivisesti, ja eikös vain sade tullutkin. Väki hajaantui koteihinsa, enkä tänä päivänä tiedä, saiko äitini minun työstäni vähennystä puoli päivää vai neljäosan! Äiti puolestaan osallistui 13-vuotiaana päivätyöhön Ruotsilan kartanon ruispellolla Kiikassa, mutta hänellä oli matkaa Kiikoisissa sijaitsevasta kotitorpasta lähes 30 km jalkaisin taivallettavana, ja kun työpäivä alkoi aamulla kello viisi, piti yöpyä isä-Juhan kanssa Ruotsilan heinäladossa. Ei siinä sateen sattuessa kotiin marssittu! Ruotsilan kartano muuten myi laajat maalueet v. 1916 Kiikoisten kunnalle, jolta torpparit lunastivat tilat omikseen. Suuri osa Kiikoisten taloista on Ruotsilan entisiä torppia. Ns. vapaiden kauppojen kautta torppia itsenäistyi ennen vuoden -18 lakia muuallakin.

Taksvärkin määrä ei riippunut ainoastaan torpan pellon ja metsän pinta-alasta: täytyy sanoa, että sen määräytyminen oli jopa mielivaltaista. Jotkut pääsivät päivätyöstä suhteellisen vähällä, ja jos oli esim. käyttöoikeus talon metsään, torppari saattoi käyttää tällaista oikeutta liiallisestikin haaskaamalla hyväkseen. Työpäivät olivat rahallisesti eriarvoisia hevospäiviä, jalkapäiviä, naistenpäiviä ja apupäiviä. Torpan-

kontrahdissa mainittiin vuotuisten työpäivien määrä, tai sitten sopimus oli suullinen. Kohtuuttomalta tuntuu se, että eräästä torpasta piti jatkuvasti käydä mies ja hevonen viitenä päivänä viikossa talon töissä. Jos varakkaalla talolla oli monta torppaa ja kekseliäästi tehdyt sopimukset eli kontrahdit, talo sai lähes kaiken tarvitsemansa.

Varsinaisten heinä- ja elopellolla sekä riihessä suoritettavien päivätyöiden lisäksi talo saattoi työllistää vuokranmaksun merkeissä monilapsisenkin torpan kaikki perheenjäsenet. Mummo kehräsi rukillaan emännälle villat ja pellavat, vaari taikoi laudoista saavit ja veisteli rekien jalakset, äiti kirnusi voita talon ruokapöytään, isä lapioi sorakuopaltaan hiekkaa isännälle ajettavaksi, pojat paimentelivat karjaa metsälaitumilla ja tytöt poimivat talviset puolukat talonkin tarpeiksi.

Erittäin harrvinainen, mutta kuitenkin jonkun kohdalle todella osunut oli seuraava kontrahdin päivätyötä koskeva pykälä: »Aina pitää tulla kun käsketään, ja tehdä määrätty tinki joka laija, ja jolsei tule, niin pois töllistä.»

Elettiinkö siis kaiken aikaa »töllistä pois» häätöuhan alaisina? Ei tavallisesti, vaikka sopimukset olivat pitkään suullisia. Poikkeuksia sattui: Laukon tapahtumat mm. ovat murheellinen tosiasia, mutta juuri satakuntalainen isäntä piti yleensä kunnia-asianaan sanaan luottamisen. Vasta vuoden 1902 Maanvuokralaki määräsi sopimukset kirjallisiksi. Maanvuokra-asetus 1909 mm. rajoitti vuokra-ajan pituuden 25 - 100 vuodeksi. Mainittujen lakien tultua voimaan torppari saattoi jopa saada korvausta torpan hyväksi tekemistään parannuksista.

Omistaminen on meille 'länsimaalaisille' mieluisa ja tärkeä asia. Torpparivapautus ja Maanhankintalaki tasoittivat omistusoikeutta suorastaan radikaalilla tavalla, vaikka omistava nykyuori niistä vähät tietää. Peruskoulu yhteiskunta ei tunne luokkarajoja. Metsäkulman torpparin pojanpoika kuluttaa yliopiston penkkejä siinä missä talollisenkin jälkeläinen, ja kirkossa hän saa vapaasti istua entiselle kartanonherran paikalle. Silti saman ulkonaisen koulutuksen saanut metsämökistä lähtijä voi tuntea kipeästi ponnistelevansa eteenpäin ilman sitä henkistä tukea, minkä sivistyskodin lapset saavat itsestään selvänä asiana. Sosiologian termein sanottuna yksilölle ei riitä se, että hän pääsee ryhmän jäseneksi, vaan lisäksi ryhmän täytyy olla hänelle relevantti. Suuri on arvomaailman muutos nykypäivän helsinkiläisellä, jonka taustana on Kiikan Kämppä. Eräs kouluja käynyt mieshenkilö kävi kerran kivisen pitkän polun takana lapsuustorpallansa Kiikassa, pysähtyi veräjälle katsomaan ja loihe lausumaan nyrkkiä heristäen: »Älä sää enhota, mistä sää oot kotosin!»

Torpanyttö

Tyrvään seudun kotiseutuyhdistyksen kirjoituskilpailu -87.

SEESJÄRVI

*Olet järvi mahtava, ei nimeesi enää uskoa voi.
Sees on yhtäkuin tyyni,
mut mikä myrskyvoima
sai sun muuttumaan tantereeksi sodan
täällä kauniissa Karjalassa,
ikihonkien ja laulujen maassa.*

*Olet järvi mahtava.
Rannallas on paatenet,
laulujen kehdot aikaen.
Mik vihan tänne toi Suomen sukujen.
Se oli vieras,
joka vihan toi tänne Karjalan heimojen,
virtensä itkien veisaten.*

Heikki Koivuranta

KOTIKUNNAN URHEILUSAAVUTUKSIA

Jääkiekon alkuaikojen varusteet olivat todennäköisesti heikommat kuin itse pelimiehet. Ahtikoski, Toivonen, Hakala.

Väkkärän mutkan ja Tyrvään aseman keskipaikkeilla, keltaisen resinakopin vieressä oli pieni aukio. Sinänsä vähäpätöisellä puuttomalla tasanteella oli kuitenkin melkoinen merkitys, sillä siihen väsättiin seutumme ensimmäinen jääkiekkokaukalo. Muistelmuksissani ei ole rakentamiseksi synnyttäjä, mutta ottaen huomioon viisikymmentäluvun olot, emme voi puhua pihtisynnytyksestä. Keskenmenokään ei ollut edes lähellä, vaikka kaikesta materiaalista oli puutetta. Osa Tyrvään aseman kautta Mäntyluotoon kulkevista lautajunista menetti asemalla aina muutaman laudan kaukalon rakennustarpeiksi. Me pojannaskalit olimme onnellisia erikoisesti siitä, että aina lautajunan tullessa asemamiehet katsoivat Karkun suuntaan. Tavallaan yhteiskunnan tuki urheilulle nuorisolle juoksi jo tuolloin vaikei siitä varmaankaan ollut merkintää silloisten kunnanisien budjetissa. Kaukalo valmistui 'öljyjäällä', sillä jäädytys tapahtui usein kastelukannuilla aseman saunan kuumalla vedellä. Assan jengi jopa otteli oikein jääkiekko-ottelun Linnavuoren Lukkoa vastaan Siurrossa. Takkiin tuli, mutta opittiinhan paitsio, sillä ottelussa taisi tulla kymmenkunta paitsiota kolmen ensimmäisen minuutin aikana.

Vännin punaiseksi maalattu uimakoppi laitureineen Fennian vaneritehtaan puomin vieressä keräsi kesäisin uimareita, tyttöjä ja poikia. Tyttöjen valmistautuessa uimaan pojat luonnollisesti pysyivät visusti omassa pukukopissaan. Luonnon muokkaamien oksanreikien ja linkkareilla koverrettujen reikien edessä oli tungosta, sillä urheilullisen liikunnan lisäksi veteli luonto tikanpoikia puuhun. Kolme merkittävää urheilullista tulosta voidaan kirjata Vännin kopin ajoilta. Kun me muut pojat vedimme katossa olevien kakkosnelosjuoksujen väliin pujottelussa rekkitangossa leukoja, niin 'kettu' teki samaa poikittaisilla kakkosnelosilla sormivoimin. Sen lisäksi hän uimalittaa mennessämme pystyi hyppäämään

laiturien väliin puolen metrin syvyyteen, vaikka alue oli täynnä kiviä. Kiviä oli myös kopin oven edessä. Johon juuri paikkakunnalle muuttanut poika sukelsi päätä pahkaa. Tikkien määrää päässä en muista, mutta kovin suuret seuraamukset kyseiseen päähän siitä tuskin oli, sillä onhan tämä varatuomari nykyisin naantalien kaupunginjohtaja.

Kalssi oli urheilun mekka ja uimarannassa menttiin perässä-kulkijaa ponnareilta ja kerroksista. Jos et uskaltanut, putosit pois pelistä. Meitä oli kolme enää jäljellä kisassa, kun Kinsey hyppäsi kaksi volttia eteenpäin - suoraan mahalleen. Olin seuraavana vuorossa kysyen että sattuiko. Kinsey pudisteli päätään neuvon samalla että kun hyppäät, niin hyppää korkeammalle ja oikease aikaisemmin. Minä roiskautin ja voi taivahan vallat miten navan ja polvien väliä kirveli. Eräänlainen ennätys sekin, kun kahdella kaverilla tuli punerus kirvelyineen alta aikayksikön. Mahtoikohan johtua noista hypyistä, että kiinnostus tyttöihin siirtyi vuodella.

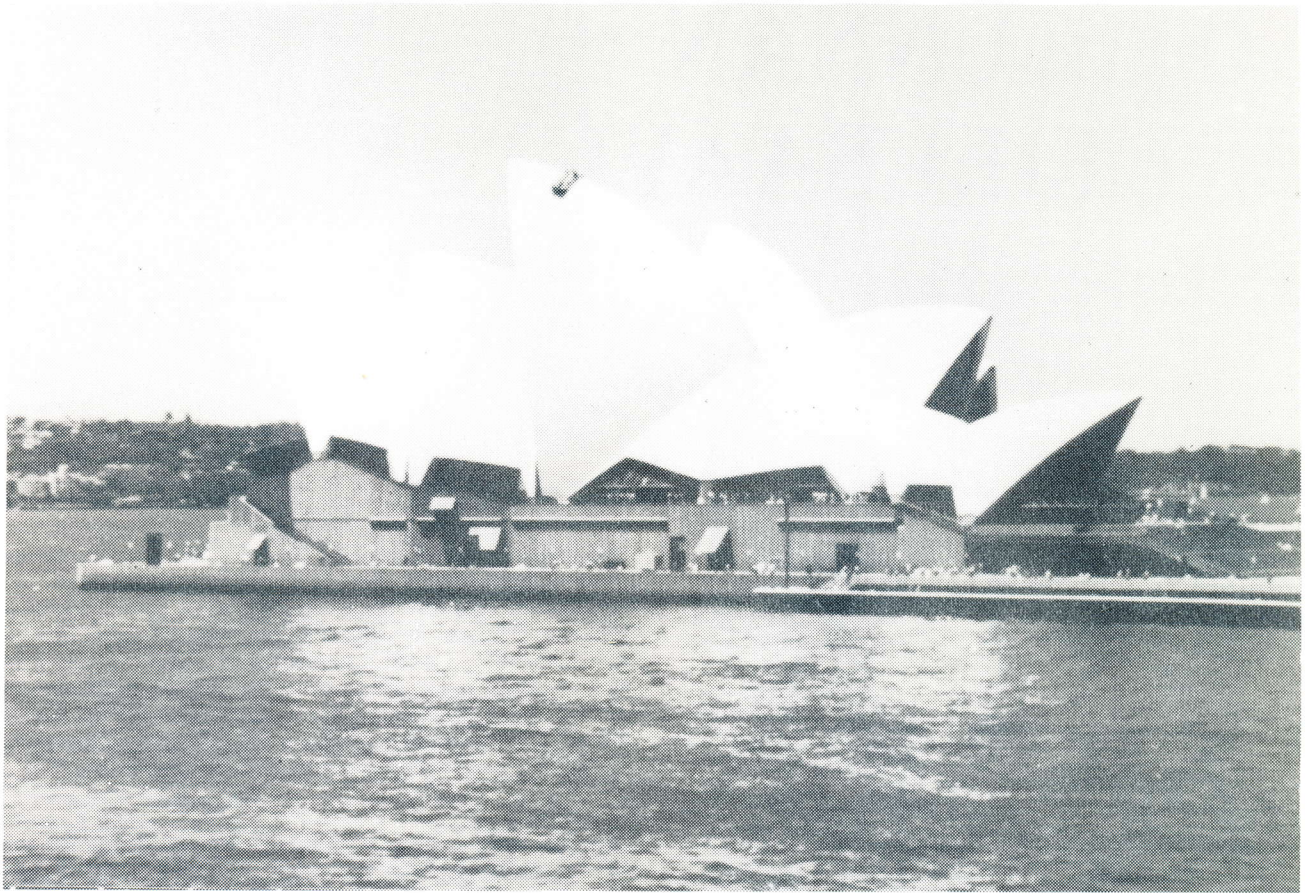
Yhteiskoulumme oiva ja rehti rehtorimme Mono pistihe meidät kerran uimaan syys-lokakuussa jumppatunnin jälkeen Pororannan uimapaikalle. Vesi oli jo jäätävän kylmää ja Hemppa, joka nykyisin johtelee Lauttakylän veroasioita, sanoi ilkkurisesti ettei hän osaa uida, mutta on mato kahlamaan. Johon Mono totesi, että Kunnas kahlaa sitten niin kauan kunnes kaikki ovat uineet. Tuskin on ikävämpää kuin kahlata jääkylmässä vedessä nilkkoja myöten. Varsinkin kun kavereilla ei ollut mitään kiirettä porrastetussa veteenmenossaan.

Virheitä, myös tahallisia, on kotiseutumme tulosurheilussa sattunut. Tavallinen erhehän sattui äskettäin suurkilpailuissa italialaisille, kun pituushyppyn 'evangelista' vei pronssimitalin poppakonstein. Jumppatunnilla hypättiin pituutta Kalssussa ja Eskolan Vennu pisti tuloksia paperille. Timolla, joka nykyisin on pituushyppääjäjätkä Ringa Ropon appi, ei ollut urheiluhousuja mukana. Mutta pitkissä kalsareissa hyppy luisti ja pitkälle menikin. Hänen vauhtinsa aikana sepäluksista heilahteli ja uskookaa tai älkää: me julkesimme nauraa. Huomautimme Vennulle, kun hän ilmoitti tuloksen, että tulos on väärä, siinä on puoli metriä liikaa. Mutta Vennu totesi ykskantaan, että tulos on oikea, sillä siinä on ns. pikku-Timon lisä.

Juttuni alkoi jääkiekolla ja siihen se päättyikin, mutta vammalalaisittain surullisella tavalla. VaPS otteli Kiikkaa vastaan ja hävisi maalilla, muistaakseni 9-10. Tappio sinänsä oli karvasta kalkkia, mutta vielä karvaammalta se tuntui, kun itse asiassa hävisimme yhdelle miehelle, Jokelan Hessulle. Hessu oli kaukalossa pitelemätön - merkkisaavutus paikkakuntamme urheilussa.

Jokaisella tarinalla on opetuksensa. Siis: jos Sinulle on kertynyt elämän kokemuksia miltä elämäsi aluelta hyvänsä, niin näin joulun aikaan on niitä kaikessa rauhassa hyvä muistella. Sillä joulut tulevat ja menevät ja cortex kuluu, vaan muistojen helminauhasta eivät helmet himmene, kunhan vaalit muistojasi. Ties mitä saavutuksia sieltä mieliäsi palautat. Sillä siellä ne ovat kirjaamattomina, mutta itsellesi mieluisina ja rakkaina.

Harri Ahtikoski

Oopperatalo on Sydneyn kulttuurielämän keskus.

PARATIISISAARI

Tästä matkasta on kulunut jo yli vuosi. Sen antamat elämykset ja kokemukset eivät ole kuitenkaan mielestäni hälventyneet, päinvastoin, ne tulevat joskus entistä voimakkaammin esille. Ennen matkaa oli epävarma olotila. Uskallanko lähteä niin kauas, meneekö kaikki hyvin, miten täällä Suomessa pärjää muu kotiväki. Pelonsekaisin tuntein laskin lentoaikataulusta lentokoneen nousujen ja laskujen lukumäärää. Niitä oli yhteensä 28. Näin monta nousua ja laskua kahdessa viikossa. Epävarmuuteni lisääntyi entisestään. Mutta toisaalta perumisen mahdollisuutta ei enää ollut. Matka oli maksettu eikä rahoja saisi enää takaisin. Niinpä eräänä marraskuuisena perjantaina soi herätyskello klo 3.30 ja oli lähdön hetki. Sade ropisi vesirännistä ja tuuli ulisi öisessä pimeydessä. Nyt ei enää saanut ajatella muuta kuin käytännön asioita, onko passit ja matkarahat mukana, onko tarpeellinen määrä vaatteita ja muuta tavaraa laukussa.

Join Kaijan kanssa lähtökahvit hämmästellessä ja kummastellen, mihin oikein ollaan lähdössä. Lopulta näimme ikkunas-ta linja-auton valot. Nyt vain äkkiä autoon, kotiovi loksalti kiinni, talo jäi tyhjäksi.

Linja-auton hämärässä valaistuksessa näimme tuttuja kasvoja, siellä oli Lehtomäen Simo ja Tuula, Vaaterin Tarmo ja Eija, Tuomisen Seppo ja Eija, Maarasen Pekka, ja lisää tuttuja tulisi vielä matkan varrelta. Näiden samojen ihmisten kanssa olemme suunnitelleet matkaa jo melkein vuoden. Epävarmuuden tunne ja pelko alkoi häipyä pois, matkatunnelma tuli tilalle. Joku kysyi piloillaan, että mihinkäs Saastamoiset tähän aikaan ovat menossa, vai onko ne vasta tulossa

kotiin. No, joku viisas takapenkillä tiesi kertoa, että Australiaan ne on menossa.

Helsinki-Vantaan lentokentällä pelonsekaisesta matkan odotuksesta ei enää ollut juuri tietoaakaan. Se oli muuttunut jännittäväksi 'matkakuumeeksi'. Kun Amsterdamista saimme vielä tyttäreemme yhteyden puhelimitse ja kun kuulimme, että ei hänkään enää kovasti ikävöinyt ja sanoimme, että kohtahan me jo tulemme takaisin kotiin tuntui siltä, kuin kaikki sittenkin olisi hyvin. Ja näinhän tilanteeseen oli paras asennoitua, olihan edessä 12 tunnin yhtämittäinen lento Singaporeen Indonesian Garuda jumbojetillä. Singapore on elämys sinänsä ja jo pelkästään yhden matkan arvoinen, eikä meillä ollut läheskään aikaa tutustua tämän kaupunkivaltion kaikkiin ihmeellisyyksiin. Ensisilmäys kuitenkin kertoi sen, että kaupunki on erittäin siisti ja ihmiset aurinkoisia ja ystävällisiä. Uskallan väittää, että tuskin muualta maailmasta yhtä siistiä kaupunkia löytyy. Huumeiden hallussapidosta seuraa aina kuolemanrangaistus. Vaatteet, kellot ja elektronikka oli hyvin halpaa ja paikallinen ruoka ja juoma hyvää. Kahdessa päivässä minkä Singaporessa olimme ehdimme pistäytyä myös Malesian puolella. Täällä paikallinen taksikuski selvitti Kaijalle, minulle ja Aron Sepolle sujuvasti malesiankielen ja englanninkielen sekoituksella sulttaanien valtaviin palatsien historiaa. No, ei me siitä paljoa selvää saatu, mutta silmilläänkin saattoi nähdä, että maailma on ihmeitä täynnä. Singapore piti jättää ajallaan ja matka jatkui eteenpäin. Edessä oli taas yölento. Lentoemännät muistuttivat matkustajia päiväntasaajan kohdalla jakaen tarroja, joissa luki 'I crossed the Equator with...'

Aamun sarastaessa lentokoneen ikkunaan avasin silmäni huonosti nukutun yön jälkeen ja katsoessani alaspäin saatoin todeta, että olimme Australian mantereen päällä. Tännekö asti niitä suomalaisia on tullut siirtolaisiksi, sitä vaan saattoi ajatella.

Parin tunnin lennon jälkeen kaikui räntäseivästä kovaäänisestä kuulutus, että kone alkaa laskeutua Sydneyn lentokentälle. Samassa kone jo sukelsikin pilviverhoon ja laskeutui onnellisesti sateiseen Sydneyn lentokentälle. Nytkö sitä ollaan kengurujen maassa, ihmeteltiin koko matkaporukka. Joku väkäleuka veisteli, että onks' kellään pitkiä kalsareita mukana, kun ulkona on niin kylmän näköistä. Ensimmäiset askeleet Australian kamaralla tuntuivat uskomattomilta. Eikö sitä putoakaan minnekään, vaikka pää on alaspäin, tuli mieleen ajatus, kun ajatteli karttapalloa ja Australian sijaintia siinä.

No, pian olimme turvallisesti linja-autossa suomalaisen oppaan huostassa ja matka kohti hotellia alkoi. Matkan aikana opas jo kertoi maasta ja sen tavoista. Koala, kenguru ja oopperatalo olivat ainakin oppaan mukaan sellaisia ihmeellisyyksiä, jotka oli nähtävä. Äkkiä aikataulu neljän päivän oleskelun ajaksi maassa olikin hahmottunut ja kohta jo olimme menossa hurjaa kyytiä Fidzi-saarilta olevan taksikuskien kyydissä ympäri kaupunkia. Opas olikin oikeassa, sillä kaikki kolme eli koala, kenguru ja Sydneyn oopperatalo ovat todella nähtävyyksiä, jotka on pakko nähdä. Yhden päivän aikana tutustuimme lähimaaseutuun ja sinisiin vuoriin 'Blue Mountains' ja siellä olevaan 'Kolmeen sisareen'. Päivät Sydneyssä menivät huomaamatta ja kohta saimme vain todeta että oli hyvästijätön aika tälle kaukaiselle maanosalle.

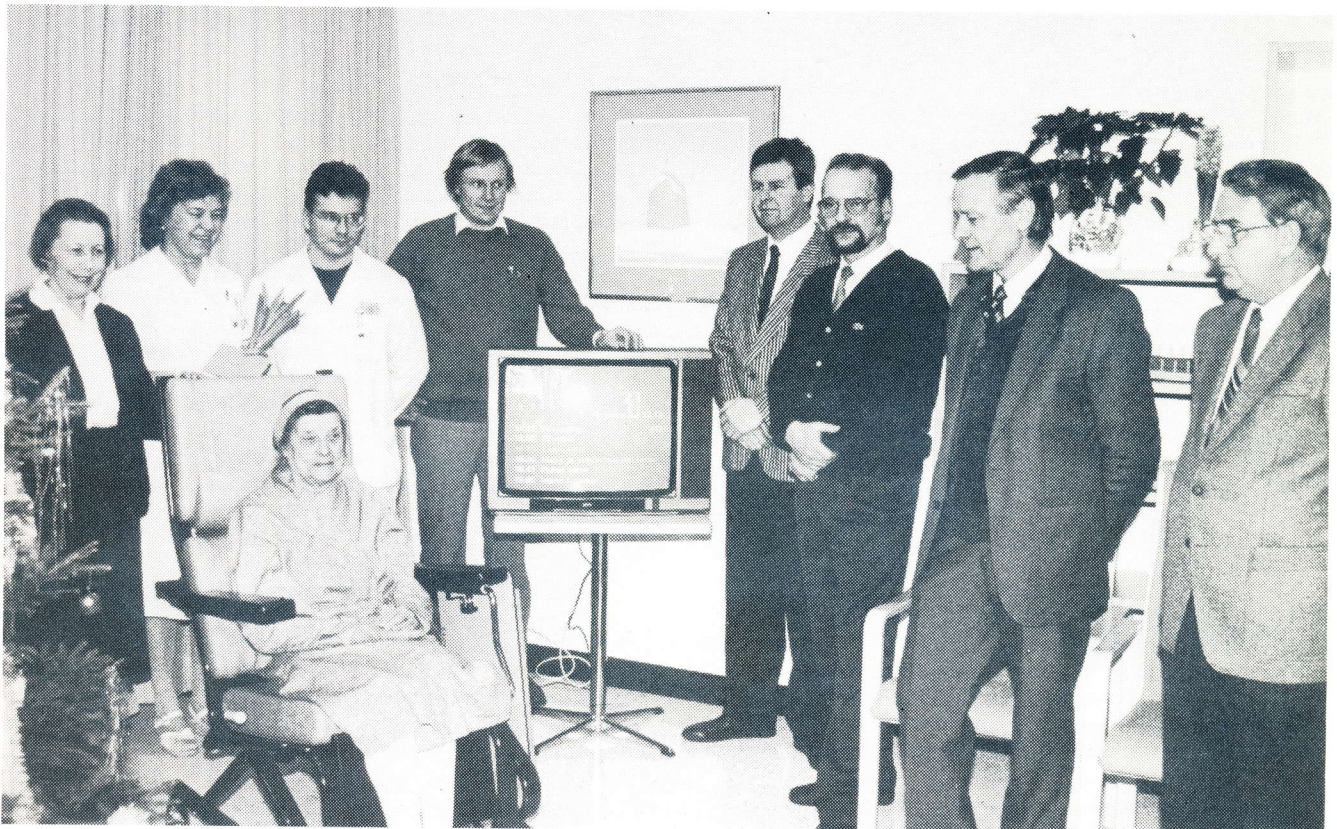
Muutaman tunnin lennon jälkeen saavuimme Indonesian Balille, eikä tätä saarta turhaan kutsuta paratiisisaareksi. Ilma on pehmeä ja lämmin, Intian valtameren vesi on sinistä, puhdasta ja miellyttävän lämmintä, mahtavat palmut hamahtelevat leppoisassa tuulessa ja paikalliset ihmiset... He ovat todella ihania. Balin saarella sinänsä on rikas ja monipuolinen historia ja kulttuuri. Maaperä on tuliperäistä ja asukkaita on pienellä saarella noin 2,5 milj. Luonto on erittäin rehevää, ihmeellisiä kauniita kukkia kukkii joka puolella ja tropiikin linnut livertelevät sametin pehmeässä yön pimeydessä. Siellä jos missäkin ihminen lepää ja unohtaa kaikki maailman murheet.

Mutta kaikki on rajallista, niin myös oleskelu Balilla. Kaijan päivänä nousemme taas jo tutuksi tulleeseen indonesialaiseen jumbojettiin ja alamme matkan kohti kotia. Välilasku arabian niemimaalla Abu-Dhabissa konkretisoi vielä kerran idän ihmeellisyydet.

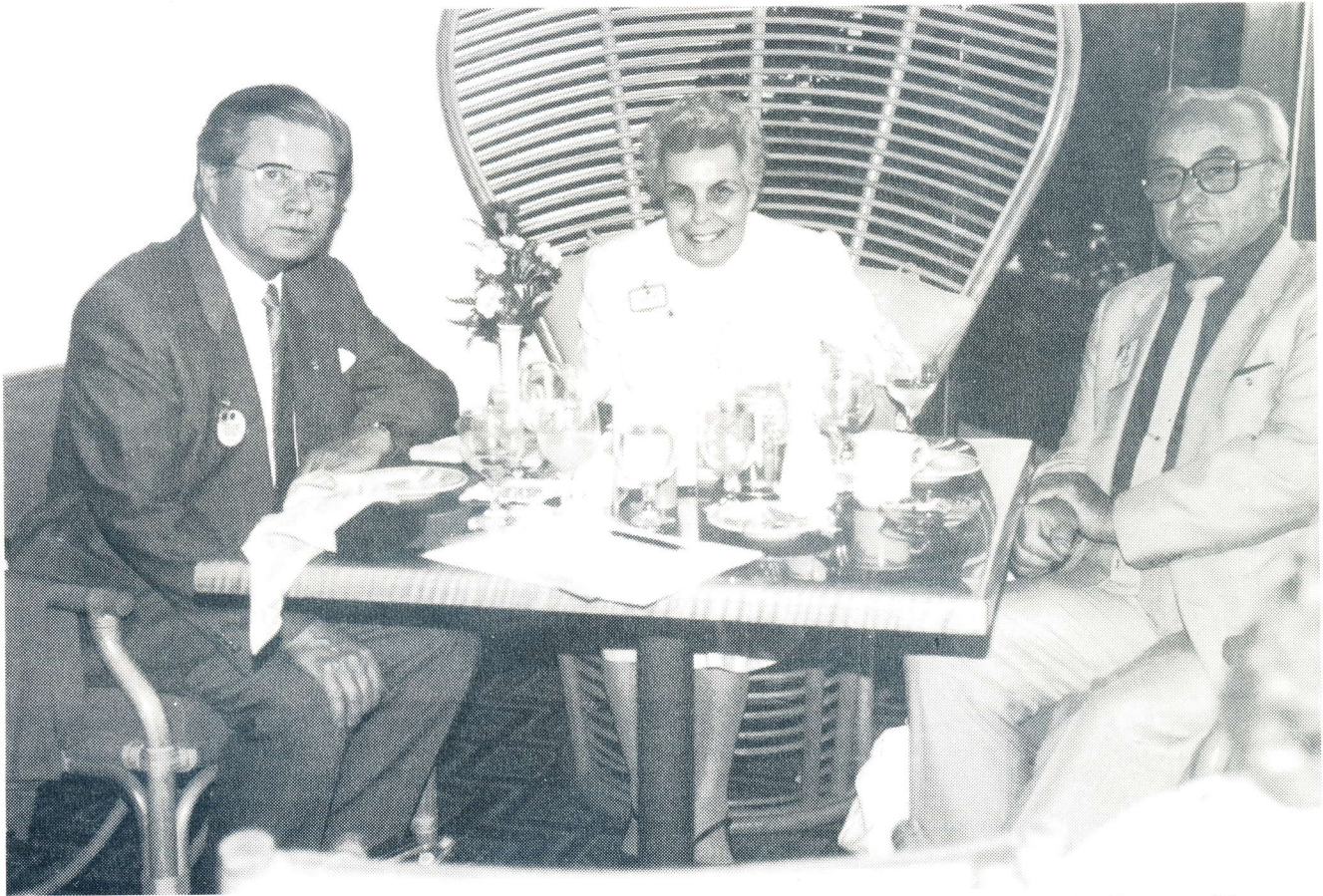
Frankfurtin lentokentällä olo tuntuu jo kotoisalta. Lunta on maassa ja sinivalkoinen Finnairin kone odottaa matkalaisia. Viimeinen etappi kohti Helsinkiä alkaa. Ennen Helsinkiä tulee koneessa mieleen kummalta tuntuva ajatus, »tämä ei varmastikaan ollut viimeinen matka tuohon maailmankolkkaan, niin paljon jäi näkemättä.»

Linja-automatka kotiin Vammalaan tuntuu pitkältä. Lopulta saavumme kotiovelle. 48 tunnin yhtämittainen kotimatka Balilta on päättynyt, jännitys laukeaa, kotiinpaluun tunne on mahtava. Mieleen jäi kuitenkin kytemään ajatus: »Yhtä kauaksi on vielä joskus päästävä.» No, aika näyttää mitä tuleman pitää.

Matkaterveisin
Markku Saastamoinen

Lions-klubit Vammala, Karkku, Kiikka ja Äetsä luovuttivat joulun alla -88 terveyskeskuksen uudelle vuodeosastolle television.

Rauno Laitinen, Lions-päämajan Euroafrikan osaston päällikkö Kaisa Bartanen os. Virkkala, Suomen Lionsliiton puh. johtaja Eero Kokko. Miamin konventionissa kesällä 1989.

Lionien osallistuminen kansainvälisiin aktiviteetteihin

Kun eri puolelta Suomea 827 klubin ja 28 500 lionin taholta otetaan minuun yhteyttä ja pyydetään kirjoituksia klubien lehtiin ym., liittyy useimpiin pyyntöihin toivomus, että kirjoittaisiin jotain klubien osallistumisesta kansainväliseen toimintaan. Alkaessani työskentelyn noin 10 vuotta sitten valtakunnallisella tasolla oli kirjoitusten sisältöpyyntö lionismi, nyt siis pääsääntöisesti kansainvälisyys. Tämä painopistealueen muuttuminen klubin oman toiminta-alueen ulkopuolelle yli rajojen on sen kehityksen tulosta, josta on valtakunnankokouksissa sovittu klubialoitteiden pohjalta yhteisiksi toimintaohjeiksi.

Mitä kansainvälisyys on ja kuinka se toteutuu kunkin jäsenklubin toiminnassa monipuolisuudessaan on kovasti rikasta. Näistä päättävät klubien jäsenet itse omissa kokouksissaan ja laajemmista pitempiaikaisista aktiviteeteistä yhteisesti valtakunnankokouksissa. Tärkeimpinä kansainvälisinä aktiviteeteina jäljempänä eräitä.

Ystäväklubitoiminta eri maiden klubien kesken on yhteistoimintaa, jota harrastaa Suomessa noin 200 klubia. Ystäväklubeja niillä on miltei kaikissa maanosissa. Toimintatavat ovat moninaiset, oppilasvaihdoista perhevaihtoon saakka. Toiminta on madaltanut tai kokonaan poistanut monta kuviteltua raja-aitaa ja pienentänyt maailmaa ihmisiä lähentäen.

Kummilapsitoiminta, jota on myös LC Vammalalla, on myös monien klubien toimintaohjelmassa. Pienen vuotuisen rahan avulla saa moni alikehittyneen maan nuori itselleen koulutuksen ja sitä kautta mahdollisuuden parempaan elämään.

Nuorisovaihto on ehkä laajin toimintamuoto suomalaisissa klubeissa. Vuosittain klubien lähettämänä saa nuorisovaihtopaikan eri maassa yli 500 nuorta. Vastaanottomaina ovat pääasiassa USA ja Euroopan eri maat, mutta matkajia on mm. Japaniin ja Australiaan saakka. Koko järjestön piirissä on nuorisovaihtoa ollut jo yli 25 vuotta, ja Suomi on ollut mukana yli 20 vuotta. Suomen osuus koko järjestön piirissä tapahtuvasta nuorisovaihdosta on noin 25%. Tällä osuudella Suomi on järjestön suurin nuorisovaihtomaa. Myös Suomessa joka kesä järjestettävälle nuorisoleireille saapuu nuoria kaikkialta maailmasta. Nuorisovaihdon tarkoitus on antaa siihen osallistuville 16-21 -vuotiaille nuorille tilaisuus tavata kohdemajaan nuoria ja perheitä sekä tutustua vieraan maan elämäntapaan ja kulttuuriin. Suomen nuoret ovat olleet erittäin hyviä 'lähettiläitä' vieraisissa maissa. Suomi ja suomalaiset ovat heidän kauttaan saaneet paljon good willia osakseen.

Kansainvälisiin aktiviteetteihin ottavat Suomen lionsklubit osaa Euroopan suurimman lionskokouksen eli Suomen Lionsliitto ry:n valtakunnankokouksen päätösten mukaisesti. Kohteina ovat sellaiset valtakunnankokouksen erikseen päättämät projektit kehitysmaissa, joihin Suomen Ulkoministeriön kehitysyhteistyöosasto myöntää kehitysyhteistyötukea.

Ensimmäinen tällainen suuri kohde on vähävaraisten lasten silmäkliinikka Ecuadorin pääkaupungissa Quitossa. Tämän projektin, Departamento Finlandian toteutuksesta on liitto allekirjoittanut sopimuksen Ecuadorin hallituksen kanssa.

Ensimmäinen sopimus allekirjoitettiin 6.12.1987 ja lopullinen viime kesänä Quitossa. Sopimuksen mukaan Suomen lionit perustivat Baca Ortiz -nimiseen lasten keskussairaalaan silmäklinikan. Klinikka suunniteltiin suomalaisin voimin, kalustettiin sekä varustettiin Suomesta ostetuilla kalusteilla, irtaimistolla, kojeilla ja laitteilla. Projektia johtaa suomalainen henkilökunta, silmälääkäri, kaksi sairaanhoitajaa ja silmälasiteknikko. Lisäksi osastolla työskentelee ecuadorilaista lääkäri- ja sairaanhoitohenkilökuntaa, jolle suomalaiset opettavat nykyaikaista silmätautien hoitoa. Potilaat ovat pääasiassa Ecuadorin alkuperäisväestön eli intiaanien lapsia, jotka vanhemmat tuovat vastaanotolle jopa sylissä tai selässä kantaen useiden päivien kävelymatkojen päästä, koska heillä ei ole varaa tai mahdollisuuksia käyttää yleisiä, tosin harvaan kulkevia kulkuvälineitä. Kaikki klinikan rahaliikenne, noin 2 mmk vuodessa, hoidetaan Suomesta liittotoimistossa. Aktiviteetti ei ole siten rahanjakoa, vaan hoidon antoa ilmaiseksi sitä tarvitseville. Marraskuun alusta aloitti osastolla työskentelyn liiton lähettämä juuri eläkkeelle Oulun Yliopistosta jäänyt silmätautiopin professori Henrik Forsius, joka apulaisprofessorivaimonsa kanssa työskentelee osastolla klinikan suomalaisen johtajan silmälääkäri Gaston Lerouxin alaisena seuraavat neljä kuukautta. Forsiuksen tehtävänä on ottaa osaa vastaanotto toimintaan ja sen ohella laatia selvitys siitä, mikä olisi asiallinen klinikan toimintatapa jatkossa niin, että kaikki käytettävissä olevat voimavarat ym. voitaisiin mahdollisimman tehokkaasti kohdistaa sellaisiin toimintatapoihin, joilla turvattaisiin klinikan jatkuvuus ja lisättäisiin oftalmologista tietämystä niin sairaalassa kuin sen ulkopuolella, erityisesti köyhillä maaseutualueilla. Hän neuvottelee myös Ecuadorin valtion terveysministeriön kanssa tavoitteena luoda pohjaa Ecuadorin valtion terveydenhoitosuunnitelmille, jotka ovat maassa vielä kovasti kehittymättömät. Vuoden vaihteen jälkeen matkustaa Ecuadoriin vielä kaksi näkövammaisten kuntoutushoitajaa. He työskentelevät osastolla noin puoli vuotta. Heidän tehtävänsä on opastaa näkövammaisia eri apuvälineiden käytössä ym. He myös kehittäisivät maahan näkövammaisten kuntoutustoimintaa

ja pyrkivät löytämään ja opastamaan asiassa tarvittavia yhteistyötahoja.

Kun Ecuadorin projekti loppuu suomalaisen henkilökunnan osalta ensi vuoden lopulla, suunnitellaan parhaillaan liitossa uuden kehitysyhteistyökohteen aloittamista. Kohde ja kohdema on valittu Kuopion valtakunnankokouksessa viime kesänä. Kohde on vesiprojekti Afrikassa. Kohdemaaksi on valittu Kamerun. Tavoitteena on aloittaa vuoden 1991 alusta kaivojen rakentaminen maan kuivuusalueille. Tarkoitus on tämän talven aikana neuvotella Kamerunin hallituksen kanssa sopimus asiasta sekä sopia missä ja mille alueelle kaivoja saadaan rakentaa. Toive on saada tehdyksi 50-100 kaivoa vuosien 1991-93 aikana. Ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston kanssa on asiasta jo pääkohdat sovittu. Alkuvuodesta liiton edustajat matkustavat Kameruniin, jossa käydään neuvottelut maan hallituksen edustajien kanssa. Matkalla sovitaan myös yhteistyökumppaneista ja yhteistoiminnasta kamerunilaisten lionien ym. kanssa. Mielenkiintoinen aktiviteetti on siis alkamassa. Kaivojen rakentaminen kuivuusalueille on mittaamaton apu ja helpotus esimerkiksi naisen työlle, jossa vain juomaveden hakeminen pitkien kävelymatkojen takaa vie suurimman osan päiväajasta.

Suomen lionien osuus kansainvälisiin aktiviteetteihin on lisääntynyt asialliselle tasolle. Olemme näillä aktiviteeteilla saaneet osaksemme laajan hyväksymisen Euroopan kaikkien lionsmaiden keskuudessa. Sen havaitsimme selvästi loka-kuussa Eurooppa Forum -kokouksessa, jossa esittelimme kansainvälisiä aktiviteettejamme. Lions Club Internationalin päämajassa Eurafrikan osaston johtajana työskennellyt Kaisa Bartanen (os. Virkkala) kertoi minulle kesällä, että Suomen lionien kansainvälisistä aktiviteeteista on kerrottu ja kerrotaan edelleen 166 lionsjäsenmaan alueella ilmestyvissä lionslehdissä. Näiden kautta Suomi ja suomalaisten toiminta saa hienoa PR-tietoutta kaikkialla maailmassa.

Rauno Laitinen

Departemento Finlandia sopimuksen allekirjoitus. Vas. terveysministeri Plutarco Naranjo, ulkoasiainministeri Diego Cordovez, SL-J:n puheenjohtaja Ero Kokko, R.L. Jose Guera valarguez, LC Quito/G de Diciembre, lionipresidentti.

ONKO JOULUKUUSESSA NEULASIA VIELÄ VUONNA 2000?

Neulaset eivät kaikkina joulaina tahdo pysyä kiinni kuusen versoissa perinteiseen kuusen ulosvientipäivään - nuutin päivään - asti. perheenemännät koettavat voimiensa mukaan siivota olohuoneen lattialle karisseet neulaset, jotka usein levittäytyvät jaloissa kautta koko asunnon. Tilanteen hallitsemiseksi on valmistettu jopa erityisiä mattoja, joiden päälle kuusi asetetaan. metsätaloudessa puhutaan tänä päivänä yhä enemmän kuusen neulasvuosikertojen vähenemisestä ja neulasten karisemisesta. Ilmiötä kutsutaan nimellä harsuuntuuminen. Onko kenties niin, että joulukuusen alusmatto vuonna 2000 on tarpeeton, kun neulasia ei enää kuusessa lainkaan ole?

Sitä voimaa, joilla neulaset kiinnittyvät versoon, sanotaan pitolujuudeksi. Se vaihtelee huomattavasti ja riippuu mm. säästä. Erityisesti, jos pohjavesi on alhaalla ja samanaikaisesti kova pakkanen, saattaa kuusen neulasten kariseminen olla ylkeistä. Karisemisen määrän vaihtelu luonnossa kuuluu terveen luonnon jatkuviin muutosilmiöihin ja joulukuusen haltijat saavat mukautua siihen. pitolujuutta vähentää myös hapan sade. Se vaurioittaa neulasen pintaa suojaavaa vahakerrosta. Neulanen altistuu sekä elottomien (kylmyys, kuivuus, tuuli) että elollisten (virukset, bakteerit, sienet, hyönteiset) vahingon aiheuttajien vaikutuksille. Kun puun juuret, runko ja versot ovat jäässä ei neulasten veden haihduntaa voida korvata luontaista tietä tulevalla vedellä. Neulanen kärsii kuivuudesta ja sen pitolujuus vähenee. Tuuli lisää huomattavasti kuivumista, samoin suora auringon paiste. Veden puutteen seurauksena neulasen luontaiset puolustusmekanismit heikkenevät ja se altistuu biologisille taudinaiheuttajille. Karistetta aiheuttavat bakteerit ja sienet tunnetaan yhteisnimellä karistetaudit eli karisteet.

Karisteet ovat vaarallisimpia silloin, kun ne kohdistuvat nuorten puiden nuoriin neulasiin. Saattaa olla niin, että taudin alkamista ei voida lainkaan havaita paljain silmin.

Kun karistetaudin oireet metsässä havaitaan, ei mitään enää yleensä voida tehdä taudin torjumiseksi. Tavallisesti kuitenkin neulasissa näkyy erilaisia oireita kuten punertuvia tai ruskeita, joskus jopa mustia viiruja tai läiskiiä. Useimmiten asiantuntijat voivat oireiden perusteella sanoa, mikä tai mitkä taudinaiheuttajat ovat tuhoa tekemässä. Kuten jo

mainittiin, taudinaiheuttajien valikoima on runsas ja monipuolinen. Tänä päivänä ihmisten ja tavaroiden mukana kulkeutuu entistä monipuolisempi joukko taudinaiheuttajia maasta toiseen. Voidaan lähteä siitä, että jos neulaset jostakin syystä ovat heikentyneet, sopivia taudinaiheuttajia on aina läsnä ja tuho myös alkaa. Tilannetta voitaisiin verrata ihmiseen, joka kylmettyy ja hänen vastustuskykynsä hetkellisesti alenee. Silloin taudinaiheuttajat iskeytyvät ja ihminen sairastuu.

Ihmisen toimenpiteet metsässä voivat saada aikaan karistetautien alkamisen. Eräs tavallisemmista syistä on ravinnehäiriö. Se voi esiintyä neulasissa esim. lannoituksen jälkeen, varsinkin, jos typpimäärä on ollut k.o. metsikölle liian runsas. Täytyy muistaa, että olemme viime vuosina saaneet melkein koko maahan varsin runsaan typpilannoituksen ilman epäpuhtauksien myötä. Aivan samoin kuin hiukan sairas ihminenkin pystyy vielä osittain työhön, samoin vähän sairastuneet puutkin pystyvät vielä usein kasvamaan ja lisääntymään. Usein puiden ylen voimakas lisääntyminen voidaan tulkita sairauden aiheuttamaksi.

Mikä tai mitkä syyt ovat aiheuttaneet sen, että harsuuntuminen on Suomessa yleistymässä. Ilman epäpuhtaudet ovat ilmeisesti pääsyy. Tärkein epäpuhtaus lienee rikki. Se aiheuttaa happamen sateen ja sitä tietä monenkaiisia hankaluuksia luonnolle. Toinen tärkeä epäpuhtaus on typpi, jonka ilmakkään pääsemisestä myös maa- ja metsätalous kantavat osavastuun. Paljon puhutaan myös kasvihuoneilmiöstä, jossa ilman lisääntynyt hiilidioksidipitoisuus ja sen seurauksena kohonnut lämpötila ovat keskeisiä osatekijöitä. Otsonin osuudesta neulasvaurioihin ei vielä kovin paljon tiedetä. On todennäköistä, että kasvihuoneilmiö voimistuu vuoteen 2000 mennessä merkittävästi. Samoin näyttää käyvän sekä ilmakehään rikki- että typpipitoisuuksien. Metsän tautien kannalta ollaan siis menossa pahaan suuntaan.

Hyönteiset saattavat myös merkittävästi tuhota neulasia. Niiden syömäjälkien perusteella lajit voidaan tavallisesti luotettavasti määritellä. Suuremmista eläimistä peurat ja hirvet käyttävät neulasia erityisesti talviravinnokseen.

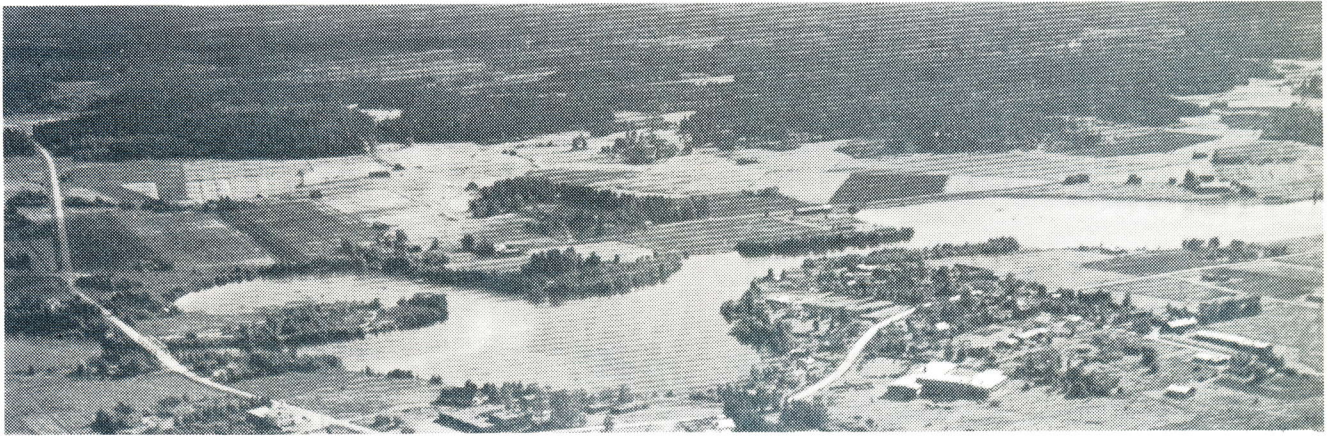
Yksi pääsyy ei tavallisesti kesää tee. Yleensä ei yksi ainoa syy aiheuta luonnossa neulasten karisemista. Ilmiö on tavallisesti usean tekijän yhteivaikutuksen lopputulos. Tavallisin tapaus on se, että pakkas, kuivuus, tuuli ja monet ilmansaasteet ovat kaikki samanaikaisesti neulasten elämää vaikeuttamassa. Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Neulasten kannalta oleellista on se, että vuosittainen tasapaino järkkyy ja puolustusreaktiot heikkenevät, neulaset sairastuvat ja kuolevat. Ajatellaamme joulukuusta Suomessa vuonna 2000. Tiedämme nyt, että sen neulasten laatu ja määrä riippuu uskomattoman monista tekijöistä. Osaan ihminen voi vaikuttaa, osaan ei. Saavutetaanko kansainvälisellä ja kotimaisella sektorilla merkittäviä tuloksia ilmansaasteiden rajoittamisessa? Millä vauhdilla kasvihuoneilmiö edistyy vuosien vieressä? Saadaanko otsonikato hallintaan?

Ihminen on todella mukautuvainen olio. Historia kuitenkin opettaa, että metsien on annettu hävitä laajoilta alueilta, vaikka varmaan on selkeästi havaittu, mitä tuleman pitää. Välimeren maat ovat tästä lähellä oleva esimerkki. Ennen komeat metsäiset alueet ovat nykyisin lähes autoita tai kituliasta pensaikkoa kasvavia. Välimeren maiden asukkaat ovat kuitenkin voineet elää ilman metsiäkin. Suomalainen elämänmuoto todennäköisesti tuhoutuu metsien mukana. Sen vuoksi uskon, että kansakunta ottaa vakavasti metsäntuho-ongelman. Mutta se ei tee sitä vielä pitkään aikaan. Paljon pitää vettä virrata vielä Vammaskoskessa ennen kuin yleisesti uskotaan, että nyt on metsien terveyden suhteen tulossa pää vetävän käteen. Luulisin, että vuoteen 2000 mennessä ei ilman epäpuhtauksia ole saatu metsien terveyden kannalta riittävästi hallintaan. Ehkäpä näin on tapahtunut vuoteen 2010 mennessä. Neulastuhot lienevät siten pahimmillaan vuosituhannen vaihteen tienoilla. Suomi on kuitenkin luontaista havumetsäaluetta ja meillä on aseenne mm. metsänjalostus. Voimme niin halutessamme aloittaa jalostusohjelman ilmansaasteita vastaan kestävien puuyksilöiden aikaansaamiseksi. Tämä työ tuskin tuo meille joulukuuseen lisää neulasia vuoteen 2000 mennessä. Sen jälkeisinä vuosikymmeninä kenties.

Uskon, että satakuntalaisessa joulukuusessa on vihreitä neulasia vuonna 2000. Neulaset voivat olla lyhytikäisempiä ja heikommin kuusessa pysyviä kuin tänä vuonna, mutta ne ovat kuitenkin vihreitä kuusen neulasia, jotka juhlistavat myös vuosituhannen vaihteen joulua.

Tauno Kallio

PUITTEM PUHUMAA

Suama puhuu aina kottoonsaj Jaamalaa. Muistelee sitä elämää, kon siä oli hänel lapsuuresansa. Ja sitä ennenkin. Mitä on kuulu. Siittä kyä on aikaa, kon Suama Jaamalasa on asunu. Mitäs, mäe Eeva olin kuuren, kon siä oltiiv viimestä suvvee. Nys Suama istuu täälä Kytäm päätykamariisa ja kertoilee kaikki. Ma koitam pistää niitä ylös. Munkim muistooni sempualeen oj jäänyys siältä jottaiv vanhoja asioita. Siinä iässä kom ma silloin olin, näki sem, mistä kuuli puhuttavan silmänsä eresä, ninkon itte olis ollus siinä menneesä elämäsä mukana. Tällääj joukkoon omia muistojanikiv, vaihka piänemmällä prantillä. Pääsee siinä Suamakin silloin väliillä huakaseen. Tällä kerttaa hän kuuluu muistelevan semmottia ilojuhlia, ninkon häitä ja emännätuliais.

Kon hän tosa tasasella äänellänsäp puhuu, nim mä olen kuulevinani puitten kohinaa ympärillä. Niiläkin on sanomista. Jokaikistä juhlaa on nääks jäänyj joku puu toristaan. Suama sen om pannum merkille. Raukon Kaijakin ilmesty. Häinkin tiätää yhtä ja toista Jaamalan entisetä elämästä. Mitäs, aitensä äiti oli siältä, Juha Tuamaanpojan ja Pipol Leenan tytär. Kyä niitten aika ny aatellen tuntuu olevan iankaikkisen kaukana. Mutta Kytän Taata on sano tuntenun neh haltijat. Kehu soutuaneensa nek Kytältä tolleep pualej jokkee. Oli olleen nin isokokosia, että oli täyttäneek koko paatim perän. Pipol Leenaks Taatakis sitä emäntää puhu. Se oli kotosin Karkusta, Orvulam Pipolta, Helena Antintytär. Juha oli tuanu emännän ylhäältäpäin. Mitäs, se oli ittekin syntynym Mouhijärvellä.

Kaija kertoo, että muutamaa vuatta aikasemmin, kol Leena tuli Jaamalaan, toinenkin hänen esi-äitensä oli tullut Karkusta, sano Leena Juhantytär Kutalan Hannulasta Ritalaan. Pipol Leenan äiti oli samasta talosta. Morsiussaatto oli tullut Riutalaan paateilla. Jossaim pahasa koskipaikasa morsiusparim paatti oli ruvennup pahastik kallistelleej, ja semmoneh hoppeepokaali, kol Leena oli saanuk kottoonsa, kiäri koskeen. Jäi sinne kuahuin iankaikkisiks. Oli se kyä sillem morseimellek kauhee asia.

Pipol Leena tuli Jaamalaan, kon om melkeir Ritalaa vastapäätä Jokisivum puala. Se oli kans saanup pokaalim myätäjäisiks. Se tuli onnellisestip perille. Täsä se ny om mun käresäni. Pankaas kattoin sem pohjaan. Siä ol Leenan isän kirjaimet A ja P. Kon aattelee sem morsiuusaaton tulloo vettä pitkin, nin se on ollu uljasa. Mahto nel Leenat imehtellä, kuija vesi ollenkav voi olla nim puhtaan sinistä ja kirkasta, kon se Kokemäjen jojesa on, vallankin koskipaikois. Pipol Leena viä tuatij Jaamalan kauneimpaam paikkaan, Koskihakaan. Siä nev vanhat, korkeek koivukkin on kohta vastasa. Meinaatteks, ettes se ov vissi, että Pipol Leenakin tuatim paatilla. Jaa, että jos on ollup pelko. Kalle Knuutti

sen asiav vois tiätä. Jos sano mummunsa olis sattunu puhhuun. Se oli kans Pipol Leenan tyttäriä. Mutta jolsei Knuutin Kallekan tiä, nin sitä tiatoo o kon Koskihakan rantakoivuila. Mutta nem muukkon heiluttaa ylpeinä yläpäätänsä. Eikä sa sitä eikä tätä.

Mutta näkiks nek koivut seuraavan morseimen tulon? Ei ikkään. Nek kaikki tuli alhaaltapain. Seuraavaks onkv vävyn tuleminen. Leenaj ja Juhan nuarin tytär, Eufrosyne jää kotitalon emännäks ja vävy Ferdinand Erlandinpoika tulee Kokemäjeltä. Väärtinantin tulo kyä om muistosa. Tavarat tuli isosa kistusa, joka oli tehty äitellensä, kun häl lapsena isänsäk kans muutti Harjavallasta Kokemäjelle. Kistusa oli muun tavarain joukosa Kristiina-kuninkattaren aikaan prantetty Raamattu. Morsiusryijy, kon oli kurottu sulhasen kotona oli siä kans. Siinä on kukkakori ja kaks lintua nokat vastakkain.

Mä tiätteka näin sen sulhasen sinä pyhänä kon Euprosiinna ensimmäisen kerran kuulutettiin. Heta sano, Jaamalav tuleva vävy on kirkosa ja ma jäin oven tyköv vahtaan. Jaa, että kummones se oli? Mitäs nys sanosin. Kerta miäs, Priskinnäkönen punanaamane. Morseinkin tullee siähen naistem pualta. Sill on uljas silkki harteila. Ulettuu hammeelliäpeeseen, vaikka Euprosiina on tavallisem pitkä. Rairoisa on ninkon pääskysenkukkiä. Mitä se plikka mahtaa meinata, kon hän siä nin kommeena seisoo. Tääläpäin kehutaan, että mouhijärveläiset on ylpeitä, uljaat kumminkin. TTiärä. Siina on niitten sukua. Mutta jos se on ninkon tavallinen kiikkalainem plikka, nin se kyä häppee tavallisel lujjaa. Julkinen Siinan hääpukukin oli, mustaa silkkiä. Nuaremmuarim puku oli tehty ruurullisesta taftisilkistä. Kon häistä oli kulunu vuasikymmeniä, nin Siinan tytär, Manta teetti siittä kaks tikkiä. Suama otti silloin siittä tän tilkan muistoks. Siinä on mustaa, harmaata ja vihriäistä lankaa.

Kuules, Suama. Olik tää talo silloj jo samasa mallisa kon ny? Kyä mar, asuirakennukse kumminkin. Ympäristö om paljonkim muuttunuk, kon harkkopytinkikin oh hajotettu. -Kuijas se on, olik nää kaikkip puut silloj jo? -Toi koivu ja toi pihlava keskellä pihhaa kyä ok koviv vanhoja. Nek kuuset siä pohjosempuala mun isäni istutti mul lapsuuresani. Ne on kyä ermasestik kasvanu. Siä on kom mettä ny.

Suama ei sunkan ollenkan tiä, että siä kuusistosa assuu semmonen Kenoveeva piänem poikansa ja villipeuran kans. jaa, että olenks mä, Eeva nähny. Milläs pääset näkkeen, kon oksia on nin tiuhasa.

Sillai nep puut kasvaa.

Eeva

Tyrvään seudun kotiseutuyhdistyksen kirjoituskilpailu -87.

Lapsuuteni Karkun aseman seudulla 30-luvulla

Lapsuuden kotini sijaitsi vastapäätä Karkun rautatieasemaa OY Rakentajan kainalossa. Rautaveden rantaan oli kivenheiton matka, toinen mokoma kivenheitto Louhilinnan kalliolle. Rakentajan tehdasrakennukset rajoittivat kotiani eteläpuolella ja rautatieasema oli pohjoispuolella. Näiden kaikkien väliin mahtuikin sitten elämää vaikka millä mitalla.

Päivät alkoivat usein erilaisilla leikeillä Louhilinnan kalliolla. Sieltä noukittiin mansikoita, mustikoita ja ihania ketorvokeita. Niistä sai kukkia leikkikodin pöydälle ja marjoista ruokaa sinne. Päivät kuluivat kuin siivellä aamusta iltaan. Väinölään rantaan juostiin aina välillä uimaan ja onkimaan. Talvella Louhilinnan kallio palveli hiihtokeskuksena, hyvine latuineen ja hyppyreineen.

Rakentajan lautataapelit olivat kivoja leikkipaikkoja ja parhaita piilopaikkoina ja niitä taapeleita oli paljon... Myös purusuuli kuului silloin lasten mielipaikkoihin. Sieltä lehtereiltä kun hyppäsi pehmoiseen purukasaan, niin oli se kivaa, vaikka ei äiti siitä tykännyt.

Illat ja sunnuntait olivat sitten sitä parasta aikaa. Tehtaan miehet olivat lopettaneet työnsä neljältä ja vapaana oli rullavaunut... (Vaunuilla kuljetettiin lautoja sahalta rautatieasemalle.) Niillä lasketeltiin koko alueen lapsilauma, rataverkosto Rakentajan sahalla aina rautatieasemalle saakka. Isot pojat olivat niin rohkeita, että ajoivat vaunun muuton jälkeen vielä Höyryrsahankin rataverkostoon ja pääsivätkin sitten jo aseman vaihdekopille saakka rullavaunuilla.

Karkun asema oli 30-luvulla vilkas paikka. Rakentajan ja Höyryrsahan työväki kulki siitä ohi työhönsä monta kertaa joka päivä. Lautoja lastattiin juniin ja kaikki junat pysähtyivät silloin Karkussa. Asemalla oli aina paljon väkeä. Toiset olivat vastassa vieraita ja toiset saattamassa, kuka kävi postissa ja kuka vain uteliaisuuttaan kävi katselemassa maailman 'mennoo'. Packalenin ja Fulkkilan herrasväkeä oli aina hauska seurata. Hevosten vetämällä rilloilla ja kieseillä oltiin vastassa tätä porukkaa. Oli siinä päivänvarjoa ja matkalaukua, pitkiä hameita ja hienoja hattuja. Kyllä katsottavaa riitti, ainakin lapselle. Siihen aikaan oli oikein tapana käydä passaamassa junat. Se oli nuorisollekin yksi huvi ja samalla tapaamispaikka.

Sota-aika oli myös mieliinpainuva Karkun asemalta. Evakokojunia tuli ja meni. Karjaa ja perheet matkasivat samoissa mullivaunuissa. Pieniä lapsia oli junassa syntynyt, sairaita ja vanhuksia oli matkalla kuollut. Oli puutetta ja hätää. Joku poikkesi aina kotiin apua pyytämään, kysyttiin kuivaa ja puhdasta vaatetta. Kuka olisi myynyt ja kuka ostanut maitoa tai muuta ruokaa. Asemalle rintamalta tulleet ruumisarkut käytiin lukemassa. Niissä oli nimilappu päässä, josta selvisi kenen kyläläisen vuoro oli tullut. Pelosta sinne menttiin, aina oli mielessä, onko omaisia.

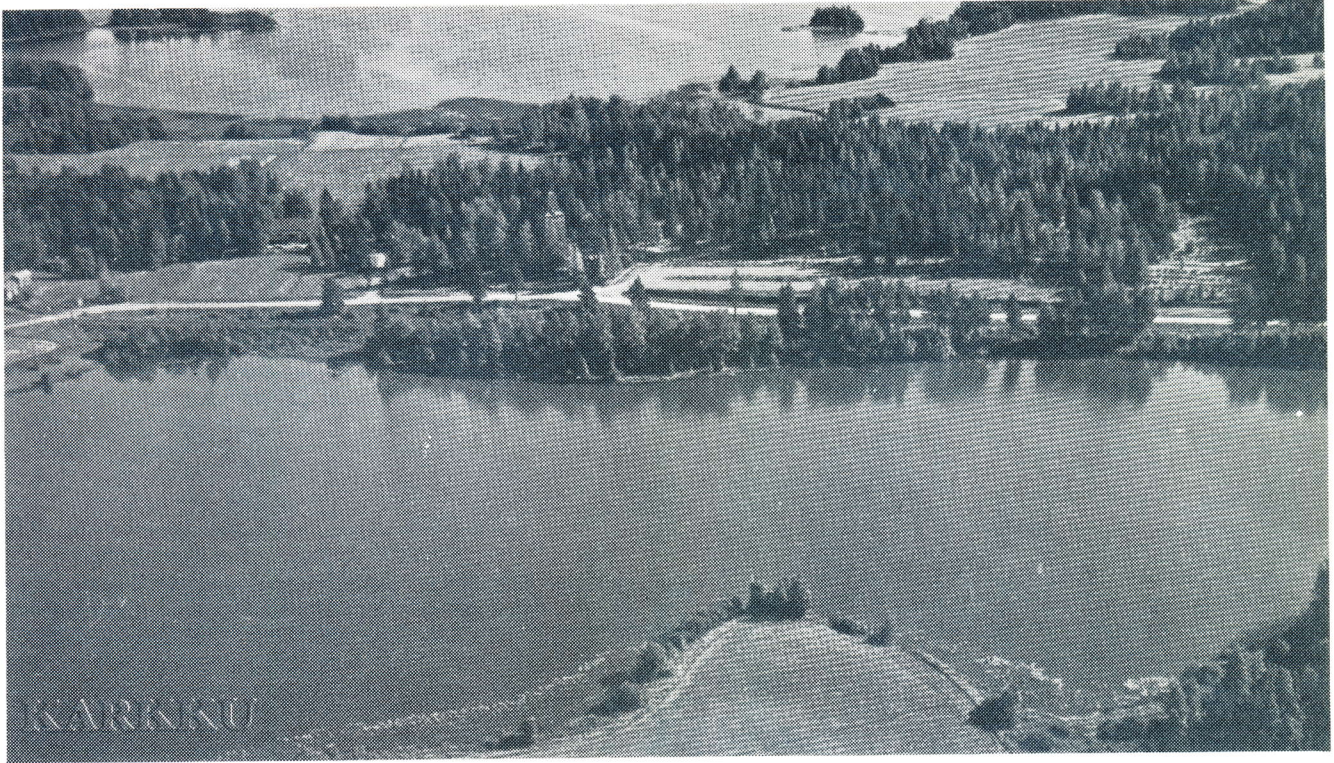
Ilmahälytysten aikana juostiin talvella lakanat päällä Louhilinnan kellariin pommisuojaan. Aikuiset katselivat ovenraosta, koska pommikoneet olivat lentäneet ohi, että taas uskalteittiin mennä kotiin ja työpaikalle.

Eniten muistan nauttineeni asemapuistosta. Se perustettiin 30-luvulla aseman Vammalan puoleiselle sivustalle. Siellä oli kauniit hiekkakäytävät, jotka johtivat puiston korkeimmalle kohdalle. Sinne oli rakennettu kioskki. Se oli huvimajatyylinen, penkit ympärillä ja siellä myytiin limsaa. Puistossa kasvoi sebramäntyjä, joiden alustat tutkittiin monta kertaa päivässä pudonneiden käpyjen toivossa. Niiden siemeniä syötiin pähkinöinä siihen aikaan. Mäntyjen vieressä kasva-neesta kirsikkapuusta asemamies Koskinen antoi meille lapsille kypsä kirsikoita. Asemapuistossa käytiin äidin kanssa iltaisin kävelemässä ja ihasteltiin istutuksia. Kauniita kukkivia pensaita, ruusuja ynnä muita. Korkeimmalta paikalta oli upeat näköalat Rautavedelle, sieltä näkyi myös Rakentajan ja Höyryrsahan rakennukset ja "taatan talo". Sinne kuului usein soittoakin, kun Poutasen pojat harjoittelivat kotopihassaan torvilla soittamista.

Nyt 50 vuotta myöhemmin, ajelen kesäisin Karkun asemalle ja kävelen asemapuistoon. Istun korkeimmalla paikalla olevalla kivellä ja elän muistoissa. Rautavesi näkyy entistäkin komeampana. Rakennukset ja taapelit ovat hävinneet, uusia teitä on rakennettu, ratapiha on pienentynyt, junat hurauttavat viheltäen ohitse. Puistossa on tallella joku puu, muutama pensas ja nurmettuneet käytävät, mutta paikka on vieläkin kaunis. Jospa joku kylätoimikunta saisi tästä vielä aikaan sen entisen puiston, niin kenties jälleen joku saisi elää lapsuusmuistoissaan vuosikymmeniä jälkeensä.

JYTKY.

Tyrvään seudun kotiseutuyhdistyksen kirjoituskilpailu -87.

HYVÄSTIJÄTTÖ SYNNYINSEUDULLE

Monella ihmisellä on taipumusta palata vielä vanhoilla päivillään katsomaan syntymäkotiaan. Vaikka moni on päässyt elämänpuussaan kiipeämään hyvälle oksalle, tekee mieli palata hetkeksi juurilleen, usein vaatimattomillekin.

Kerronpa tässä Kallestedästäni. Hän soitti kerran ja pyysi minua soutupojaksi. Hänen teki mieli vielä ennen kuolemaansa vilkaista millaiseksi syntymäkoti oli muuttunut. Kallesetä oli toiseksi vanhin yhdeksänlapsisesta sisarusparvesta. Aikuisiksi eli kolme tytärtä ja kuusi poikaa. Tuo veljessarja oli harvinaisen rotevaa tekoa (yhtä lukuunottamatta). Tämä perhe asusti Kutalassa olevaa Kouhin tilaa. Tilaan kuului silloin vielä myös Muurassaarikin.

Jänissaaren rannassa setä pyysi soutamaan maihin riihirannassa. Siinä oli pieni tasainen nurmikko. Setä istahti kiville ja kertoi, että tuossa kenturalla he veljekset tavallisesti löivät painia ennen kotirantaan soutamista. Tuo katajapensas taitaa olla sama, johon kerran heitin Jussin, joka oli veljessarjan pahansuisin. Hän suuttui, kun hävisi painissa. Ei hänen kerran jälkeen enää minun kansani painiin tullut. Vaari oli ollut veljeksille vihainen, kun nämä uittivat hevoset veneen perässä, kun toukotöihin saareen mentiin. Setä kertoi, että proomu oli raskas soutaa ja usein vuotava.

Kun pääsimme Kouhin rantaan, tuli vastaamme vanha herra. Hän oli pormestari Talvia, joka vietti muutaman kesän Kouhin tilalla. Tämä kysyi, että tuleeko meille vieraita? Setä vastasi, jotta eihän tässä niin vieraita olla, tämä oli minun syntymäkotini. Päästyämme sisälle, tuntui siltä, että näillä vanhoilla herroilla oli paljon puhuttavaa. Jutustelun lomassa nautitulla konjakilla taisi olla kielenkantoja herkistävä vaikutus. Silloin sain kuulla, miksi nämä veljekset lähtivät elinkelpoiselta tilalta niin varhain Helsinkiin. Tuolloin rakennettiin Poriin johtavaa rautatietä. Työ tehtiin pääasiassa mies- ja hevosvoimin. Soranajoa tehtiin urakatyönä. Kolme vanhinta veljestä, jotka olivat rautatietyömaalla töissä hevosten kanssa, tienasivat hyvin. Vaari, joka kuulemma oli tarkka rahalle, vaati, että poikien pitää laittaa tilirahat pankkiin. Kun eivät pojat totelleet, vaari oli mennyt ja nostanut poikien palkkarahat ja laittanut ne omalle tililleen.

Tästä kimpaantuneena Kallesetä ensimmäisenä lähti Helsinkiin. Hevosta hän osasi käsitellä ja meni erälle lihanvälittäjälle ajomieheksi. Siinä sivussa hän oppi ammattitaidon alalla. Kun hänen työnantajansa lopetti, setä jatkoi hyvällä menestyksellä. Kaksi setääni, Jussi ja David seurasivat Kallestedän jalanjalkia ja menestyivät myös hyvin. Kun työvoima tilalta näin lähti ja vain nuoremmat jäivät kotiin, vaari myi tilansa ja osti pienemmän Metsolan tilan Kiuralasta. Tildatäntini ja isäni, joka oli lapsista nuorin, hoitivat tilaa vaarini kuolemaan asti. Tämän jälkeen isäni osti tilan huutokaupan kautta ja sai melkoisen velkatakaan kannettavakseen. Inflaatio teki vaarista, tästä entisestä rikkaasta, köyhän miehen ennen kuolemaansa. Minä muistelen vaariani hyvällä. Miten monta kertaa hän pelasti minut selkäsaunalta, jonka olisin ansainnut.

Olin vuosien 1937-38 talvina Helsingissä, oli tarkoitus jatkaa sitten aikanaan Kallestedän jalanjäljissä. Karkkulaisena tunsin ylpeyttä, kun lihan tukkuhallissa olivat lihanvälittäjinä karkkulaiset: Ropo, Leikkaa, Heinonen ja kaksi Kouhia, Kalle ja Jussi. Davidsedällä oli makkaratehdas. Minun haaveeni Kallestedän työn jatkamisesta esti se kirottu sota. Kannoin harmaata manttelia yhteen mittaan yli viisi vuotta. Setä oli sairautensa takia lopettanut liiketoiminnan ja asiakkaat muuttaneet toisille välittäjille.

Lähtiessämme kotiinpäin tuolta sedän 'pyhiinvaellusmatkalta' oli tuuli yltenyt. Kulovedellä kävi vaahtopäälaineet. Pormestari Talvia ehdotti, että mennään sisälle takaisin odottamaan tuulen tyyntymistä. Setä siihen vastasi, että tuo poika on kuin isänsä, kyllä hän veneen hallitsee. Taisipa setä sentään aavalla selällä vähän pelätä, kun moitti meidän venettä kiikkeräksi, mitä se ei ollut alkuunkaan.

Mitäkö tämä vanha mies löysi juuriltaan? Luultavasti ajan patinan kultaamia nuoruusmuistoja. Tavallaan hän käänsi jo ruostunutta elämänavaainta muistoissaan vielä kerran. Minulle, soutupojalle, tuo matka raotti sukuni menneisyyden esirippua.

Erkki Kouhi

Kirkon kunnostuksesta se alkoi... Karkun Lions Klubin toiminta monimuotoista

Lions klubeissa toimintamuotoja kutsutaan 'aktiviteeteiksi'. Nimi saattaa joistakin tuntua oudolta, jopa kylmältä, mutta sillä on kuitenkin lämmin sydän. Kaikissa aktiviteeteissa noudatetaan lionismin periaatetta 'Me palvelemme'.

Tarkasteltaessa Karkun Lions klubin toimintaa, voidaan helposti todeta sen monimuotoisuus. Toimintatapojen eli aktiviteettien kohteet ovat mitä erilaisimpia. Näin luonnollisesti pitää ollakin, sillä myös jäsenien näkökannat ovat erilaisia. Toiset ovat kiinnostuneita toisista, toiset taas toisista asioista. Vasta tämä toimintojen monipuolisuus lyö klubiveljeydessä karhunkättä.

Kun Karkun Lions klubi vielä noin 25 vuotta sitten oli nuori ja omaa identiteettiään hakeva, jo silloin painotettiin kaiken toiminnan mielekkyyttä ja hyvän klubihengen luomista. Tämä tietenkin edellytti, että 'keksitään' hyviä, mielenkiintoisia toimintamuotoja. Ja sellainen myös löytyi. Sastamalan vanha kirkko oli vielä vuonna -62 korjauksen alaisena. Siihen piti saada paanukatto ja värilliset ikkunalasit. Karkun Lions klubi otti haasteen vastaan ja toteutti tämän suuraktiviteetin kiitettävästi. Jokainen veli pani parastaan. Kukaan ei niskuroinut, vaikka kainaloon 'sysättiin' iso nippu katon koriste-panuja ja lähetettiin myyntimatkalle koteihin, kouluihin ja yhteisöihin. Varoja kertyi ja kirkko sai upean paanukaton ja väriläsit. Vanhasta pyhäköstä tuli vertaansa vailla oleva matkakohde ja jumalanpalvelusten pitopaikka.

Melkein neljä vuotta kestäneiden tutkimus- ja entistämistöiden ajalta kerron aikajärjestyksessä oleellisimman;

- 1959 syksyllä tutustui Pirkanmaan maakuntaliitto hylätyn rakennuksen tilaan ja päätti ottaa ohjelmaansa hylätyn muistomerkin pelastamisen ohjelmaansa.

- Kesällä 1960 muodostettiin Sastamalan kirkon entistämistoimikunta laajalla pohjalla.

- Toimikunnan puolesta aloitettiin monivaiheinen varojen keräys, joka jo alkulähdöstä oli lehdistön radion ja TV:n herpaantumattoman mielenkiinnon kohteena ja sellaisena oli korvaamaton apu toimikunnalle. Allekirjoittanut oli siinä vaiheessa kutsuttu toimikunnan keräyspäälliköksi.

- Seurakuntien, kuntien, liike- ja rahalaitosten, yksityisten, ja ennen kaikkea muualle Suomeen asettuneiden, entisten Sydän-Sastamalan alueen asukkaiden lahjoitusten arvo oli 4,5 milj. mk.

- Samanaikaisesti ryhtyi Muinaistieteellinen toimikunta suorittamaan tutkimuksia kirkolla.

- Edellä olevasta johtuen entisöimistyöt saatiin päätökseen 15.7. 1962 jolloin vietettiin kirkolla töiden lopettajaisjuhlaa, jota kunnioitti läsnäolollaan tasavallan presidentti puolisoineen, arkkipiispa Salomes ja noin 5000 -päinen juhlayleisö. Juhlissa lausui Muinaistieteellisen toimikunnan edustaja rak. arkeologi Reino J. Palmroht mm.: »Jäljellä tässä korjauksessa on enää paanukaton aikaansaaminen. Toivottavasti katon uudistuskin voidaan toteuttaa, kuten koko kirkon korjaus, jonka rahoitus oli lähinnä utopistinen, mutta johon siitä huolimatta, oli hengen uskallusta käydä.» Paanukatto saatiin vuonna 1966.

Näiden vanhojen arkistokirjeiden mukaan Karkun Lions klubi panosti melkoisesti voimavarojaan kirkon kunnostukseen, mutta se myös yhdisti. Oltiin valmiit uuteen koitokseen.

YHTEEN HIILEN PUHALTAMINEN SAA LISÄPONTTA

Voisi kuvitella, että ainakin hetkeksi olisivat klubilaisten voimavarat ehtyneet kirkon rakennuspuhissa, mutta näin ei käynyt. Oltiin valmiit uuteen aktiviteettiin. Sellainen löytyi-

kin alta aikayksikön. Päätettiin hankkia Karkun poliisille radiopuhelimet. Tuohon aikaan tällaiset radiolaitteet olivat vielä melko kalliita, mutta toimeen ryhdyttiin. Kaikenmuotoisilla pienaktiviteeteilla hankittiin rahaa. Aseteltiinpa joskus syksyisin kynttilöitäkin pitkin Ellivuoren tienvarsia ja aina löytyi joka työlle maksaja. puhallettiin yhteen hiileen ja poliisi sai puhelimet.

Jokainen toimintavuosi on tuonut tullessaan omat aktiviteettinsa. Mielenpainuvin niistä lienee yksinäisille vanhuksille hankitut puhelimet. Se, jos mikään, oli oikeaan osunut toimenpide. Muistuu mieliin eräs joulun etu, jolloin eräälle syrjäkulmilla asuneelle vanhukselle käytiin luovuttamassa tällainen puhelin. Se tuli hänelle täytenä yllätyksenä. Hän oli kyllä edellisinä päivinä nähnyt sähkömiesten kiipeilevän ohi menevän sähkölinjan tolppissa, mutta ei osannut yhdistää sitä 'puhelinmiehiin'. Ei siltikään, vaikka samaiset miehet kävivät tervehtimässäkin. Olipa vain itsekseni ihmetellyt, että »mitä ne sähkömiehet noita nurkkia kiertävät, kun ei tule sähköäkään.» Asia selvisi kuitenkin pian. Puhelin pöydällä oli tosiasia. Kun vanhus sitten ohjeidemme mukaan otti ensimmäisen puhelun nuoruudenystävälleen ja kuuli tämän äänen, vierähtivät kyneleet hänen poskipäilleen. Vielä kerran hän lausui hiljaa »Kiitos».

Jos me lionit emme saakaan itseämme ja toimintaamme mitenkään mainostaa, niin tulkoonpa nyt sanotuksi, että tuona hetkenä meistä tuntui, että nyt olemme parhaimmillaan toteuttamassa toimintamme periaatetta. Me palvelemme.

PERINTEISTÄ PIDETÄÄN KIINNI

Jo edellä olevasta käy ilmi, että lions-toiminta liikkuu hyvin monella eri taholla. Karkun Lions klubissa se vakioituu kuitenkin erääseen perinteiseen tapahtumaan. Syyskarnevaaleihin, jotka ovat jatkuneet jo vuosia. Näillä syyskarnevaaleilla kerätään varoja katastrofirahastoon, josta niitä sitten voidaan nostaa jonkin suuronnettomuuden yhteydessä. Näin on jouduttu tekemäänkin. Yksi sellainen oli vakava Lapuan Patruunatehtaan räjähdys. Olimme mukana auttamassa onnettomuuden uhreja rahallisesti. Joulukuusien myyntiaktiviteetti on myös yksi perinteinen tapahtuma. Myös tästä saadut varat menevät avustus- ja hyväntekeväisyystarkoituksiin. Vaikka joulukuusien hankinta ja osin myyntikin on suuren työn takana on innostusta riittänyt. Sitä kannustaa myös se, että ostajien myötätunto on ollut hankkeessa mukana. Perinteisesti monet tulevat hakemaan kuusensa juuri 'Karkun leijonien' myyntipisteestä. Tämä ostuskollisuus on jo kiitoksen arvoinen.

Kun vielä tarkastelee mitä vuosien varrella on tehty, punoutuu ajatukset väkisinikin valtakunnallisiin kampanjoihin. Punainen Sydän ja Kappale peruskalliota ovat olleet aktiviteetteja, joihin on tosi intoa riittänyt. Mutta on riittänyt myös muihin tapahtumiin. On järjestetty kirkkopyhiä, konsertteja, päivällisiä, kauralyhde- ja vihtatalkoita, tanssiaisia, metsänistutuksia ja monia muita tapahtumia. Jälkikäteen ajatellen aika ei ole voinut tulla pitkäksi. Kaikessa toiminnassa on kuitenkin ollut mukana iloinen mieli ja hyvä klubihenki.

Hyvää Joulumieltä toivoen

LC-Karkku
puolesta V.J. Salo

KARKUN MUISTELOITA

Otto-I. Meurman

Solmittuaan avioliiton ja tultuaan v. 1886 kunnanlääkäriksi Ilmajolle viipyivät vanhempani siellä seitsemän vuotta. Isäni pyrki kuitenkin saamaan paremman viran ja hahakeutui Salmin piirilääkäriksi Laatokan koillis-kulmaan Impilahden pitäjään, missä hänen piirinsä käsitti paitsi mainittua pitäjää Salmin, Suistamon, Suojärven ja Korpiselän pitäjät. Asuinpaikka oli ensin Impilahdella Viipulan niemellä, minne sittemmin rakennettiin Itä-Karjalan Kansanopisto.

Siellä asuttiin vain puolitoista vuotta, sillä Pitkärannan kaivostehtaan isännöitsijä houkutteli isäni ottamaan vastaan virkansa ohella tehtaan lääkärin toimen. Siirryttiin asumaan sinne Ala-Savota nimiselle palstalle.

Oleskelu Pitkärannassa venyi kevääseen 1904. Lähtö aiheutui siitä, että tehtaan toiminta lähestyi loppuaan, mutta vielä enemmän siitä, että pieni veikkomme Kaarlo sairastui umpisuolentulehdukseen isän ollessa virkamatkalla viisi päivää piirissään. Umpisuoli pääsi puhkeamaan. Isä ei uskaltanut ryhtyä silloin niin vaaralliseen pidettyyn leikkaukseen. Oli haettava lääkäriapua Viipurista asti, ja siellä lääninsairaalsassa isä teki vielä väärän diagnoosin. Kovia tuskia kärsittyään pikkuveikkomme kuoli 18.9.1903. Selvää oli, etteivät vanhempani enää meidän poikien lisäksi ollessa koulussa Helsingissä jaksaneet asua Pitkärannassa. Niinpä isäni haki uuden virkapaikan Tyrvään piirilääkäripiiriin. Nimityksen Tyrvään piirilääkäriksi hän sai 29.3.1904.

Lähtö Pitkärannasta tuli kaihoisaksi, jäihän sinne runsaasti läheisiksi tulleita ystäviä, jotka järjestivät poislähteville mieleen painuneita hyvästijättötilaisuuksia. Tavarat pakattiin proomuun vesitse ja rautateitse Karkkuun vietäviksi ja lähtö tapahtui toukokuun 16. päivä. Isä oli sitä ennen huhtikuun alkupäivinä käynyt Tyrvällä ja Karkussa. Piirilääkärin asuinpaikka oli aina ollut Tyrvällä, mutta isä oli havainnut kauniin Karkun, missä jyrkät kalliiseinäiset rannat kutsuvasti muistuttivat vähän Laatokkaa, kun sen sijaan Tyrvään kirkonkylässä esiintyi kauemmas karkoittavaa tuberkuloosia. Niin hän haki ja sai senaatilta luvan asettua asumaan Karkkuun. Sinne äiti saapui toukokuun 19. päivänä, ja asunnoksi saatiin Huidan talonpoikaistalon Palvialan puolinen asuinrakennus, jossa oli neljä huonetta ja keittiö. Vastanotto ei mahtunut sinne, minkä vuoksi isä vuokrasi Seikun kestikievaritaloa vastapäätä vähäisellä kalliionnyppylällä olevan kunnantuvan siihen tarkoitukseen.

Huidalla asuttiin vuoteen 1907 asti. Isä oli koettanut ostaa maatilaa itselleen Karkusta. Ensimmäinen oli kyseessä Tullu, mutta kauppa raukesi. Sitten oli vuorossa Mäkipää, mutta sen hinta nousi joka neuvottelussa. Siitäkään ei tullut mitään. Sensijaan isä osti Tyrisevältä Erkkilä-nimisen tilan v. 1905 ja saattoi sen viljelykset hyvään kuntoon. Asuinpaikaksi se ei sopinut. Sen vuoksi isä viimein v. 1907 osti Koljaalta Sorjaksi äidin nimittämän palstan ja samassa yhteydessä tampere-laiselta August Lundelinilta tämän rakennuttaman Kesämä-jaksi nimetyn 1/2 ha suuruisen palstan. Sorjan pinta-ala oli noin kolme hehtaaria. Sorjan liiankin suuri rakennus rakennettiin kesällä valmistuen syksyksi.

Sorjan päärakennuksesta olen tehnyt selkoa Sorjan Satu-nimisessä vihkosessa. Muista rakennuksista on tässä paikallaan kertoa jotakin. -Niistä suurin oli palstan pohjoisnurkkaan rakennettu, noin 18 metrin pituinen ja 10 metrin levyinen harjakattoinen hirsij- ja lautarakenteinen talousrakennus, jonka jatkona oli käymälä alla olevine lantaloineen. Taloon sen kaakkoispäähän tehtiin talli kolmin pilttuin hevosille ja sen taakse navetta parille lehmälle siankarsinoineen. Seuraavassa rakennuksenosassa oli tilava vaunuliiteri, ja sitten jatkona hirsinen aitta ullakkokerrokseen ulottuvine tiloineen, joihin valtavat viljalaarit oli sijoitettu. Rakennuksen takasivulle oli pulpettikattonsa alla suuri halkoliiteri. Ullakolle oli rakennuksen keskikohdalta pääsy ajokelpoista siltaa pitkin. Sitä käytettiin heinälatona, mutta sen kaakkoispäähän oli laudoista tehty kanala, missä aikanaan kalkkunatkin pidettiin, kunnes ensi maailmansota lopetti niille tarpeellisten rehujen saannin.

Kesämäjan palstan eteläkulmaan oli Lundelin rakentanut saunan rautatienrajaan sen suuntaiseksi. Saunan käyttö säätöläisperheissä oli silloin vielä vähäistä. Sorjalla vanhempani käyttivät kylpyhuonetta, mutta sitten rakennettiin pieni saunarakennus isän järveen ulottuvan kivitien saarekkeelle. Se paloi viime sotiemme jälkeen. Lundelinin sauna muutettiin heinäladoksi. Uimahuone oli nykyisen Mörriniemen saunan kohdalla.

Kellarin tarve oli tyydytetty rakentamalla kellari päärakennuksen alustaan kylpyhuoneen alle. Sen täydennyksenä käytettiin sahajahuoilla peitettyä jääkasa.

Heikki-veikolle oli rakennettu pieni leikkitupa, 'Heikkiö' kummulle noin 20 metriä keittiön portaista.

Keväisin laitettiin kasvilavat omenapuiden ja keittiökasvitarhan yläpuolelle. Sinne tehtiin lisäksi betonista kasvihuone käyttävän molemmipuolisine syvine multalaatikkoineen. Lämmityslaitetta siellä ei ollut. Lämpöä antoi aurinko ja multalaatikoiden pohjalle pantu paksu lantakerros, mitä karjahuoneista lantakasaan kertyi. Oltiin siinä omavaraisia. Sitä tarvittiinkin melonien, tomaattien ja parsojen ym. alustaksi.

Sorjan rakentaminen oli tullut kalliiksi. Isä koetti saada lisätuloja muuttamalla Sorja eräänlaiseksi lepokodiksi, minne tulijat asuivat siellä ja olivat täysihoidossa. Tämä ei tietenkään ollut äidille mieluista, vaan rasittavaa. Ei ollut hauskaa, että perheeseen tuli tällaisia lisäjäseniä. Tohtori Meurmanin lepokotiin oli tulijoita, joita isä koetti vahvistaa panemalla heitä kaivamaan maata pienellä lapiolla tai kävelemään ylös Fulkkilan mäkeä, vähitellen aina ylemmäksi. Eräs tulija oli hovioikeudenneuvoksetar Antell. Oli eräs toinenkin, 17-vuotias tyttö Turusta, Toini Westerling, jonka piti saada terveellisempää kesäilmaa, kuin Turun kosteata ja tuulista. Olihan siitä erällä iloa, minulla. -Tätä jatkui ensimmäisen maailmansodan vuosiin. Eräänä lepokotilaisena oli vähän aikaa serkkuni Martti Tuulenheimo, jonka hermot vähän kaipasivat lepoa. Viimein äiti-raukka pääsi tästä taakasta.

Sorjan rajan eteläpuolelle oli rajanaapuriksi kihlakunnantuomari Michael Paqvalin edellisenä vuonna rakentanut Mainiemeksi kutsumansa komean tornillisen hirsipalatsin tamperelaisen arkkitehti Lambert Petterssonin piirustusten mukaan kansallisromanttisen tyylin mukaisena. Paqvalin oli kuullut isän suunnitelmat: ostaa Karkun rautatieaseman vastapäiseltä rannalta Toijalan kartanon tyhjillä olevan rakennuksen, ostaa Mäkipäältä rannasta tonttipaikan ja

rakentaa Toijalan hirsistä talon sinne. Paqvalin tekikin siten, kuten isä oli aikonut. Kun sitten Sorjaa rakennettiin, pyysi isä ylläpitokustannuksiin osaaottaen saada käyttää Mainiemeen vievää tietä. Tuli kieltävä vastaus, ja sitten oli Maatilarajan Koljaankin puolelle rakennettava rinnakkais-tie. Perheiden välinen kanssakäynti ei kuitenkaan katkennut.

Paqvalineilla oli vain yksi lapsi, Greta-tytär, joka sitten avioitui diplomi-insinööri Eitel Timgrentin kanssa.

Paqvalinien jälkeen tuli Mainiemeen omistajiksi agronomi Birger Ahlström, joka sieltä muutti ostamaansa Vääksyn kartanoon Kangasalla. Seuraava omistaja oli Reinius, joka siellä kuoli keuhkokuumeeseen otettuaan kuumeen poistamiseksi liiallisen määrän aspiriinia. Sitten Mainiemi joutui 1920-luvun alussa Evankelisen Kansanopiston työssijaksi, jonka perustajana oli pastori Kurvinen ja hänen puolisonsa, o.s. Konkola, Jämsästä.

Varsin lähellä naapuristossa oli Mäkipäällä leskenä edellisen kihlakunnantuomari C.F. Munckin puoliso Augustine. Hänen suomenkielen taidostaan on osoituksena, että puuroa halutessaan hän sanoi: »Tuokaa minulle sellanen puuro ko hevonen söö». Hänen miehensä oli rakennuttanut Mäkipäältä ostamalleen tontille komean barokkipalatsin piirilääkäri Stenbäckin piirustusten mukaan. Se sai nimekseen Fulckila Uskelassa sijaitsevan vanhan sukukartanon mukaan. Munckin jälkeen siinä asui Paqvalin ja sitten sillä oli useita omistajia ja asukkaita, kuten kansakouluntarkastaja O. Hynninen meidän Karkkuun tullessamme sekä edelleen, missä järjestyksessä (?) Katarat Tyrväältä, Kihlakunnantuomari Hällfors, asianajaja Soivio, tohtori Bustorf ja ennen Talvisotaa sinne asettunut perhe Nordgren sekä lopuksi nykyinen Lavialta tullut Huju, jolla siellä on jakkaratehdas.

Fulkkilasta seuraava samalla puolella tietä oli Koivikko -niminen huvila. Minulla oli sellainen käsitys, että tätini, äidin nuorin sisar ja sotilaskotiliikkeen perustaja Katri Berg-holm asui siellä lokakuun puolivälistä v. 1905 koko talvikau-den. Kuitenkin hän sanoo asuneensa neiti Strömbergin hui-lassa, joka oli seuraava. Joka tapauksessa Koivikossa asui muutamina ylioppilasvuosinani Sörnäisten kirkkoherra K.A. Hildén kesäiän. Hänen tyttärensä Kirsti, silloin ylioppi-las, meni sittemmin naimisiin teologian tohtori Ilmari Salo-miehen kanssa ja tuli piispattareksikin. Hildénin pojista vanhempi, Armas, valmistui lääkäriksi ja toimi Jaakkimassa. Nuorempi, Kaarlo, Olavi-veljeni opintotoveri ja ehkä paras ystävä, tuli luonnontieteilijäksi ja lopuksi Helsingin Kauppa-korkeakoulun kansleriksi.

Vastapäätä Koivikkoa tien toisella puolella oli Mäkipään tyttärien talo.

Koivikosta seuraavana on keltaiseksi maalattu rakennus, jossa vuosisatamme alussa eleli ikuinen ylioppilas Svante Strömberg sisarensa kanssa. Tämä Svante, jota tituloitiin 'maisteriksi', herätti jo ulkonäöltään erityistä huomiota. Hän oli harteikas pitkä hyväryhtinen mies, jolla oli pitkä niskän alareunaan ulottuva harmaa tukka ja suora pitkä parta, Väinämöisen näköinen. Päässä oli kesäisin leveälierinen olki-hattu, jonka kuvun kaapea ympärysnauha riippui kahtena vaaksanmittaisena alas selkäpuolelle. Puku oli melko valkoi-nen karkeata pellavaa ja housunlahkeiden reunasta laahasivat maata valkoiset nauhat, joilla siihen aikaan pitkien alushousujen lahkeet oli tarkoitettu sidottaviksi. Hän oli ylpeä 'svekomaani', kirjoitteli hieman mutkikkaita onnitelu-runoja merkkipäiviään viettävälle henkilölle, missä asian-omaista ylisteltiin, olivatpa ne isäntäväkeä tai kotiopettajat-taria taikka talollisten emäntiä, hän kun oli aikamoinen Don Juan. Hänellä oli komea barytonääni ja hän puhui kuutta kieltä. Hän kävi kutsumattomana vieraana torpissa ja talon-poikaistaloissa sekä säätyläisperheissä ja istui siellä pitkään, kunnes kahvipannussa ei enää ollut tilkkaakaan. Hän viihtyi kotonaankin ollen sitä mieltä, että paholainenkin piti Riippi-lää maailman kauneimpana paikkana »i synnerhet om han betraktar det med lup». Svante oli varsin hyväkuntoinen.

Kerran häneltä oli tuli sammunut. Mikäpä siinä, Hän lähti kuuden kilometrin päähän Karkun pappilaan tulta hake-maan, vaikka oli puolenyön aika.

Strömbergien jälkeen tuli heidän taloonsa uusia omistajia, joista muistan Simolat Talvisodan jälkeisenä aikana. Simola oli tamperelainen liikemies. Hän rakennutti palstansa ran-taan saunan, mitä hän sitten suurensi huvilaksi. Hänen leskensä myi sitten palstan toisille, mahdollisesti oli kapteeni Rantapere jo seuraava omistaja.

Seuraava rakennus harjun päätteenä oli 'Maynio', jonka tontilla on harvinaisen liuskeinen irtokivilohkare. Maynion palstan ostivat neidit Aina ja Nanny Lagerblad Mäkipäältä. Heillä oli vaatimattoman talonpoikaistalon tyylinen keltai-nen hirsirakennus Rumelin tontilla, mutta kun sen vuokra-aika loppui, ei paikan omistaja, Kosken kartanon herra, kapteeni Alfons Ekholm, enää suostunut vuokrausta jatka-maan, vaan rakennutti sinne Tampereen kaupunginarkkitehti Lambert Petterssonin suunnitteleman jugend-tyylinen sini-seksi maalatus huvilan omaistensa kesäasuntona käytettä-väksi. Pettersson oli Ekholmien sukulainen. -Maynio ei tullut pitkäikäiseksi, se paloi ja sen kivijalka on kätkeytynyt siihen kasvaneen metsän sisään.

Rumelissa asui pitkän aikaa eläkkeelle jäänyt Viipurin lää-ninsihteeri Carl Lagermarck, joka siellä halvaannuttuaan kuolikin. Hän oli aikaisemmin, meidän Karkkuun tullessamme, asunut Gyllengergin omistamassa Tullussa, kartanon vanhassa päärakennuksessa, joka edelleen on siellä Emäntä-koulun käytössä. Hänen puolisonsa, Clara, oli Viipurissa kuuluisan Wahl-suvun jäsen. Sitten Vapaussodan jälkeen Rumelissa asui kihlakunnantuomari Ivar Kyander puolison-sa Louisen kanssa. Lopuksi Rumeli joutui yhdessä koko Kosken kanssa apteekkari Nyman-Lähdekiven haltuun, ja viimeiseksi siellä vietti kesäiän Korkeimman hallinto-oikeu-den presidentti Reino Kuuskoski. Silloin eräänä kesäpäivänä he havaitsivat tulen päässeen irti keittiön ylänurkassa sähkö-rasian luona. He yrittivät sitä sammuttaa ja hälyyttivät palokunnan, mutta ei onnistuttu, rakennus paloi täydellises-ti. -Kuuskosket rakensivat sitten itselleen uuden huvilan Rautaveden rannalle Kosken kartanon niemelle, missä ranta kääntyy Koskelta melkein suorakulmaisesti Äijäriä kohti.

Kivenheiton päässä Rumelista lähti koivukuja kosken karta-noon. Kartano oli saanut nimensä siinä olevasta koskesta tässä joentapaisessa purossa, jota myöten Riippilän vedet hakeutuvat Rautaveteen.

Koivukuja päättyi koristeelliseen rautaporttiin, jossa kullatut kirjaimet A ja E kertoivat, että kartanon omisti vanhaan ruotujakoiseen sotaväkeemme kuulunut kapteeni Fredrik Alfons Ekholm ynnä hänen puolisonsa Adèle Enckell, lapse-ton aviopari. kapteeni Ekholm oli isältään perinyt Toijalan kartanon vastapäätä Karkun asemaa Rautaveden pohjoisim-man lahden toisella puolella, mutta v. 1875 tammikuussa hän osti Kosken kartanon yhdessä kapteeni Anshelm Grahnin kanssa ja myi Toijalan sisarelleen. Yhdessä Grahnin kanssa hän omisti Karkun höyrysahan. Pian hän lunasti itselleen Grahnin osuuden Kosken kartanoon.

Koskelle Ekholm rakennutti komean tornillisen pääraken-nuksen. Se oli Puurakennus, tyyliiltään kevyttä muotiin tullutta sittemmin 'nikkarityyliksi' kutsuttua mallia, arkkitehtuuriltaan arvokas. Samaa on sanottava sen sisustuskes-täkin, jota saattoi kutsua upeaksi huonekalujen, taulujen, mattojen sekä pöytäastiastonsa ym. puolesta. Elämäntapaa voi luonnehtia hovimaiseksi. Kotitaloutta hoiti neiti Mandelin ja maatilaa sisarenpoika (?) agronomi Edvid Pettersson, edellä mainitun arkkitehdin veli. Myöhemmänä tilanhoitajana oli Karkun historioitsijana tunnettu agronomi Väinö Selander. Alfons Ekholm oli isoäitini serkku.

Jatkuu Sastamalan Joulussa 1990.

Otto-I. Meurman

Everstiluutnantti Risto Rantakarinen, ylliluutnantti Esko Lammin ja "Tyrvään patteriston" 4 p:n sodanaikaisen päällikön kapteeni Olavi Klemelän keskustelutuokio paljastustilaisuuden jälkeen.

Muistomerkki kertoo

Talvisodan jälkeen suoritetussa puolustusvoimien sodanajan kokoonpanoa koskeissa uudelleenjärjestelyissä tuli Tyrvään-Vammalan alueella perustettavaksi satakuntalaisen KTR/12:n toinen patteristo. Samanaikaisesti, alkuvuodesta 1941 Tyrvään suojeluskunta muutettiin tykistösuojelukunnaksi, sen saadessa harjoituskalustukseen tarpeen vaatiessa perustettavaksi aiotun patteriston kalustoa. Kevättalvella patteristo koottiin kertausharjoituksiin Karkkuun, harjoitusten kestäessä viikon verran. Tulevan sodanaikaisen komentajansa silloisen kapteeni Mauno Metsolan komennossa patteristo sai sen kokoonpanon ja pikakoulutuksen, jollaisena se joutui lähtemään tositoimiin muutamaa kuukautta myöhemmin.

Patteriston tykkikalusto herätti mielenkiintoa jopa vanhojen tykkimiestenkin keskuudessa. Se oli rakenteellisesti totutusta poikkeava. Tykit olivat putkilavettisia ja niiden hidastin ja palautinlaitteet olivat putken yläpuolella, putken riippuessa luisukiskoissaan alapuolella. Hiljalleen alkoi tihkua tietoja siitäkin, mistä juuri talvisodastaan selvinnyt Suomi oli moista kalustoa saanut.

Tykit olivat kenraali Vilho Petter Nenosen talvisodan aikaisia ostoja Yhdysvalloista, jonne Nenonen oli lähetetty täydentämään suomalaisten heikkoa sotatarviketilannetta, tosin varsin myöhäisessä vaiheessa, jolloin suuri osa Eurooppaa jo oli tulussa. Tykit olivat talvisodan aikana laivattu Yhdysvalloissa ja tuotu Narvikin satamaan, josta ne oli Kiirunan kautta tarkoitettu tuoda Suomeen. Läntisen naapurimaan varovaisuus kuitenkin esti aiotut kuljetukset, tykkien lojuessa edelleen narvikin satamassa saksalaisten vallatessa paikan keväällä -40. Vähin erin tykit, suomalaiselta tyyppimerkinältään 75/K 17, saatiin alkuperäiseen tavoitteeseensa Suomeen, kokonaismäärän ollessa parisataa kappaletta.

Tämä ensimmäiseen maailmansotaan, kai lähinnä ranskalaisille tarkoitettu tykki oli amerikkalaisen Bethlehem Steel tehtaan valmistama muunnos englantilaisesta aikalaisesta. Maailmansodan päättyessä tykkejä jäi varastoihin suuret määrät, ja myötätunnosta Suomelle, Yhdysvallat, joka itse ei silloin ollut sodissa mukana, luovutti "murusia" meillemkin. Samaa kalustoa oli toisessa maailmansodassa myöskin valmistajamaan käytössä ja luovuttivatpa he "Betlehemejään"

myöskin Englantiin korvaamaan englantilaisia kalustomene-
tyksiä Euroopan mantereella, lähinnä kai Dunkerquessa.

Juhannuksen alla 1941 maailmanpalo repesi uusiin mittasuhteisiin, joka Suomen osalta tiesi uuden YH:n alkamista. Monien muiden joukko-osastojen tavoin Tyrvään patteristonkin perustaminen oli tosiasia, varsinaisten kokoamistouhujen viedessä vain parisen päivää. Kuljetusjunien kuljettaessa perustettuja joukko-osastoja keskitysalueilleen, oli patteristo vuorossa juhannuspäivänä, ensimmäisen kuljetusjunan lähtiessä kello kuusi aamulla, toisen junan seuratus kolmen tuntia myöhemmin. Oltuaan matkalla vuorokauden verran, oltiinkin purkausasemilla, joilta seurasi siirtyminen 15 divisioonan keskitysalueelle Simpeleen - Parikkalan seudulle.

Sotatoimet virisivät hiljalleen, leviten aikanaan täyteen palloon. Satakuntalaisdivisioona, jossa oli paljon luovutetun Karjalan kannaksenkin miehiä, raivasi tietään muiden mukana vanhalle rajalle, saavuttaen sen syyskuun alkupäivinä. Marraskuulle mennessä, jolloin patteriston tykit vaihdettiin raskaaseen kalustoon, oli se ampunut kolmisenkymmentätuhatta laukausta. Yhteiset kokemukset olivat kasvattaneet hyvän yhteishengen, jota komentajakin, majuri Metsola, miehistövaihtojen yhteydessä antamassaan päiväkäskyssä kiittelee ja joka on vieläkin aistittavissa vuosikymmenien takaa.

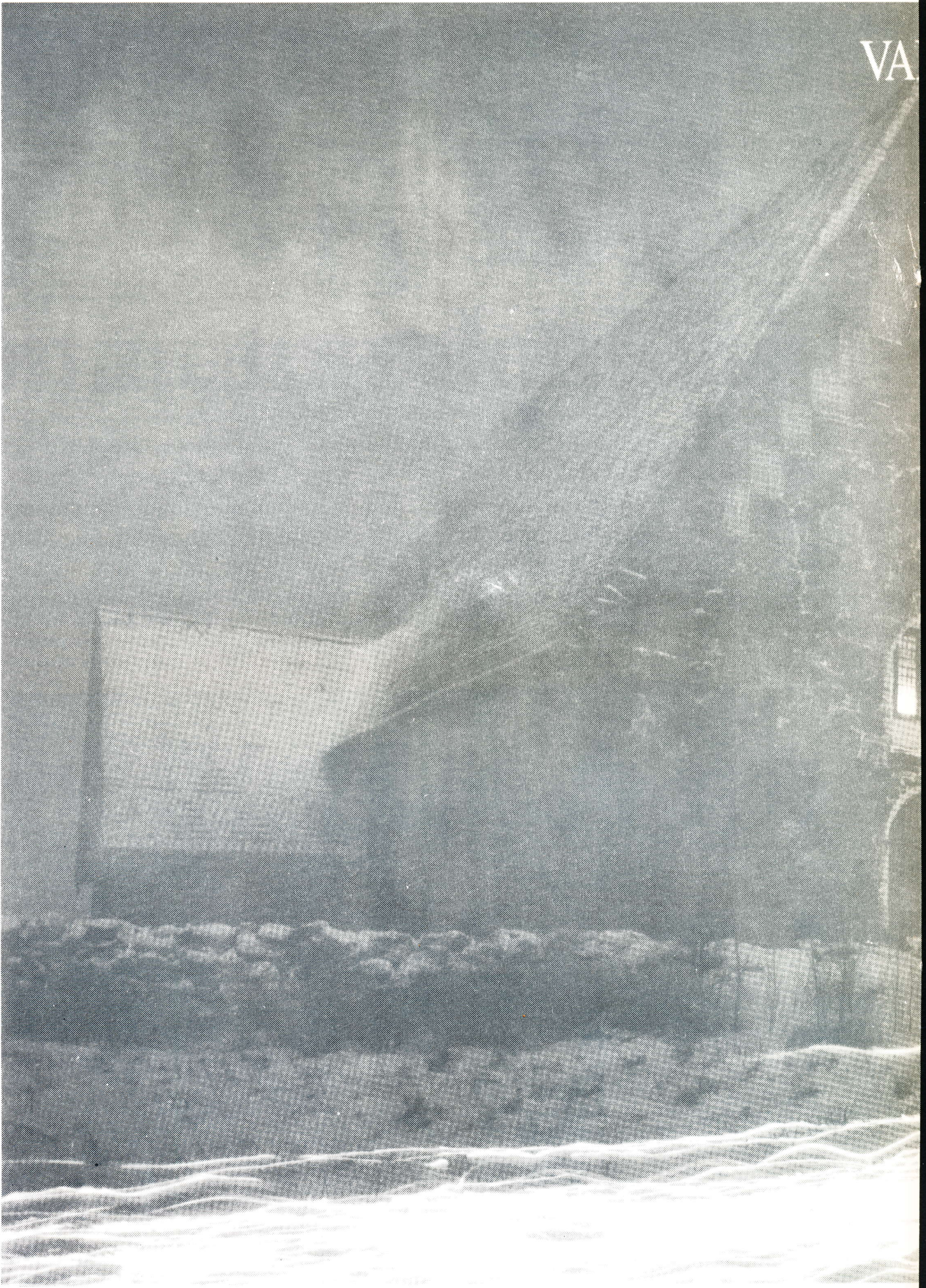
Nyt kaksi edellämainituista Tyrvään patteriston tykeistä on osana museoalueelle kevätkesällä paljastettua, kansakuntamme vaikeista vuosista kertovaa muistomerkkiä. Muistomerkin kivi, johon sotavuosista kertova laatta on kiinnitetty, on paikalle siirretty Kotajärvenmaasta metsäautotien varresta, jossa se on odottanut aikaansa varmaan jo jääkaudesta lähtien. Nykyisessä asennossa seisten se jo vuosia sitten osui ohikulkevien sotaveteraanien silmiin, toivomuksella, että se kerran olisi muistuttamassa jälkipolvia ajasta, jolloin uhkaavat pilvet vuosikausia leijuivat kansakuntamme yllä. Nyt toiveemme on toteutunut. Sotaveteraanien silmissä se ei suinkaan ole sodan muistomerkki, se on kunnianosoitus ei yksin suoranaisesti sotatoimiin osallistuneille, vaan kaikille jotka omalla paikallaan ollen edesauttoivat isänmaan vapauden säilymistä. Erittäinkin tulee mieleen usein unohdettu kotirintamalla urastanut suomalainen nainen, perheenmääntä ja äiti.

Muistomerkin aikaansaamisesta haluavatkin sotaveteraanit kiittää kaikkia, jotka ovat edesauttaneet hanketta. Puolustusvoimien ja Vammalan kaupungin osuushan oli ratkaiseva ja kiitokset ansaitsee myöskin seurakunta. Näihin kiitoksiin uskon kaikkien hankkeessa mukanaolleiden kansalaisjärjestöjen yhtyvän.

Heikki Ylinen

Kenraalimajuri Seppo Räisänen ottaa vastaan jaostonjohtajan, vääpeli Kujansuun ilmoitusta tykkien asemaanjosta.

NHALLA KIRKKOPOLULLA VAELTAVAT

Tuomaan- kirkon valonkantajat

Yhtenä vuoden pimeimpänä aamuna, Tuomaanpäivänä, viikkoa ennen joulua Pyhän Olavin kirkko Vammalassa herää unestaan. Aamuhämärässä hiljaisia kyläiteitä vaeltaa vakainen kirkkokansa. Se kulkee varhaisjumalanpalvelukseen lyhdyillä lumisia polkuja valaisten. Lyhdyt ovat tarpeen kirkossakin. Ne ovat ainoa valoneuvo ja lämmön antaja 600 vuotta vanhassa kivistäkirkossa.

Seurakunta laulaa jouluvirren vuoden 1788 virsikirjasta ja kuuntelee lyhyen saarnan. Kirkolliset kuulutukset ovat sadan vuoden takaa.

Tuomaankirkosta tuodaan joulu kotiin

Rovasti Timo Kökön aloitteesta syntynyt Tuomaankirkko on vuodesta 1973 alkaen saanut tyrvääläiset varhaiskulkijat satamääräisinä matkaan.

Jo edellisenä iltana laitellaan taloissa lyhyt kuntoon. Lasit pestään. Myrskylyhtyjen öljypesät täytetään. Uudet kynttilät istutetaan loppuunpalaneiden tilalle. Kuinka sanottiinkaan Isossa Kirjassa: -Olkoot kupeenne vyötetyt ja lamppunne palavaiset.

Lämpimät vaatteetkin on katseltava valmiiksi. Kylmään Herran huoneeseen ei käy meneminen hepenissä.

-Ja on lähtö jalkaisin kulkewaisille kello 20 minuuttia ylise kuuden sen Tyrwään uudemman kirkon aukialda. Toivotaan myös, että kaikilla olisi lyhty eikä awoimia walkeita.

Sellaiset olivat ohjeet, jotka oli kirkkokuulutuksella annettu Warilasta, lisan maalta, Pyhän Annan päivänä.

Kokoontumispaikalla toivotellaan hyvää Tuomaanpäivää tutuille ja oudommillekin. Kiviaidan vierelle on sytytetty saattotuli valaisemaan varhaisten tarpojen alkutaivalta.

Valkoista vitilunta ripeksii matkaanlähtevien kasvoihin.

Tienvarsitalojen ikkunoilla lepattavat kynttilät annansilmien ja pelakuitten keskellä. Puhellaan puoliääneen, olihan rovastin kuulutuksessakin kehoteltu, että kaikki siivosti juhlanga viettäisiwät.

Ihmetellään yön pituutta ja päivän lyhyttä. Joku muistaa vanhan sanonnan, jonka mukaan Annan päivän aikaan päivä on kissan sylen pituinen, on vain kaksi hämärää vastakkain.

Kirkon valot tuikahtelevat

Kun on kolme kilometriä taivallettu viimaista tietä, ollaan Kallialan kylässä, jonka talot ovat yhtä kylki kyljessä. Kuten kauan sitten, jolloin susiata suojeli kylänväkeä nälkäisiltä metsän pedoilta.

Kylän uloimmalle laidalle, vesitien varteen, on joskus 1400-luvulla pystytetty Norjan kansallispyhimyksen, Pyhän Ola-

vin, nimikoksi vihitty harmaakivikirkko. Yli sata vuotta sitten se jätettiin lähes käyttämättömäksi, hautahuoneitten vainajat aikakautensa hiljaisiksi todistajiksi.

Mutta nyt, Tuomaanpäivän aamuna, kirkon päätyikkunasta tuikahtelee kolmihaarainen kynttelikkö.

Asehuoneen pyöreästä oviaukosta tulee väkeä, lyhdyt käsissä, hengitys huuruten. Alttaripöydän paksut kynttilät valaisevat Vanhan Kirjan kellastuneita lehtiä ja fraktuuralla painettua jouluevankeliumia. Istuinpenkkien kirjalautoille asetetut lyhdyt valaisevat ja lämmittävät.

Hengellisiä ja maallisia

Vasket soivat ilmoitusta Iisain juuresta versovasta uudesta elämästä. lauletaan jouluvirsi vuoden 1788 virsikirjasta ja kuunnellaan lyhyt saarna.

Joulun lapsi syntyy meissä alati ja lakkaamatta

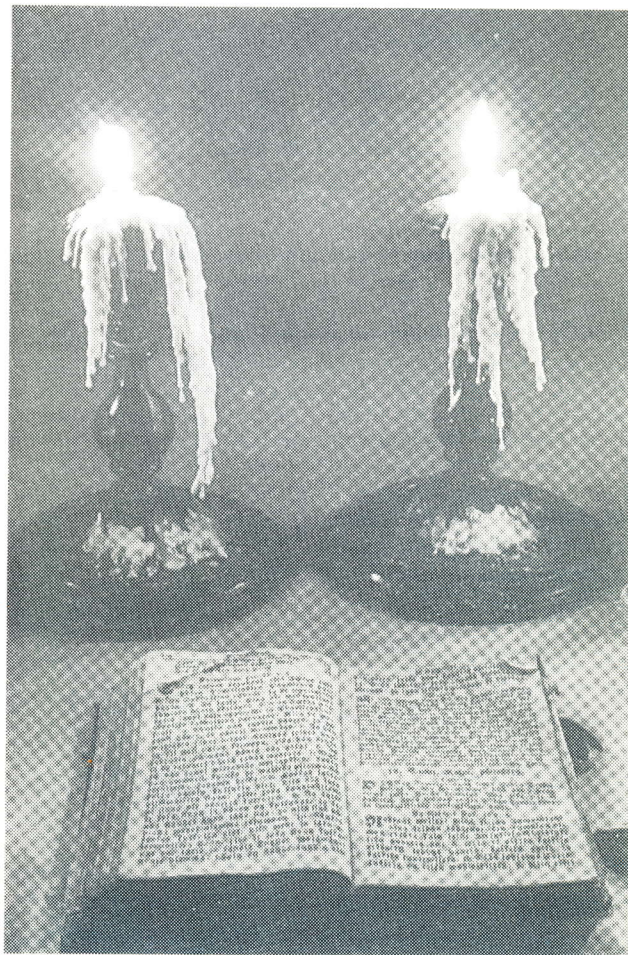
Rovasti muistuttaa saksalaisen dominikaanin Johannes Taulerin selittäneen jo kuusi vuosisataa sitten, että Joulun lapsi syntyy meissä alati ja lakkaamatta.

Kirkolliset kuulutukset ovat sadan vuoden takaa.

Kauppias ilmoittaa myyvänsä helppoon hintaan joka lai'a kauppatavaraa, erittäin mainiten Tampereen vapriikin pelavaiset kalanpyydys-langat, kirkon viinin ja hyvän rommin. Kaupallisille luvataan lämmin kortteeri ja nöyrä palvelus.

Karl Ståhlströmiltä on karannut sika. Wiime sunnuntaina katos valkoinen emäsika, jota ej löytty ehkä ettitty on, jos se olis juossut kauvamaks. Kiinniottajalle luvataan makso.

Könnillä ulosoppinut uurmaakari Johan Hjorth ilmoittaa korjaavansa kaikensorttisia kelloja. Reivattavaksi voi tuoda seinäkelloja kuin myös plakkarikelloja.

Alttaripöydän paksut kynttilät valaisevat Vanhan Kirjan kellastuneita lehtiä ja fraktuuralla painettua jouluevankeliumia.

Joku on pudottanut pitsisyrjäisen nestuukin, toinen rahataskun. Plankun kuljettajille on tarjolla ajoja.

Pimeän vielä viipyessä vähitellen heräävässä kylässä ovat kirkosta palaavat Tuomaankirkon tulenkantajat jo kuljettamassa joulua kotiin.

Sen hyvä Tuomas on aina tuonut.

Niilo Ihamäki
Jaakko Lampimäki

Ethän unohda meitä jouluna!

ISO-MAIJA

Laulu Iso-Maijasta on saanut aineksensa niistä, osin kansan suussa säilyneistä tiedoista ja tarinoista, jotka on saatu talteen. Hyvin vahvana on säilynyt tarina kellon upottamisesta Rautaveteen vainojen aikana. Lähden tässä siitä oletuksesta, että tapaus sattui aivan Ison Vihan alkuvuosina ja että oletetun upotuksen yhteydessä kirkolle jäi tai hankittiin tilalle toinen, pienempi kello. Siitä kansa sanoi, ettei se soinut lainkaan niin kauniisti kuin Iso-Maija. Tämän kellon venäläinen kenraalimajuri Zecky olisi sitten saanut saaliikseen 15.1.1714. Kirkkoherrana oli silloin kruununvouti Kristoffer Enckell'in poika Johan Enckell (v. 1707-1739) Nohkusta. Iso-Maijan mahtavasta maineesta kertoo seuraava tähän saakka kansan säilyttämä runo:

*Kello oli kaunis kaikitenkin
hopiasta hohtavainen
soi äänellä somalla
tahdilla tavattomalla
että pirukin pakonsa otti
kotonsa kylmille jätti
pakeni muille maille.*

LAULU ISO-MAIJASTA

SÄV. JA SAN. UPI

1. KULJET JOSKUS KIRKKOTIETÄ KAI ? ON
HILJAISTA JA KESÄ SUN-NUN-TAI
MÄENKYLÄSTÄ KIRKOLLE ET KUULLA MITÄÄN SAA
KUNNES SULLE SASTAMALAN LUKKO RAPSAA TAA !

LAULU ISO-MAIJASTA

Kansanballadin tapaan
säv. ja san. Urpo Vuorenoja

Kuljet joskus kirkkotietä kai
on hiljaista - ja kesäsunnuntai.
Mäenkylästä kirkolle et kuulla mitään saa
kunnes sulle Sastamalan lukko rapsahtaa.

Kirkonkello vieläkään ei soi
ja tapuli saa oottaa soittajaa.
Kansa tietää kertoa vain vanhaa tarinaa
kuinka kerran Iso-Maija vapui unholaan.

Sastamalan suuruus tiedettiin
ja Saksasta se varmaan ostettiin.
Kirkkoherra Enckelli näin rakkaan kellon sai
kansa sitä kilvan kiitti joka sunnuntai.

Venäjältä saapui vihemies
ja kirkkoja hän ryösti ahkeraan.
Miehet soui järvelle ja kellon upotti:
»Eihän meidän Maijaa verivihollinen saa!»

Kylmä Zecky toisen kellon vei
oli tammikuu - hän Maijaa saanut ei.
Kansa kauan vaikersi ja rauhaa odotti,
mutta kellon kätäjät tuo sota hävitti.

Hiljaa oota ystäväni vain
ja kuuntele - on jälleen sunnuntai.
Kesä taikka joulu lie, on aivan sama tie:
kirkonkello turvapaikkaan aina sinut vie!

Näkymä Pirunvuorelta Rautavedelle

Pirunvuori ja Pirunvuorella kuusi vuosikymmentä työskennellyt taidemaalari Emil Danielsson sekä hänen kivinen ateljeelinnansa on kauan ollut ja on yhä kansalaisten ihmetelyn, ihastelun ja tarinoinnin kohteena. Sanalla piru on kammottava maine. Tämä laajalti maassamme ja vieläpä Virossa ja muiden sukulaiskansojemme keskuudessa tunnettu henkiolento tekee jatkuvasti työtä vekoittelemalla meitä ihmisiä tekemään pahaa. Häntä nimitetään tästä syystä Paholaiseksi, ja on hänellä monia muita vierasperäisiäkin nimiä.

Tarinan mukaan - ja miksei siihen ole uskomista - Piru yritti kaikin voimin estää kirkon rakentamista vastakkaiselle Rautaveden rannalle. Hän heitteli Pirunvuoren palatsistaan suuria kiviä rakennustyömaalle. Muuan pahasti harhaan sinkoutunut on nimitetty Tutervahaksi. Se on Rautaveden rannassa vanhalla Karkun ja Tyrvään rajalla. Kirkon valmistuttua ja kun kelloja alettiin soittaa, koski se pahasti Pirun korviin. Hän hajoitti palatsinsa, minkä jäännöksenä on jäljellä valtava kiviröykkiö vuoren rinteellä. Hän joutui muuttamaan pieneen luolaan, jonka suulle asetti valtavan kiven. Tarinan mukaan Piru suunnitelmiin kuului puhaltamalla vierittää kivi tungettelijain päälle. Luolassakaan Piru ei kauan viihtynyt, vaan jätti vuorensa kiukkuisena. Lähtiesään hän potkaisu kirkon länsipäätyyn niin voimakkaasti, että se sortui ja jouduttiin uudelleen rakentamaan hirsistä. Toisen tarinan mukaan Pirunvuoren luola ulottui ennenmuinoin Vesilahteen Laukon kartanon kellariin, josta Piru kävi varastelemassa viinoja.

Kansainvälisestikin kuuluisan pahantekijän mukaan nimetty vuori on herättänyt laajaa mielenkiintoa. Näköalapaikkana vuoren laki on houkuttellut retkeilijöitä ja matkailijoita ihaillemaan karkkulaisia maisemia. Luolan suulla on vierailut runoilijoita ja tavallisia kansalaisia. Pirunvuorelta ovat taiteilijat maalanneet maisemakuvia. Myös ihmispoloisia kiuv-

saavia pikkupiruja on näihin tauluihin päässyt. Eniten niitä on onnistunut näkemään ja ikuistamaan 'Pirunvuoren maalari' Emil Danielsson, joka puolisonsa Auroran kanssa uskalsi viettää siellä kesää pirujen ympäröimänä. Siksikö hän rakensi vuorelle vahvan kivilinnan ateljeeasunnokseen?

Ensimmäisenä Pirunvuoresta kirjoittaa ruotsalainen malminetsijä, vuorikollegion asessori Daniel Tilas. Hän kiipesi Pirunvuorelle vuonna 1738 ja kuvailee matkakertomuksensa vuoren rinteet ja luolan. Tilas on tehnyt luolasta ja vuorta vasten nojaavasta suuresta kivistä piirustuksen. Tämän muodostuman hän väittää olevan 'vahva todistus paikkaa huuhdelleesta yleisestä vedenpaisumuksesta'. Tasan kaksi vuosisataa sitten suomalainen taloustieteilijä Pehr Adrian Gadd kuvailee Pirunvuorta eräässä oppilaansa, tyrvääläisen Gustav Sanmarkin maisterinväitöskirjassa 'Johdatus Porin läänin mioneraalihistoriaan I'.

Kaunokirjallisesti Pirunvuorta kuvaili ensimmäisen kerran Sakari Topelius teoksessaan Suomi kuvina. Tämän kirjan tekstit hän laati vuosina 1844-45. Topelius kirjoitti: »Täällä kohoavat Pirunvuoren mielikuvitukselliset ääriiviivat. Sen kolmesta askelmasta muodostuneen laen päälle on jättiläiskäsi - oli se sitten luonnon oma, tai niin kuin kansanuskomukset arvelevat, pahojen voimien - luonut valtavista graaniittijärkäleistä merkillisen 4-5 sylan pituisen luolan.» Topeliuksen kuvaus oli tehokasta matkailumainontaa - kuten meidän päivinämmä sanotaan - Pirunvuoren yleisesti tunnetuksi tekemiseksi.

Ehkäpä Topeliuksen innoittamana 20-vuotias turkulainen runoilija J.J. Wecksell kiipesi Pirunvuorelle kesällä 1858. Hän oli silloin koulu- ja ylioppilastoverinsa vieraana Karkun pappilassa. Mahtavat ja jylhät näkymät vuorelta Wecksell kirjoitti 31.10.1859 ruotsin kielellä runoksi, jonka kolme ensimmäistä säkeistöä Reino Hirvisepä on suomentanut.

Pirunvuoren linna on seisonut jylhällä kalliorinteellä jo vuodesta 1906.

Muistoja Pirunvuorelta

*On huiput pirstaleina tuhansina
ja paadet ajan hampaan murtamina,
mut yhtä kaameasti uhkaavilta
ne näyttää vuoren kuilun partahilta,
miss aukee villi kaaos lohcareiden
noin toinen toistaan vastaan törmänneiden.*

*Kuin haudat, rauniot ne seisoo tässä
ja tuuli vinkuu tervaspetäjässä,
saa petolinnut kivirailoon pesiin
ja hukka - talvivieras - hiipii esiin,
se talliin käy ja ottaa mikä maittaa
ja verivaipan valkohankeen laittaa.*

*Ja säde lämmin kesän auringosta
saa kylmän kajeen kiviraunioista:
tuo tuuli turhaan multaa paaden rakoon,
ja kevät kukkaa kutsuu luolan vakoon.
Vaan irvistävään kuiluun kaikki turtuu
ja alas syöksyy, sammaletkin murtuu:
niin iäti se seisoo pirstaleissa,
vain jylhän synkkyytensä koristeissa.*

(Finlandia, Matkailun vuosikirja v. 1929, s.90.)

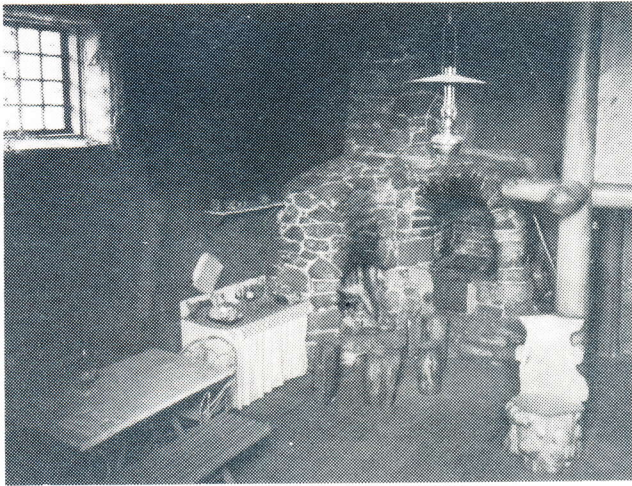
Vuonna 1873 Satakunnan maanviljelysseuran yleinen kokous ja maatalousnäyttely järjestettiin Karkussa Prihtin talossa. Porilainen sanomalehti Satakunta kertoo siitä viidessä numerossaan. Niinpä suurilukuinen kokousväki teki 26.7. - toisena kokouspäivänä - 'hupimatkan' Pirunvuorelle. Lehdessä on laaja kuvaus Pirunvuoresta ja siihen liittyvistä tarinoista. Myös uudessa Suomettaressa julkaistiin vuonna 1878 ja Aamulehdessä vuonna 1883 kuvauksia Pirunvuorelta, »jota herrat Helsingistäkin ovat käyneet ihaillessa...» (Uusi Suometar, kirje nimimerkiltä S.R. Karkusta, päivätty 18.11.1878).

Näiden Pirunvuoren jylhyttä ja vuorelta avautuvia maisemia innostuneesti kuvaavien artikkelien ja matkakertomusten ansiosta vuoren maine matkailukohteena on vuosisadan kuluessa kasvanut. Nykyisin vuorella vierailee kesäisin tuhatmäärin oman maan väkeä ja ulkomaalaisia matkailijoita. Läheinen Hotelli Ellivuori tarjoaa heille majoituksen, ravintolapalvelut ja muuta virkistystä vuorikiipeilyn ohessa.

Taidemaalari Emil Danielsson ja hänen puolisonsa Aurora tarjosivat Pirunvuorella ensimmäisinä retkeilijöille ja matkailijoille mahdollisuuden nauttia mehua ja kahvia linnansa edessä. Taiteesta kiinnostuneet pääsivät tutustumaan Da-

Toivo Peitsamo oli Danielssonin kivilinnan työmaalla apupoikana, hänen tehtävänä oli muun muassa tilkesammalten keruu.

Sisäkuva linnasta.
Kuva Tyrvään seudun museo.

nielssonin maalauksiin ja saattoi jokin niistä vaihtaa omista-
jaakin vuorella.

Pirunvuoren linnalla ja Danielssonien luonnonkivistä raken-
netulla ateljee- ja kesäasunnolla on kallioiden perustansa
ohessa oma aatteellinen taustansa. Viime vuosisadan lopulla
ja nykyisen vuosisatamme alkukymmenillä monet kuvatai-
teilijamme, kirjailijaamme ja säveltäjämme muuttivat luon-
non rauhaan ja kansanihmisten keskuuteen. Akseli Gallen-
Kallela rakensi Kalelan Ruovedelle vuonna 1895, Lars Sonck
Lasses Villan samana vuonna kotipitäjäänsä Finströmiin.
Emil Wikströmin taiteilijakoti vaalii yhä tekijänsä elämän-
työtä. Samana aikakautena kohosi mm. Tuusulanjärven
ympäri Jean Sibeliuksen Ainola (Lars Sonck 1904), Eero
Järnefeltin, Pekka Halosen ja Juhani Ahon talot. Sittemmin
tämä aate on levinnyt koko kansan keskuuteen. Miltei joka
niemeen, notkoon ja saarelmaan on kohonnut kesämökki-
asutusta - jopa paikoitellen niin tiheää että luonnonrauha on
vaarassa.

Taidemaalari Emil Danielsson (1882-1967) tuli nuorena mie-
henä vuosisatamme alussa kesäisin Karkun Heinooseen ta-
paamaan ystäviään. Heidän kanssaan hän retkeili Pirunvuo-
rella ja ihastui sen jylhiin kalliomaisemiin. Hän vuokrasi
Nurkan talosta viideksikymmeneksi vuodeksi tontin vuoren
koilliselta rinteeltä. Paikan valintaan vaikutti varmaan se,
että lähellä on luonnonlähde, josta oli saatavissa hyvää
juomavettä. Hän rakennutti vuonna 1906 suurista luonnon-
kivistä paikalla yhä mahtavana kohoavan linnan.

Linnaa kesällä 1906 rakennettaessa oli mukana silloin noin
11-vuotias koulupoika Toivo Peitsamo (ent. Packalen). Hän
oli auttamassa isäänsä Janne Packaleniä ja muita rakennus-
miehiä keräämällä pääasiassa sammaleita tilkkeeksi kivien
väliin. »Ei sinne rakennustyömaalle huolitettu heiveröisiä pik-
kupoikia, rakentajien piti olla voimakkaita miehiä», hän on
kertonut. Miesten täytyi jaksaa nostella painavia kiviä. Niitä
oli onneksi röykkiöittäin aivan rakennuspaikan vierellä.
Siihen aikaan ei ollut koneita, joilla kiviä olisi siirretty ja
nostettu rakennuksen seinille. Heinoossa asuvan isänsä lisäk-
si töissä oli toinenkin heinoalainen mahtavista voimistaan
tunnettu, Maailmanvihtoriksi kutsuttu mies ja Kiuralasta
kotoisin ollut Niilo Leppänen. Danielsson on maalannut
kivilinnan rakentajasta Hermannin Ojalasta kuvan työn tou-
hussa. Monia työntekijöitä ei Peitsamon mukaan työmaalla
ollut - mutta sitä vahvempia he sitten olivatkin. Hän on
vuonna 1982, jolloin Danielssonin syntymän 100-vuotisjuh-
laa vietettiin, kertonut, että kivet saatiin ylös eräänlaisella
vintturilla. Maahan pystytettiin kolme hirsipylvästä, jotka
naulattiin toisiinsa kiinni. Niiden väliin asetettiin pyöreä
pölli ja siihen veivi ja kettingit. Ketjut kierrettiin kiven

ympäri, jonka jälkeen voitiin nostaminen aloittaa. Dyna-
miittiakin jouduttiin vähän käyttämään. Sopivista luonnon-
kivistä ei rakennuspaikalla ollut puutetta. »Koko alue oli
yhtä kivimerta», Toivo Peitsamo on kertonut. Hän muistaa
silloin monta kertaa ihmetelleensä, miksi joku rakentaa
sellaiseen paikkaan itsellensä majaa. Työmaalle piti Hei-
noosta Rautaveden yli soutamalla lähteä jo kuudelta aamul-
la, kotiin tultiin illalla vasta seitsemän vaiheilla.

Linnan sisustustyöt tekivät sitten Koiviston veljekset Vihtori
ja Oskari, jotka tunnettiin hyvinä puuseppinä. Avioiduttu-
aan 1910-luvulla Emil Danielssonin puoliso Aurora (o.s.
Andelin) asui myös kesäisin Pirunvuoren ateljeelinnassa.
Ikävuosien karttuessa he hankkivat vuoren etelärinteeltä
Rokan talon päärakennuksen tontteineen omistukseensa ja
asuivat siellä myöhemmin kesä. Talvet Danielssonit asuivat
Helsingissä.

Taidemaalari Danielsson on vuosikymmenien aikana tehnyt
lukuisia maisemamaalauksia Pirunvuorelta. Hän maalasi
myös muotokuvia karkkulaista naapureistaan ja ystävis-
tään. Kutalan vanhainkodissa asunut Toivolan Taavetti kävi
Pirunvuorella hänen luonaan mallina. Kerrotaan, että Taave-
tin vaimo alkoi sen jälkeen katsella miestään aivan usein
silmin ja nähdä miehessään sellaisia kauneusarvoja, joita hän
ei aikaisemmin ollut ollenkaan havainnut.

Antti Prusi

**Emil Danielsson maalasi tämän kivilinnan rakentajaa esittä-
vän taulun vuonna 1908. Mallina oli Hermannin Ojala, yksi
kivilinnan rakennusmiehistä. Taulun omistaja on helsinkiläi-
nen Matti Vanne. (s. Heinoossa, jossa asuu ainakin kesäisin).**

Lähteitä:

Mauno Jokipii: Karkun Pirunvuori. Erään tunnetun näkö-
alapaikan vaiheita. (Kotiseutu n:o 8/1955).
Voima oli valttia kivilinnatyömaalla (Tyrvään Sanomat
7.8.1982).

ISTVAN VILAGI:

YSTÄVIÄ TAPAAMASSA

Olemme aina odottaneet jännityksellä Unkarin matkaa viimeisen 10 vuoden aikana. Aina on ollut tietty ero lähdettäessä Unkariin, verrattaessa muihin ulkomaihin. Pakkaamisessa vaimoni Livia on päässyt ammattilaistasoon, joten siitä ei ole ollut huolta. Matkan reitti on poikennut edellisestä ruuhkan takia. Nyt olemme valinneet reitin Turku-Tukholma, Göteborg-Frederikshavn, jota en suosittelen kenellekään. Onneksi Ruotsin poliisi suhtautui myönteisesti kilpa-ajoon, jonka jouduimme tekemään ehtiäksemme laivaan. Kilpa-ajon lopputulos oli, että me saavuimme ennen laivan lähtöä, mutta jouduimme kuitenkin jonotuslistalle, vaikka lippu oli tilattu

Adam todistaa ettei laivaan jäänyt paljon tyhjää tilaa.

etukäteen. Vihdoinkin pääsimme laivaan, ihan viimeisenä, kuten kuvasta nr. 1 näkyy. Länsi-Saksassa ystävämmme ottivat meidät ilolla vastaan, pari lepopäivää Kasselissa, ja sen jälkeen suuntana Unkari. Unkarin rajalla tervehditään aina sydämellisyydellä suomalaisia. Ensimmäinen kohde oli Esztergossa (Unkarin arkkipiispan kaupunki), missä mummun pullat ja ruuat odottivat. Pitkän ajomatkan jälkeen maistuu kyllä hyvälle ruuat ja juomat, kunhan ei vaakaa olisi, Esztergomista ajettiin Miskolciin, missä toinen mummo odottikin jo innokkaasti lapsenlapsiaan. Jos ihminen on yli 75-vuotias, lapsenlasten näkeminen kerran vuodessa tuntuu liian vähältä. Nopean mutta tehokkaan siivouksen jälkeen asetuimme asumaan Malyin talossamme, (12 km Miskolcista länteen). Tämä on järven rannalla ja pihassamme on 6 kuusipuuta, muistuttamaan Suomesta. Kesän päätavoite oli puutarhan kunnostaminen. Urhoollisen työn tuloksena saimme puutarhamme kuntoon, ja löysimme miehen joka ylläpitää kunnan silloin, kun emme ole paikalla. Viinirypälepensaat näyttivät hyvää satoa, vaikka sadosta nauttivat vain naapurit. Ollessamme sadonkorjuun aikana aina Suomessa. Monia varmaan kiinnostaa Unkarin tavat. Yksi yleisimmistä

Unkarilainen sanonta: »Isännän katse kasvattaa satoa».

tavoista kesällä on pekoniin paistaminen. Paistuvasta pekoniasta tiputetaan rasva leivän päälle, joka maistuu paprikan, tomaatin ja sipulin kanssa oikein hyvältä. Tämä vastaa Suomen "makkaran paistoa". Itse paistunut pekoni syödään

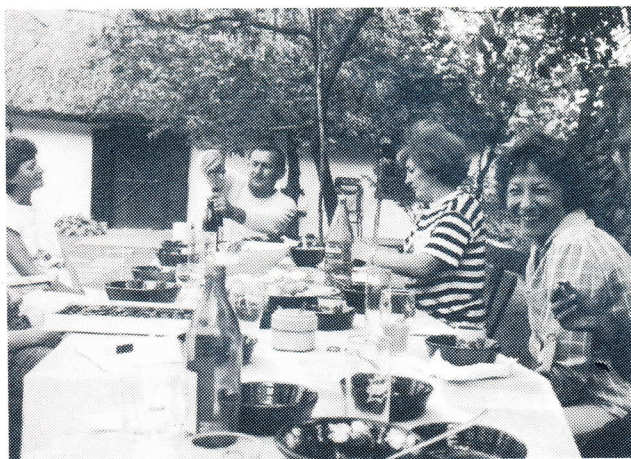

Isäntien opastuksella suomalaiset vieraat oppivat nopeasti pekoniinpaistamisen konstit.

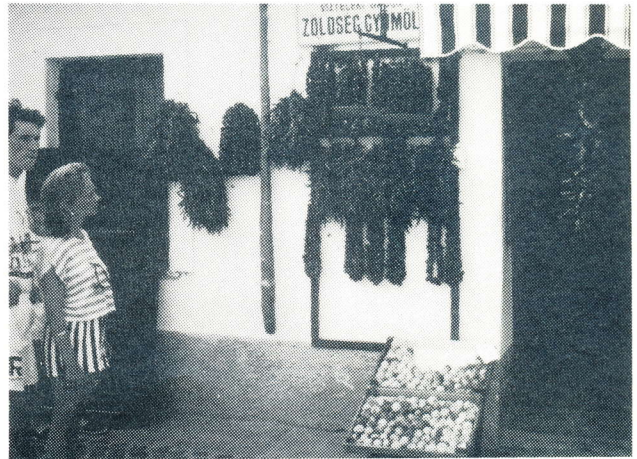

Tokajissa isäntä Geza ottaa juuri tynnyristä viime vuoden viiniä maistettavaksi.

yleensä seuraavana päivänä jäähtyneenä. Kuvasta (3) näkyy miten suomalaisia vieraitamme opetetaan naapurissa kuinka pekonia paistetaan. Tietysti meillä oli monia kutsuja unkarilaisille tutuille ja ystäville. Ystävien kanssa keskustellessa saimme sellaisen kuvan, että Unkarin sisäpolitiikka on muuttunut aivan perusteellisesti. Siellä ollessamme kävi Yhdysvaltain presidentti (ensimmäisen kerran 2. maailmansodan jälkeen) vierailulla Budapestissä. Joka kesän odotettu matka suuntautuu Tokajiin, missä on sukulaisia. Tokajin alue on maailmankuulu viineistensä. Kaikkihan tietää, että tynnyristä otettu viini on parempaa kuin pullotettu. Täten oli melkein pakko käydä arvostamassa isäntä-Ge'zan viinikellarin viinejä. Tokijissa taloihin kuuluu viinikellari siinä määrin kuin Suomessa sauna. Kuvasta 4 näkyy kuinka isäntä 'varastaa' viinin tynnyristä. Viiniryppäleen viljely vaatii paljon ammattitaitoa ja kokemusta. Salaisuudet periytyvät isältä pojalle.

Pohdittiin Lions klubin perustamista ja klubin presidentti viihdyttää ladyja.

Unkarilainen paprika yksityiskaupassa, Szentendre.

le. Paikkakunnalla asuu hyvin ahkeraa väkeä. Tuli kuitenkin mieleen, mitä tapahtuisi, jos Vammalassa olisi jonkun talon kellarissa 200-300 litraa viiniä. Alkajat olisivat varmaan vaikeita, mutta myöhemmin täälläkin kehittyisi ns. alkoholi-kulttuuri. Ennenpitkää kaikki huomaisivat, ettei pidä juoda kaikkea, missä on alkoholia. Tällä voisi muuttaa maailmassa syntyntyttä kuvaa suomalaisesta turistista.

Lion Club antoi minulle tehtäväksi ystävyysklubin hankkimisen Unkarista. Suurin osa tutuistani on Miskolcissa, jossa olen syntynyt, joten ehkä tämä tulee olemaan kaupunkina. Tämä tehtävä ei ollut helppo. Monipuoluejärjestelmän takia monet osallistuvat politiikkaan, muut ilmoittivat että he eivät toimeentulovaikeuksiensa takia voi osallistua Lions Clubiin. Vaikeuksista huolimatta onnistuin löytämään miehen, joka lupasi järjestää asian. Hän on kihlakunnan tuomari Sandos Sarkadi ja kuva 5 näyttää, kuinka hän avaa punaviinipullon ladyjen kunniaksi.

Göngy (Helmi Ky) tarjoaa unkarilaisia käsitöitä ja vaatteita.

Unkarissa ollessamme vietiimme 3 päivää Balatonilla. Taas kerran saimme ihaila Balatonin maisemaa ja ilmastoja. Ihmettelimme hintojen korkeutta unkarilaiseen palkkatasoon nähden. Suomalaiseen hintatasoon nähden hinnat olivat edullisia. Kuinka voin tiivistää 5 viikon kokemuksia Unkarissa? Unkari ei ole sama kuin 10 vuotta sitten. Mustalaisorkesteri soittaa kyllä nytkin, ja on hyviä ruokia ja juomia. Utta on se, että ihmiset kertovat vapaasti mielipiteensä. Unkari kulkee omia polkujaan, ja kehitys on erittäin nopeaa, tämä taas antaa ilonaihetta kaikille Unkarin ystäville.

Asemasotaa.

KÄMÄRÄ

Osasto sai aivan rauhassa edetä tavoitteeseensa. Yöksi 23.-24.8. Männistö sai ensimmäisen tärkeän tehtävän rintamalla. Oman kiväärinsä lisäksi hän sai vahvistuksena PST-kiväärin. Tehtävä lyhykäisydessään oli: osaston piti estää vihollisen pääsy asemalta tulevan tien kautta Viipuriin menevälle tielle. KK ja PST asettuivat aseisiin asemalta tulevan tien vasempaan laitaan. Siltä osin tie oli suora, asemista noin viisikymmentä metriä asemalle päin oli lievä nousu ja tie alkoi kaartaa oikealle. Illalla kun kaivettiin asemia tien varteen ei vihollisista näkynyt eikä kuulunut mitään. Koko se tienoo oli tavattoman hiljaista, ei kuulunut kuin hiljaista lintujen viserrystä. Sota tuntuikin silloin hyvin kaukaiselta mutta heitistä kokemattomista hyvin jännittävältä sekä mielenkiintoiselta, ehkä pelottavaltakin. Saivat kuitenkin kenenkään häiritsemättä kaivaa asemansa. Sille alueelle olikin hyvä kaivaa koska koko alue oli kivetöntä hiekkakangasta. Pesäkkeet kaivettiin kaikkien opittujen ohjeiden mukaan. Paikalla oli lisäksi hyvä puusto suojaamassa asemia, tien reunat olivat liikaakin puskittuneet. Ampuma-ala aseille piti raivata, sen jälkeen olikin pitkä loivasti nouseva tiennypäle joka kohdaltaan KK:n ja PST:n tulialueella.

Koska heitiltä puuttui sotakokemus olivat liiankin rohkeita. Illallakin kuljeskeltiin pitkin tietä, käytiin hyvinkin kaukana

aseman suunnalta, näkemättä merkkiäkään vihollisesta. Teltta pystytettiin jonkin matkaa asemien taakse sakeaan koivikkoon. Samalle teltta-alueelle ajettiin myöskin puolijoukkueen avolava-pakettiauto sekä miesten polkupyörät. Ennen kuin mentiin telttaan nukkumaan tehtiin vielä sotasuunnitelma. Yöksi asetettiin kolme miestä vartioon KK:lle ja PST:lle sekä tien reunalle eteentyönnetylle pesäkkeelle konepistoolimies. Viimeksimainitulle annettiin tarkat ohjeet tulen avaamisesta. Vihollinen olikin päästettävä mahdollisimman lähelle, jo ahteen aseisiin päin laskevalle osalle. Tulen avaukseen yhtyvät KK ja PST ampuen aluksi ahteen päälle yli konepistoolimiehen, joka samalla muodostaa sulun vihollisen vetäytymiselle. Konepistoolimies vetäytyy metsän kautta koukaten, asettuu sen jälkeen aseisiin KK:n oikealle puolelle. Sen jälkeen KK ja PST tulittavat koko laskevaa tietä. Kaikki miehet alkavat ampuu omilla henkilökohtaisilla aseillaan. Tulitus jatkuu siihen asti kunnes KK:n johtaja, alikersantti Männistö antaa seis-käskyn kaikille yhtä aikaa tai erikseen. Ilmaa ei saa puskoa vaan kaikilla pitää olla tarkka kohde minnekkä ampuu, sanoi Männistö lisäohjeena.

Illtayö oli hiljaista, kaukaisia laukauksia kuului harvaksensa usiammalta ilmansuunnalta. Kunnes sitten kello yhden aikaan alkoi kuulua aseman suunnalta outoja ääniä, jotka

koko ajan voimistuivat. Vähitellen olivat äänet tunnistettavissa kovapyöräisten hevosrattaiden ääniksi, mitkä venäläisillä olivat nelipyöräisiä vankkureita. Alkoi kuulua myöskin kovaäänistä miesten puhetta kun he venäjäksi käskivät hevosia. Heitillä oli raskaat kuormat ja hevoset tahtoivat nääntyä. Taivas oli pilvetön, yö oli kuitenkin aika hämärä. Kaikki olivat hyvin jännittyneitä eikä väsymys painanut ketään. Asemassa oli oltu kaikin siitä asti kun ensimmäisiä ääniä aseman suunnalta alkoi kuulua. Eipä siinä tilanteessa enää taitanut kenellekään uni maistua, turvallisempaa olikin olla asemassa valmiina. Olikin kuin vapauttava hetki olisi koittanut kun Kalliomäki avasi tulen. Hän päästi pitkän sarjan konepistoolillaan, johonka sitten KK ja PST yhtyivät ampuen kuten ennakoita annettu käsky kuului. Vihollisen puolelta alkoi kuulua kaiken metelin yli hirvittävää huutoa, mikä kuitenkin vaimeni sitä mukaa kun kaikki aseet alkoivat toimia. Eikä sen paukkeen keskeltä enää ihmisten äänet erottuneetkaan. Tulituksen kestäessä alkoi kuitenkin kuulua hirvittäviä ihmisten ja hevosten parkaisuja. Vihollinen olikin joutunut pakokauhun valtaan oman ja hevosten hädän takia. Ahteelta alkoi kuulua kovaäänisiä komentosanoja. Tulen avaus viholliselle siinä laajuudessa tuli täytenä yllätyksenä lamaanuttaen heidät. Eivätkä pystyneet hetkeen aikaan mihinkään vastatoimenpiteisiin.

Vihollinen ei ollut tietoinen, että suomalaiset olivat edellisenä päivänä ottaneet edellä mainitun tietoisuuden haltuunsa. Jos vihollisella olisi asiasta ollut jotakin hajua olisivat he tilanteen aivan varmasti partion avulla selvittäneet, ja siten vältäneet suuret tappiot. Ihmeellistä se vihollisen tietämättömyys kuitenkin oli, koska edellisenä päivänä osastolla oli usiamman kerran kosketus vihollisen partioihin. Joskin ne partiot pakenivat kaikki Viipurin suunnalle. Pitäinkin vain todeta, että erittäin huono tiedon kulku Veli Venäläisellä oli.

Vähitellen alkoi aamukin sarastaa tullen aivan hetkessä valoisaksi. Ahteesta alkoi näkyä tien täydeltä vihollisen kuormastoa sikin sokin kaatuneina, sekä kaatuneita hevosia ja maassa makaavia sotilaita, jotka sitten lähemmin tarkasteltuina osoittuivat kaikki kaatuneiksi. Tulitus oli lopetettu koska ei vihollinen ollut enää hetkeen aikaan vastannut tuleen. Koko sen tilanteenkin aikana vihollisen tuli oli ollut kovin vähäistä. Tulitauon kestänyt toista tuntia ja kun ei vihollisia näkynyt paitsi se suuri joukko kaatuneina, pojat lähtivät rohkeasti inventoimaan sotasaalistaan, todeten heti alkajaisiksi, että oli saavutettu melkoinen torjuntavoitto. Tiellä aivan asemien edessä makasi viisi ratsua kaatuneina, niiden vieressä makasivat ratsastajat. Seuraavana oli noin joukkueen verran miehiä kaatuneina. Sitten seurasi suuri hevosten vetämä kolonna, joka oli kokonaisuudessaan tullut tuhotuksi. Hevosia oli kuollut mitä ihmeellisimpiin asen-toihin, toisia oli kuin istumassa, olipa joku aivan päällään

pystyssö toisiinsa nojaten ja valjaiden varassa riippuen. Tutkittiin ensimmäiseksi, että onko kaatuneiden joukossa upseerimiehiä, sillä upseerikokardit olivat hyvin kysytyjä ja rahanarvoista tavaraa. Upseerien vyöt olivat myös hyvin haluttuja.

He ryntäsivät kaikki tielle ja käyttäytyivät kuin taisteluharjoitukset olisivat juuri päättyneet. Vihollinen käytti tilaisuutta hyväksensä ja kokosi kaikessa hiljaisuudessa joukkonsa vastaiskua varten. Nuorilta puuttui vielä kokonaisnäkemys sodasta, mikä vihollisenkin oli helppo havaita, etteivät he ole tilanteen tasalla. Suomalaiset kävelivät tiellä sen tuntuina kuin koko sotahommat olisivat päättyneet. Laukaustakaan eivät he koko aamupäivän aikana ampuneet. Tekivät siinä aikamoisen virheen, sillä aivan varmasti vihollinen olisi vastannut heidän tuleensa ja sen seurauksena osasto olisi käyttäytynyt toisella tavalla ja mahdollisesti säästynyt niiltä tappioilta. Päivä oli tavattoman kaunis syyskesän päivä, linnut jälleen lauleskeli puiden oksilla kauniita laulujaan. Hiljaista oli, laukaustakaan ei miltään ilmansuunnalta kuulunut.

Yhtäkkiä hiljaisuus päättyi piiskan ilkeeseen vihlaukseen, ammus kosketti PSTY:n kivääriä jääden kuitenkin suutariksi ja kiertäen siitä hurjaa vauhtia maanpinnassa auton pyörien välistä päätyen ison männyn juurelle. Jääkäri Vehmainen oli samanaikaisesti mennyt pitkäksensä auton vierelle ja ilmeisesti heti nukkunut. KK sai täysosuman, vain vähää aikaisemmin oli alikersantti Koski hypännyt KK:n taakse ampujan poteroon. Pakokauhukaan ei ollut silloin kaukana kun lisäksi todettiin vielä Vehmainen kuolleeksi. KK tuhoutui täydellisesti, huonosti kävi myöskin Koskelle. Hän meni keskeltä poikki, yläpää lensi kauaksi taakse, alapään jäädessä poteroon.

Vehmainen oli saanut tällin päähänsä siitä kiertävästä suutarista, ohimossa näkyikin melkoinen kuhmu ja sininen jälki. Hän saikin todennäköisesti kivuttoman kuoleman nukkueessa. Kaksi joukosta kaatunut, KK oli toimintakyvytön, ja vihollinen avasi tulen kaikilla jalkaväkiaseillaan. Onneksi vihollisen tuli oli hyvin epätarkkaa, kaukaa ammuttua. Kun vihollisen suorasuuntauspiiska alkoi uudelleen ampumaan se sai osaston vetäytymään muutaman sata metriä suojaisempaan maastoon. Tulikin niin kiire, että jouduttiin jättämään auto, polkupyörät, myöskin kaatuneet jäivät paikolleen, sekä telta pystyyn ja miesten ylimääräiset varusteet teltaan. Vihollinen ei kuitenkaan tullut perässä vaan alkoi vetäytyä takaisin asemaan suuntaan. Iltaan mennessä päästiin palaamaan takaisin omiin asemiin ja saatiin kaikki takaisin täysin vahingoittumattomina, vihollinen ei ollut käynyt leirialueella.

Heikki Koivuranta

JOULUNA 1989

*Joulu on toiviomatka
toisenlaisen todellisuuden sydämellä.*

*Joulu on jääkukkainen ikkunaruuu,
jonka lävitse näkee enkeleitä.*

*Joulu on ilon värien kirkas helähdys
kaamoksen vaanivassa mykkytydessä.*

*Joulu on kyky ottaa vastaan tyhjin käsin
ja antamisen suuri lahja.*

*Joulu on kaksituhatta vuotta sitten löydetty tähti
ja ikuisesti elävä toivo.*

*Joulu on kolmen tietäjän pyhiinvaellus
ja Betlehemin pienen perheen seimitaulu.*

*Joulu on evankeliumin arvokkuus
ja jouluvirren veisaajien mielissä kupliva riemu.*

Brita Santala

Veteraani muistelee

'Nyt oon vanha ja ikkunan luona istun katsellen yön tähtiin...' Tuli mieleen joulu armeijan harmaissa puolen vuosisadan takaa. 4.1.1937 astui meitä Tyrvään poikia junaan matkalle Terijoelle. Monelle varmaan ensimmäinen niin pitkä matka. Seuraavana aamuna olimme Terijoella ja astuimme arkoina junasta. Siitä marssimme JPI:n kasarmille, missä tapahtui jako eri komppanioihin. Siitä alkoi vakain palvelu. Paljon jäi muistoja siltä ajalta.

Joulu 1937 jäi mieleen erikoisen kauniina muistona. Kompvääp. Rantanen kehoitti jäämään jouluksi, sain loman loppiaiseksi. Palvelin KK komppaniassa toimistoaliupseerina, joten joulun valmistelutkin tuli koettua. Oli komppaniamme vuoro viettää sotilaskodissa joulujuhla, josta siten muodostui juhlava tilaisuus.

Aattona olin joulupukin tehtävissä ennen varsinaista omaa juhlaamme. Upseerikerholla ensiksi, mistä on erityisesti jäänyt mieleeni pat.kom. EvL. K.A. Heiskaselle, myöhemmin kenraali ja puolustusvoimain komentaja, ojentamani toisten upseerien lahja ratsupiiska, että kuri ja järjestys säilyy, ilman paketoitua se annettiin, eikä niitä lahjoja muille ollutkaan. Kävin myös vääp. Rantasen asunnolla, missä sain nähdä kauniin ja ajalleen korkeatasoisen joulun, jonka vastakohtana oli sitten erään kersantin joulu. Hauskin oli kersantti 'Tassu' Virolaisen kotijoulu. Nämä tehtävät suoritettuani ehdin sotilaskotiin, missä myös toimin pukkina. Silloin elettiin sen aikaista kulutusjuhlaa, joulupöytä oli laitettu niin hyvä että uskon, etteivät kaikki olleet ennen sellaista ateriaa syöneet. Vierailijoina kävivät sotilaspastori Muilu, myös pat.kom. EvL. Heiskanen pistäytyi.

Mukana olevassa kuvassa olemme jouluaterialla sotilaskodissa. Terveiset vain teille kaikille, jotka olitte mukana silloisista Tyrvään pojista.

Kaksi vuotta tästä, joulu 1939 Summassa, on myös iäksi jäänyt mieleen. Jälleen meitä Tyrvään poikia oli samalla päin, pääosa J.R.:17:n joukoissa. Palvelin 3 KKK:ssa ryhmänjohtajana. Meitä oli kaksi Viikaria. Minut tunnettiin 'poika Viikarin' nimellä. Vilho Viikari Sammaljoelta oli toinen. Osallistuimme 23.12.1939 tehtyyn hyökkäykseen, joka tunnettiin nimellä 'hölmön tölmäys'. Siinä monet aseveljet

saavuttivat matkansa pään, moneen tyrvääläiseenkin kotiin tuli suruviesti.

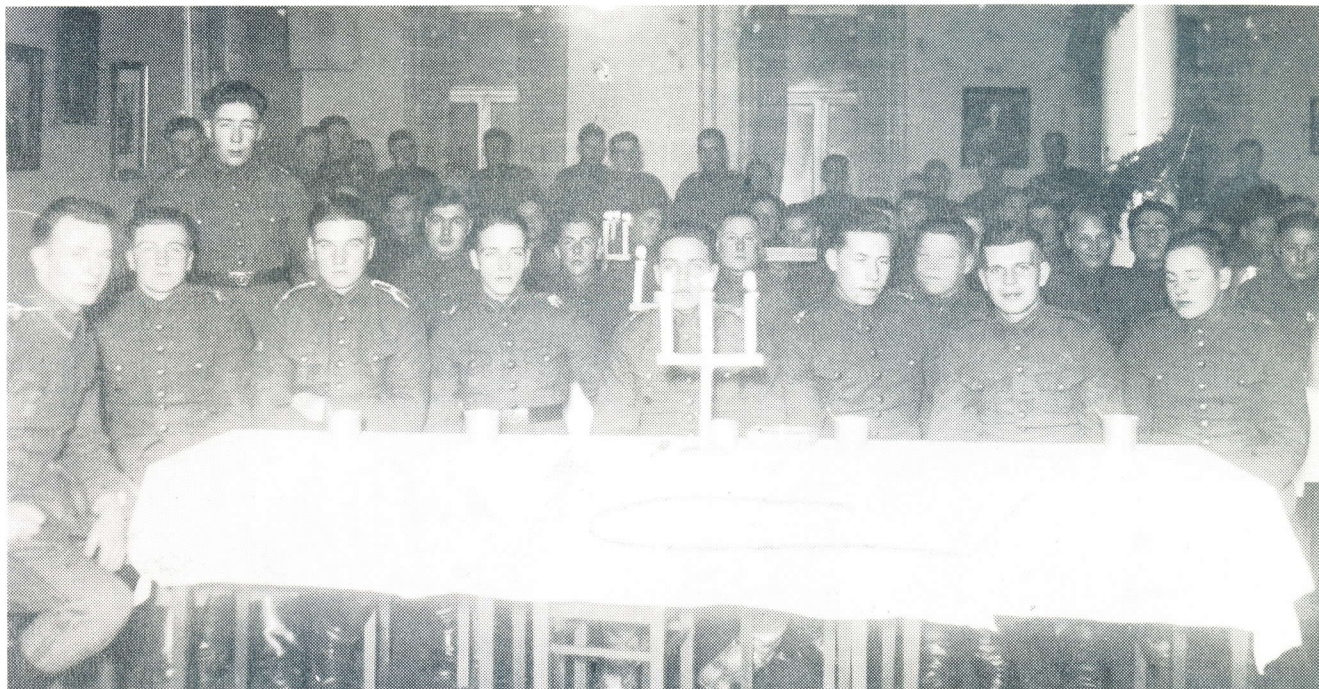
Jouluaattona jäimme puolustusasemiin, joissa joulun vietto tapahtui. Puolenyön aikaan pienessä 'poterossa' söimme komppanianpäällikkö Lt Tienarin kanssa niisanotun rautaisannoksen, jakaen siinä olleen kuivamuonan tasan. Tee jäi, koska ei voitu keittää vettä. Se oli sen kertainen jouluateria kylmässä poterossa. Joulupaketit saimme vasta uudeksi vuodeksi.

Mieleeni on erikoisesti jäänyt ryhmäni vanhin mies Hugo Kimpanpää. Hänkin oli siellä poterossa mukana viimeistä joulua. Hänen vaimonsa oli synnyttänyt tyttären, jota ei isä toiveistaan huolimatta koskaan saanut nähdä. Hän menehtyi 7.2. 1941 jäätyneen maan murskatessa hänen kehonsa. Samaa juoksuhaudan kohtaan jäin itsekin. Niilo Ojala, nykyisiä vammalalaisia, kaivoi meidät ylös. Olin edellisenä päivänä jäänyt melkein samassa paikassa ilmapommin räjähdyksessä maan alle. Terveiset vaan ja samalla 50-vuotis onnittelet Kimpanpään tyttärelle.

Jälleen kahden vuoden kuluttua vietettiin joulu rintamalla Lumisuon reunamilla, Raudussa. En muista, mitä ruokaa 'töpinästä' meille tuotiin. Jouluposti toi jopa tuntemattomalle sotilaille osoitettuja paketteja, omalle kohdallenikin sellainen tuli, villainen päänsuojus. Sinä iltana kävi myös ensimmäinen vierailuryhmä kotiseudulta, oli joitakin Porin seudun miehiä. Laulettiin oikein jouluvirsi ja yksi heistä toi terveiset kotipuolesta. Muuten tämä joulu kului vartioinnin ja levon sekä kiitoskirjeiden kirjoittamisen touhussa. Joku sai jopa pidempiaikaisen kirjeenvaihtoystävän niistä tuntemattomista paketinlähettäjistä.

Vuoden 1942:n aikana sain siirron 15D:n huoltupuolelle erääseen pieneen joukkoon vääpelin tehtäviin. Samalla toimin autoupseerina. Tehtävieni takia jouduin paljon kulkemaan. Sain tilaisuuden tutustua siellä oleviin siviiliasukkaisiin. Ruokailu osastollamme oli kurssikeskuksen ruokalassa.

Jouluateriakin saatiin siellä olevien tyttöjen laittamana. Oli myös nähty vaivaa saada joulu tuntumaan juhlaalta. Kyllä naiset niissä tehtävissä meitä miehiä paremmin onnistuvat. Joulu kului meillä pienessä työn touhussa.

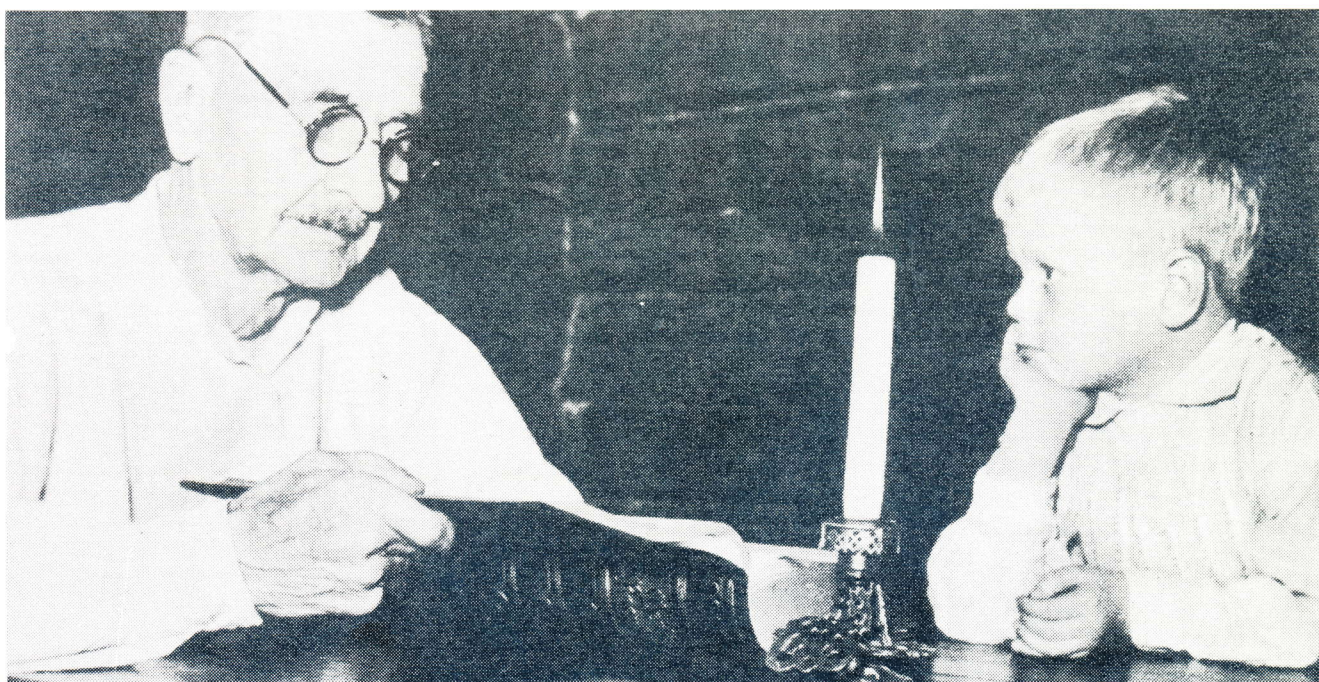

Joulun 1943 vietin kotona. Tavallinen maalaistalon joulu sellaisena kuin se silloin voitiin järjestää. Lähdin lomalle 2 päivää ennen joulua. Matka täyteen ahdetuissa junan vauunuissa ei ollut mikään miellyttävä kokemus. Lähtiessäni joulua viettämään Valkjärven asemalta laitoin joulukortin 'maitotyölle'. Saimme nimittäin maitoa eräästä talosta, mikä oli sopivasti ajamamme reitin varrella. Maitoa jaettiin puolen litran pulloihin 250 tai jopa 500 litraa kuukaudessa. Maidontuottajia oli vähän, joten sen runsaampaan jakeluun ei ollut edes mahdollisuutta. Tämä tummatukkainen tyttö tavallisesti jakoi maidon hoitaen myös kotinsa lehmät. Usein

iltaisin istui monia miehiä odottamassa pullojaan. Eivät edes kortilla muistanee. Tämä oli viimeinen sotajoulu. Tämän jälkeiset joulut on tullut vietettyä tämän maitotyön kanssa.

Jumala varjeli meitä armossaan tätä ajallista elämää varten. Joulun Herra, Jeesus Kristus, voi pelastaa ja varjella iankaikkiseen elämään asti.

Näitä muisteli illan pimetessä eläkepäiviään viettävä
'poika Viikari'

Tule joulu!

Tule joulu jokaiselle, älä jätä ketään yksin kylmään värjöttämään! Tule joulu niinkuin ennen yhteiseksi kotiseudun ihmisten ja sen ympäristön kanssa. Tule joulu, jää sydämiin asumaan niin voi palaa rauhan ja rakkauden valo jokaisen sydämessä ikuisesti.

Aili Uotila

Korsun oviaukko.

JOULU- MIETTEITÄ 1942

Aunuksen läheisyydessä Nurmoilassa henkilötäydennyskeskuksessa odottivat rintamalle lähtöä Eteläsatakunnan suojeluskuntapiiriin Vammalan, Kiikan, Keikyän, Huittisten ja Kauvatsan alokkaat mallia 23. Lähtö rintamalle tuli marraskuun 30. päivänä 1942. Matka tehtiin kuorma-autolla. Pakkasta oli 20 astetta. Auto kävi puukaasulla. Kylmyys pakotti puukaasupöntön läheisyyteen ja kaasu aiheutti monelle päänsärkyä.

Saavuttuamme Syvärin kaupunkiin meidät jaettiin kahteen osastoon, koska joukossamme oli myös ruotsinkielisiä. Lähitorjuntajoukkueemme sijoitettiin uuden Lotinapellontien ja Muurmanskin radan välimaastoon. Vihollinen oli kahden kilometrin läheisyydessä.

Jouluna olin vartiossa jääkäri Kallionpään kanssa. Pakkanen nipisteli kovasti, olihan sitä 20 astetta. Monenlaista liikkui mielessä, erikoisesti tarkkailimme vihollisen linjaa ja ääniä, tuleeko tulitus - elettiin asemasodan aikaa. Pelonsekaisin tuntein liikuimme erittäin tarkkaavaisina kulkiessamme vartiokierroksemme tuttua polkua. Yö kului rauhallisesti.

Joulupäivä valkeni vihollisen alueella kylmänä. Venäläiset antoivat meille joulurauhan. Söimme mannapuuroa jouluruokana. Varasimme sitä myös pakkeihimme iltaa varten. Joulupäivää ja Tapaninpäivää vietimme lepäillen ja joukoissamme vieraili nuori pappi ja hän piti meille jouluhartauden. Monen miehen ajatukset silloin siirtyivät kotirintamalle. Erikoisesti silloin tuli mieleen joulu kotona rauhallisissa oloissa, ja miten lähiomaiset siellä jaksavat. Saimme jokainen oman paketin lahtelaisten lottien lähettämänä. Paketit sisälsivät sukkaa, käsineitä, kirjoitusvälineitä, makeisia ym. meille sopivaa. Lotat pitivät kanttiinia lähellä olevassa korusussa ja jouluilta oli kanttiinissa ahdasta miesten saapuesssa sinne yhteislaulutilaisuuteen. "Kodin kynttilät" kaikui maan alla yhteenlaulettuna ruotsin ja suomen kielellä, sillä olihan joukoissamme molempia kielisiä puhuvia jääkäreitä.

Joulupäivä vaihtui rauhallisesti yöksi ja korsussa kuului vain hiljaista kuorsausta.

Sulo Intonen

Anni Toivonen

Houhajärven laulu

*Oi kaunis rauhaisa Houhajärvi
on hauska rannoillas asustaa.
Tääll' syömmen tunteet saa suloisimmat
ja jalot aatteet saavuttaa.*

*Sun siniaaltois rantaa vasten
niin hiljaa vienosti läikkyää.
Timantti kirkkaissa lainehissa
sätehet auringon välkähtää.*

*Oi kaunis rauhaisa Houhajärvi
on hauska rannoillas viivähtää
voit lemmen tunteen ja rakkauden
sä ihmissyömmessä herättää.*

*Kuin soitto Väinämön kanteleitten
rannoillas' lintujen laulu soi.
Keijuisten kuiske ja rannan kuusi
niin kaihoisasti huminoi.*

*Oi kaunis rauhaisa Houhajärvi
niin ihana on rannoillas' viivähtää.
Pois maiset murheet unhoittuvat
tääll' tahdon hetkisen viivähtää.*

*Oi kaunis rauhaisa Houhajärvi
on hauska rannoillas' asustaa.
Tääll' syömmen tunteet saa suloisimmat
ja jalot aatteet saavuttaa.*

Tyrvään seudun kotiseutuyhdistyksen kirjoituskilpailu -87.

Vas. Kalle Stormi, Tuure Virri, Valto Saunanoja, Vilho Kukkula, Taisto Pohja, Heikki Prusi, Jaakko Turri ja Olavi Jarkko.

IMPOLAN POPPOON JOULU 1941

Kun Karhumäen raskaat valtaustaistelut olivat päättyneet, lähdimme marssimaan kohti Käppäselkää ja majoituimme aivan kylän laitaan. Pystyimme telttamme ja laitoimme havut vahvana kerroksena allemme, kun ilmoitettiin, että majoitumme siihen pidemmäksi aikaa. Asetuimme taloksi, ja lähdimme läheiseen kylään etsimään saunaa ja tekemään tuttavuutta asukkaisiin.

Alussa he olivat peloissaan, eikä keskustelusta tahtonut tulla mitään, mutta muutaman päivän kuluttua he olivat kuin eri ihmisiä, ystävällisiä ja antoivat luvan saunaa, kun lupasimme itse pieniä puut. He puhuivat aika hyvää suomea, tosin Itä-Karjalan murteella.

Meidän päivämme kuluivat kaikenlaisissa askareissa. Oli joulu tulossa katkaisemaan ankeita sotilaan päiviä. Sitten levisi tieto, että radioauto on tulossa komppaniaan ja kaikki pääsevät lähettämään kotiin jouluterveiset. Pettymys olikin suuri, kun radioauton tultua terveisiä pääsivätkin lähettämään harvat sotilaat.

Saunoimme joka päivä, sillä emme olleet saaneet tilaisuutta siihen pitkään aikaan. Miehistä tapahtui melkoinen muutos, ei tahtonut samoiksi tuntea. Joulu lähestyi ja teimme pieniä valmisteluja. Lähetimme öljypartion liikkeelle, että saataisiin valoa jouluumme, sillä päivät olivat kylmiä ja harmaita.

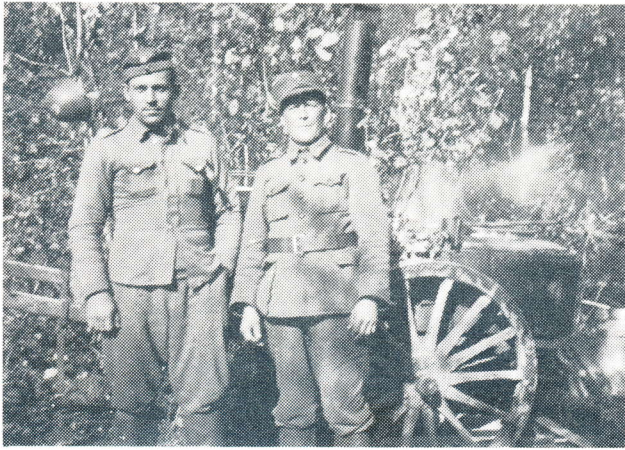
Keskustelimme kylän asukkaiden kanssa joulusta ja mitä joulu on Suomessa ja mitä se merkitsi meille. Sielläkin kylän vanhemmalla väellä oli vielä jonkinlainen mielikuva siitä,

mutta nuorempi väki ei tiennyt joulusta juuri mitään. Sen vietto oli ollut täysin kielletty.

Sitten tuli suuri uutinen. Hevosmiehet olivat kuulleet, että Impolan poppoolle oli tulossa suuri paketti kotiseudulta. Paketin sisältöä arvuuteltiin. Mitä se suuri paketti sisältäisi? Siitä kinattiin ja vähän riideltiinkin, kun hyvää aikaa oli. Mutta kaikilla oli sama ajatus, olisipa leipää. Se olisi paras lahja kaikesta väsyneelle ja loppuun ajatulle sotilaille.

Mutta jouluaatto tuli ajallaan keneltäkään lupaa kysymättä. Teimme vielä pieniä valmisteluja, tuotiin uusia havuja, tuotiin pieni joulukuusikin teltankattoon juhlistamaan jouluamme. Jouluaattona oli myös pataljoonan yhteinen joulujuhla. Se oli lämminhenkinen juhla, jossa pataljoonan komentaja puhui ja kiitti sotilaita hyvistä suorituksista. Myös pastori puhui joulusta ja sen sanomasta. Mistä voimaton saa voimaa ja mihin turvata hädän hetkenä. Juhlakentän kulmissa palavat suuret tulet lisäsivät tapahtuman mieleenpainuvuutta.

Juhlan jälkeen aatto kului hitaasti postia odotellessa. Sillä olihan tulossa suuri kotiseudun paketti ja lisäksi odotettiin kotiväeltä ja rakkailta vaimoilta kirjeitä ja joulupaketteja. Oli joukossa tietenkin muutama köyhempikin poika, joilla ei ollut paketin saantimahdollisuutta. Innokkaasti hekin kuitenkin odottivat tuntemattoman sotilaan pakettia ankeaan aattoiltaan. Posti tuli, mutta ei kirjeitä, ei paketteja, ei pieniä, ei suuria. Odotus oli suuri, mutta meille vain sanottiin, että kuljetusvaikeudet ja ankara talvi olivat syynä postin viivästy-miseen.

Vas. Heikki Salomaa, Kalle Valtanen ruuanlaittopuuhissa kenttäkeittiönsä kanssa.

Jouluaiheinen kuva Käppäselästä. Kuusien katveessa hautakalmisto (karsikko).

Öljypartio oli onnistunut saamaan öljyä, niinpä saatiin valoa jouluna. Eino Hämäläinen näki lukea jouluevankeliumin ja pitää lyhyen puheen, jota me hartaudella kuuntelimme: »Mutta sinuun, Herra, minä turvaan, minä sanon: Sinä olet minun Jumalani. Minun aikani ovat sinun kädessäsi, pelasta minut vihollisten käsistä ja vainoojistani.» Lauloimme sotilaslaulukirjasta useita lauluja. Jouluyllätyskin tuli, kun lähetti tuli ja toi neljä tuntemattoman sotilaan pakettia jaettavaiksi joukkueelle, minäkin sain kynttilän. Aattoiltakin kääntyi yöksi ja sovimme, että viimeiseksi lauletaan 'Kynttilät siellä kun syttyy, Unelmissain siellä olla saan'. Niin kaikki pikkuhiljaa kallistuivat havuvuoteillaan, silmissään kylmä kyynel ja kaikkialta kuului hiljaisia huokauksia. Kipinämiikko sentään laittoi puuta kaminaan, ettei kyynel jäänyt poskelle. Monen väsyneen ajatus kiersi siellä, missä kodin kynttilät syttyvät, mutta missä olla ei saa. Kipinämiikko valvoi kuin ennen paimen kedolla laumaansa, kunnes taas herättiin uuteen aamuun ja jouluun. Haettiin jouluvelli keittiöltä, syötiin mitä saatiin ja valmistauduttiin kenttähartautteen. Siellä pastori puhui ja laulettiin virsi: 'Enkeli taivaan lausui näin'.

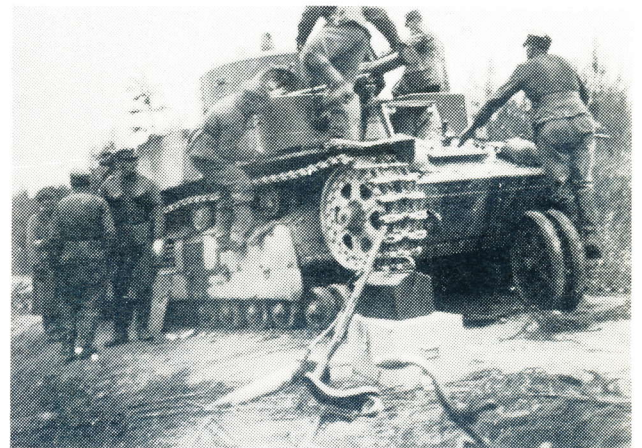
Jälleen odoteltiin postia ja suurta pakettia. Posti tuli, nyt tuli muutama kirje ja paketti, mutta isoa pakettia ei. Ja toisena joulupäivänä tuli tietoa, että Impolan poppoo hajoaa, kun 1912 syntyneet ja sitä nuoremmat viedään uuteen yksikköön. Vanhat jäivät 6. komppaniaan JR60, mistä heidät myöhemmin vietiin Seesjärvelle rantavartioon. Posti tuli sinäkin päivänä, pieniä paketteja ja kirjeitä tuli, mutta iso paketti antoi yhä odottaa itseään. Moni 1912 ja sen jälkeen syntynyt oli huolissaan, kun tieto uusista suunnitelmista tuli. Selvältä näytti, että rintamalle meno oli edessä, vanhempien ehkä päästessä siviiliin tai muuten kevyempiin oloihin.

Koko pataljoona oli jälleen kentällä, nyt jäähyväistilaisuudessa, missä kapteeni Riikilä kiitti pataljoonaa hyvistä suorituksista. Erityisesti hän muisti nuorempia, pois siirtyviä ikäluokkia ja toivotti menestystä jatkossa. pastorin puheen sanoma oli: Älä pelkää sinä piskuinen lauma. Lopuksi laulettiin: 'Jumala ompe linnamme'. Joukot hajosivat majoi- tuspaikkoihinsa apein mielin. Lähtö uuteen yksikköön oli monella edessä.

Paketti tuli, kun olimme jo uudessa yksikössämme, ei suuren suuri, mutta tuki kuitenkin. Ei ollut leipää, mitä olimme eniten kaivanneet.

Muistele 'Sen kynttilän saanut',

Valto Saunanoja

Sotasaalista Pyhäjärven motista.

Joulumuistoja

Elämme vauhdin ja tekniikan aikakautta. Kiirettä näyttää piisaavan kaikilla. Vuodet vaihtuvat ja vaihtuvat myöskin sukupolvet. Joulun odotus on aina luonut ihmisiin iloista ja rauhallista tunnelmaa. Silloin on aikaa viedä ajatukset jouluihin, jotka ovat jääneet kauaksi taakse. Ne säilyvät muistoissa yhtä hyvin kuin ne ajat jolloin poikanujana painelin kotikyläni teitä, että hiekka pölysi. Se oli silloin kaksikymmentäluvulla, kun T-mallin Ford'i oli ihmepele maanteillä ja punainen Buikki vain kaukainen unelma.

Yli kuusikymmentä vuotta sitten:

Lapsuuden jouluistani ovat vain parhaimmat jääneet mieleeni. Joulutunnelma oli silloin todellinen ja aito. Kotitekoiset lahjat tuntuivat hyviltä, kun ei muuta osannut kaivata. Elettiin taloudellisesti heikkoa aikaa. Sähkövalojakaan ei joka kylässä ja pirtissä ollut, mutta öljylampun valossa kuusen latvassa tuikki joulun tähti kirkkaimmin ja kauniisti säteillen. Opin tajuamaan, että joulu on mukava juhla. Myöskin joulupukki, siihen äijään kannatti mukulana vähän uskoa. Niitä toivottuja hyviä suksia sain kauan odotella, mutta ne ehtivät koulujen väliseen hiihtokilpailuun. Koulumme voitti kiertopalkinnon ja opettaja, K.N. Hanhijärvi, laittoi upean taiteilija Talvian maalaaman taulun koulun seinälle. Taulu esitti Kiikan pappilaa, sen kesäisessä väriloistossaan ja oli maalattu Pihlajaniemessä joen rantamilla. Itselleni jäi muistoksi hiihdosta palkintolusikka, jonka olen säilyttänyt. Mutta sukseni, jotka olivat Toivo Rantasen mestarillista käsityötä, kulutin loppuun Haukkavuoren ja Teukkulan maastossa.

Ensikertaa joulukirkkoon

Lapsuuden ajan jouluista tulee erityisesti mieleeni matka joulukirkkoon vanhempieni kanssa. Miten kauniisti kotipitäjäni kirkonkellot soivat yhteistä sointua varhaisena jouluaamuna astellessani kirkolle päin. Oli kova pakkastalvi, kuu

ja tähdet loistivat taivaalla. Joulupukilta saamieni huopatosujen alla narskui lumi joka askeleella. Kuusivuotias pojanmallikka kulki ensikertaa joulukirkkoon, Juhlavalaisu kirkko oli komea näky. Sen rauhallisuutta häiritsi vain suntio, joka kolisteli kaminoita heittäessään puita pesään. Kaikki äänet, jopa yskiminen, kuuluivat moninkertaisina kaikuina. Kirkon täytyessä ihmisistä yksinäiset äänet hävisivät. Juhlava urkumusiikki ja kirkontäyteisen yleisön laulama jouluvirsi antoi minulle sen tunteen, että joulu on juhlista jaloin.

Joulu tuli rintamallekin

'Tuikkikaa oi joulun tähtöset'. Näin kauniisti eivät joululaulut voineet aina soida. Muistan sota-ajan joulun rintamalla Itä-Karjalan lumisessa korvessa ja Syvärin rannalla etuvartioiden juoksuhaudassa. Sielläkin saattoi hiljentyä joulumuistoihin. Rintamasotilaan elämä korsuissa ja vartiomontuissa oli kovaa todellisuutta. Talvi lumineen ja pakkasineen pahensi vielä tilannetta. Syvärin jäätynyt joki paukahteli yli neljäkymmenen asteen pakkasessa pitäen vartiomiehen ajatukset hereillä ja valppaina, eikä saanut jouluyönäkään unohtaa vartiotyötään etulinjassa. Jouluna soivat rintamallakin urut. Niitä kutsuttiin 'Staliinin uruiksi' ja siitä paketista riitti ryminää, vaikka mollivoittoiset olivat sen sävelet. Rintamalinjalla rauhallisina yön hetkinä kuului yli Syvärin joen 'neukkupojan' kaihoisa laulu. »Ei elämä ruusuja suo, juoksuhaudan se kolkon vain tuo.» Etulinjan joulun ilot ja surut ymmärtää vain se, joka on mukana ollut. Vielä muutamilla on mahdollisuus muistella näitä kovia aikoja. Monet joulut on vietetty, mutta harvat niistä jäävät elävästi mieleen, kuten nämä lapsuuden ja sota-ajan joulut.

Tuikkikoon kauniisti joulun tähti ja soikoot urut sekä kellot rauhallista joulumieltä kaikille.

Viljo Lundén

Kuvassa Karkun golfkentän omistajat Tuula ja Jarkko Svahn.

GOLF - MIELENKIINTOINEN HARRASTUS

Erääksi maailman suosituimmista peleistä on vuosisatojen (n. 700 vuoden) kuluessa kehittynyt golf, jonka harrastus leviää Suomeenkin parast'aikaa kovalla vauhdilla. Maailmassa on lajin harrastajia noin 30 miljoonaa, Suomessa vasta noin 20 000. Mutta lisää tulee joka päivä. Pelin suosio perustuu sen haastavuuteen. Laji on vaikea oppia ja pelitaidon säilyttäminen vaatii jatkuvaa harrastamista.

Peliväline pallo on hyvin pieni, painaa alle 50 grammaa, mutta lentää hyvin kauas, aina 250-300 metriin saakka. Pienikin virhe mailan pään ja pallon kohtaamishetkellä antaa pallolle aivan yllättäviä lentoratoja. Lyönti lennättää pallon milloin mihinkin golfkentälle rakennettuun esteeseen, metsään, veteen, ojaan, hiekkakuoppaan tai pitkään ruuhoon. Näistä jatkaminen uudella lyönnillä voi olla hyvinkin vaikeaa, joskus mahdotontakin. Lopullinen tavoite lyönneillä on saada pallo pieneen (noin 10cm) reikään. Golfkentällä on yleensä 18 peliväylää, jotka ovat noin 100 metriä ja pitkät väylät noin 500 metriä pitkiä. Kullakin väylällä on oma ihannetuloksensa, jolla lyöntimäärällä pallo pitäisi saada reikään. Tämä ihannetulos eli par on joko 3, 4, tai 5 lyöntiä väylää kohti.

Pelin harrastaja saa kehittyessään itselleen ns. tasoituksen, joka ilmoittaa kuinka monta lyöntiä hän on taidoltaan jäljessä kentän ihannetuloksesta eli väylien yhteenlasketuista

par-luvuista. Kentän par on yleensä 72, jolloin esim. tasoituksen 20 omaava pelaaja pystyy pelaamaan kentän kaikki 18 väylää yhteensä 92 lyönnillä. Tasoitusluvun avulla taidoltaan erilaiset pelaajat voivat tasaväkisesti pelata toisiaan vastaan.

Kentän väylien yhteenlaskettu pituus on noin 5-6 km, mutta pallon perässä kiertäminen kävelyttää pelaajaa yleensä pelikierroksen aikana noin 10 km. Fyysisesti ei peli ole kovin rasittava, sitä pystyy vanhemmatkin lajin harrastajat pelaamaan. Laji onkin erinomainen liikuntamuoto myös eläkeläisille. Peliin asennoituminen vaatii huolellista keskittymistä jokaiseen lyöntiin. Kierroksen aikana unohtuvat ja on pakokkin unohtaa arkiset asiat, muuten peli ei suju. Kierroksen päätyttyä on myös henkisesti väsynyt ja rentoutunut.

Toisaalta peli on huonoimmillaan hyvin ärsyttävää. Epäonnistunut lyönti voi saada aikaan 'primitiivireaktion', jolloin maila lentää tai voi katketa raivostuneen pelaajan käsittelyn seurauksena. Sanotaankin, että golf on 'pirun keksimä peli'. Juuri kun on saanut pallon lentämään ihanasti yli 200 metriä voi seuraavan lyönnin aikaansaamana lentää vain 'turpeet' ja pallo vierii muutaman vaivaisen metrin. Peli vaatii hyvin nöyrän asenteen, on otettava vastaan mitä pallo antaa. Sanotaankin, että pallolla on oma tahto, se käyttäytyy

joskus hyvin poikkeavasti lyöjän tarkoittamasta lentoradasta.

Oman vivahteensa pallon käyttäytymiselle antaa tietysti myös kenttä, jolla on lukemattomia mahdollisuuksia vaikeuttaa pallon lyömistä, kaikki kentän epätasaiset tai muuten vaikeat alueet ottavat mielihyvin pallon vastaan, jotta seuraava lyönti olisi mahdollisimman hankala suorittaa. Pallo nimittäin on ehdottomasti aina lyötävä eteenpäin siitä kohdasta, mistä se löytyy. Palloa ei saa millään tavoin siirtää, eikä sen paikkaa parantaa.

Pallon lyömiseen käytetään valikoimaa erilaisia mailoja, jotka toiset lennättävät palloa vain noin 100 metriä, toiset taas yli 200 metriä. Matkojen arviointi ja oikean mailan valinta on oma vaikeutensa, jossa myös on erittäin helppo erehtyä. Metsästä tai hiekkakuopasta lyömiseen tarvitaan myös oma mailansa. Pelin ja pelialueen vaihtelevuus sekä alueella olevat lukemattomat esteet ja haitat aiheuttavat sen että pelin säännöt ovat moninaiset ja sääntöjen soveltaminen on joskus vaikeaa.

Kaiken kaikkiaan on peli kuitenkin hyvin kiinnostavaa ja kiehtovaa. 'Golf ei ole harrastus, se on tauti.' Tähän tautiin sairastuttuaan on harrastajalla hyvin vaikea valinta edessään. Valitseeko perheensä ja vaimonsa vai Golfin? Voihan toki tehdä niinkin, että ottaa vaimonsa ja perheen mukaan kentälle. Kaikki voivat harrastaa yhtä hyvin tätä peliä ja kaikki perheenjäsenet kilpailla tasoitusten avulla tasaväkesti keskenään. Se on tottakai paras ratkaisu.

Golfia ja sen olemusta ei voi ymmärtää ellei itse kokeile. Siispä tervetuloa ensi kesänä taas mukaan kokeilemaan ja ihastumaan tähän lajiin ja harrastamaan sitä kauniilla ja hyvinhoidetulla pelialueella miellyttävien pelikumppanien seurassa rentoutuen.

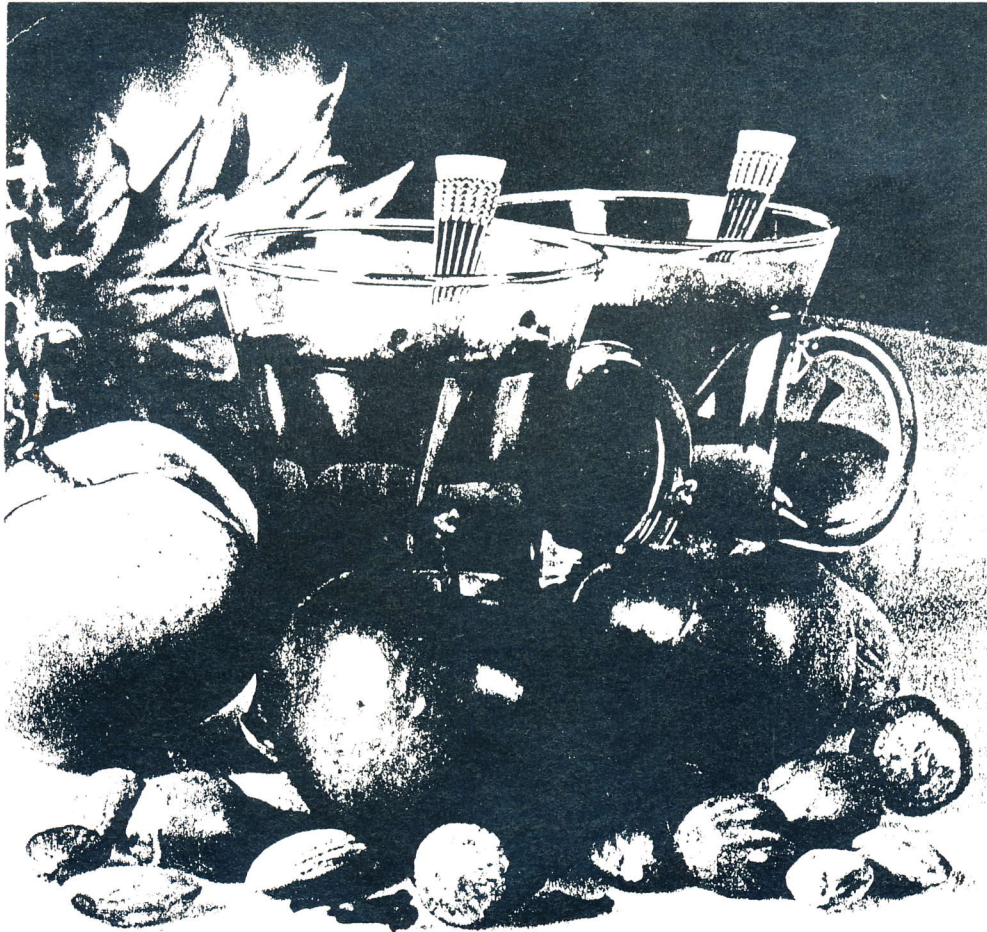
Asko Rantanen
Vammala Golf Clubin puh. joht.

Pelaaja seuraa onnistunutta lyöntiään.

Vammalan Varikon Urheilijat palkitsemassa toimitsijoitaan 20-vuotisjuhlassaan.

Suomalaisen glögin perinne

Glögillä tarkoitetaan kuumaa ja maustettua, yleensä punaviinipohjaista juomaa. Maailman vanhimmaksi glögiksi luokiteltavan juoman resepti on löydetty roomalaisen Apiciuksen jo pari tuhatta vuotta sitten kirjoittamasta keittokirjasta. Eräs ranskalainen keittokirja julkaisi siitä oman muunnelmansa noin 1000 vuotta sitten. Maustettua punaviinijuomaa on siitä pitäen tavattu monissa Euroopan maissa ja se on saavuttanut traditionaalisen paikkansa myös Suomessa. Jouluglögin edeltäjänä voidaan pitää ranskalaista konjakkijuomaa, brulota. Konjakki kuumennettiin erillisessä keittimessä ja sytytettiin palamaan. Palava konjakki kaadettiin ritilälle asetetun toppasokerin päälle, josta makea, voimakkaan makuinen neste valui alla olevalle astialle.

Kuumaa glögiä kun paleltaa

Suomeen glögiperinne on tullut lähinnä Ruotsin kautta, jossa ulkomailta saadun mallin mukaan on nautittu 'hehkutettua' eli lämmitettyä ja maustettua viiniä jo 1600-luvulta lähtien. Ennen vanhaan oli tavallista, ehkäpä puutteellisen lämmityksen vuoksi, että juomat tarjoiltiin lämpiminä. Usein niitä myös maustettiin, jotta huono aromi saataisiin peitettyä. Voimakkaita mausteita pidettiin myös terveellisinä. Glögiä suosittiin nimenomaan joulujuomana, kylmästä joulukirkosta palattua oli mukava juoda jotain lämmintä. Joskus juoma kiidätettiin jopa pihalle asti kirkkoväen istuessa vielä reessä. Glögi oli ylellinen ja kallis juoma, joka kuului lähinnä säätyläisten jouluun. Löydettyjen tietojen mukaan glögi on olennaisena osana liittynyt myös talonpoikaisjouluun viettoon. Joulun jälkeen pitivät nuoret yhteisiä tanssiaisia eli 'joulukiltoja'. Näiden kohokohtana oli glögitarjoilu, jonka ainekset kerättiin kylän taloista.

Suomessa glögiä 1900-luvusta lähtien

Suomessa kansan keskuudessa jouluaterian perinteisiä juomia olivat maito, olut ja viina. Suomeen glögi tuli ilmeisesti

vasta tämän vuosisadan puolella. Kaupasta sitä sai jo 1930-luvulla, vaikkakin glögin varsinainen läpimurto tapahtui vasta 1960-luvulla. Etenkin ruotsinkielisissä perheissä on glögin nauttiminen jouluna ollut yleinen tapa, mutta nykyisin glögi kuuluu myös suomenkielisten perheiden jouluun. Monilla perheillä on jo oma, vakiintunut glögireseptinsä. Joulutapoja tutkineen Kaisu Jaakkolan saamien vastausten mukaan glöginjuontitilanteita ovat muun muassa aattona ennen ateriaa, aaton aperitifina, hautausmaalta palattua, kirkosta tultua, joulupukkia odotellessa, lahjoja jakaessa, aterian jälkeen, kun paleltaa ja ylensyöneiden ystävien pistäytyessä.

Luoti kanelia, kortteli arrakkia

Jos on vielä joku, jolla ei ole ikiomaa glögiohjetta, voisin ehdottaa brulota Gustava Björklundin keittokirjasta vuodelta 1849:

-Kuusi murskattua kardemummaa, luoti (13,3 g) kanelia, puoli naulaa (naula = 425 g) ruukkurusinoita, sitruunanpuolikkaan keltainen kuori, muutamia makea- ja karvasmanteleita. Nämä kaikki sekä puoli tuopillista (tuoppi = 1,3 litraa) ranskalaista konjakkia sekä kortteli (kortteli = 0,327 litraa) hienoa arrakkia kaadetaan brulot-keittimeen (hopeakattilakin kelpaa), sytytetään ja hämmennetään usein. Päälle asetetaan hopeahalstari ja kaksi naulaa sokeria, joka juomasta nousevissa liekeissä sulaa. Kattilaa kaadetaan vielä madeiraa. Jos halstaria - ja varsinkaan hopeista - ei satu olemaan, voi sokerin lisätä juomaan kuten mausteet, mutta keittäminen kestää silloin puolisen tuntia. Ja jos brulot-keitintä tai hopeakastrullia ei ole, voi juoman valmistaa hyvin tinatussa kuparikattilassa. Kelpaisikohan joulunpunainen emalikattila?

Lämmintä ja hyvää

Tervetuloa glögille

Talven ajan helpoin juhla järjestyy isollekin ystäväjoukolla lämmitettävän glögin ympärille. Glögin ei suinkaan tarvitse olla vain adventin ja joulunajan juoma. Se sopii hyvin tarjottavaksi koko tämän pimeän, pitkän ajan kylminä iltoina. Jos Gustava Björklundin keittokirjan brölon valmistus tuntuu liian vaikealta, voisimme kokeilla vaikka seuraavallaisia glögireseptejä:

Glögi

10 mausteneilikkaa
4 kardemumman siemenet
1 rkl pomeranssinkuorisuikeleita
1 kanelitanko
1 pullo maustamatonta viinaa
10 cl portviiniä tai madeiraa
20 cl punaviiniä
sokeria maun mukaan
50 g rusinoita
50 g kuorittuja manteleita

Mausteet kiehautetaan pienessä vesimäärässä. Alkoholijuomat lisätään mausteiden joukkoon kattilaan ja glögiä lämmitetään varoen ettei se pääse kiehumaan. Lämmittämisen aikana lisätään sokeri (n. 1rkl). Glögi tarjotaan lusikalla varustetuista lasista, joiden pohjalle pannaan rusinoita ja kuorittuja manteleita. Manteleista lähtee kuori helposti kun ne kiehautetaan nopeasti kuumassa vedessä. Mikäli glögin haluaa miedommaksi, voi viinan korvata vastaavalla määrällä punaviiniä.

Alkoholiton glögi

1 litra vahvaa mustaherukkamehua
1 kanelitanko
parin kardemumman siemenet
5 mausteneilikkaa
sokeria maun mukaan
50 g rusinoita
50 g kuorittuja manteleita

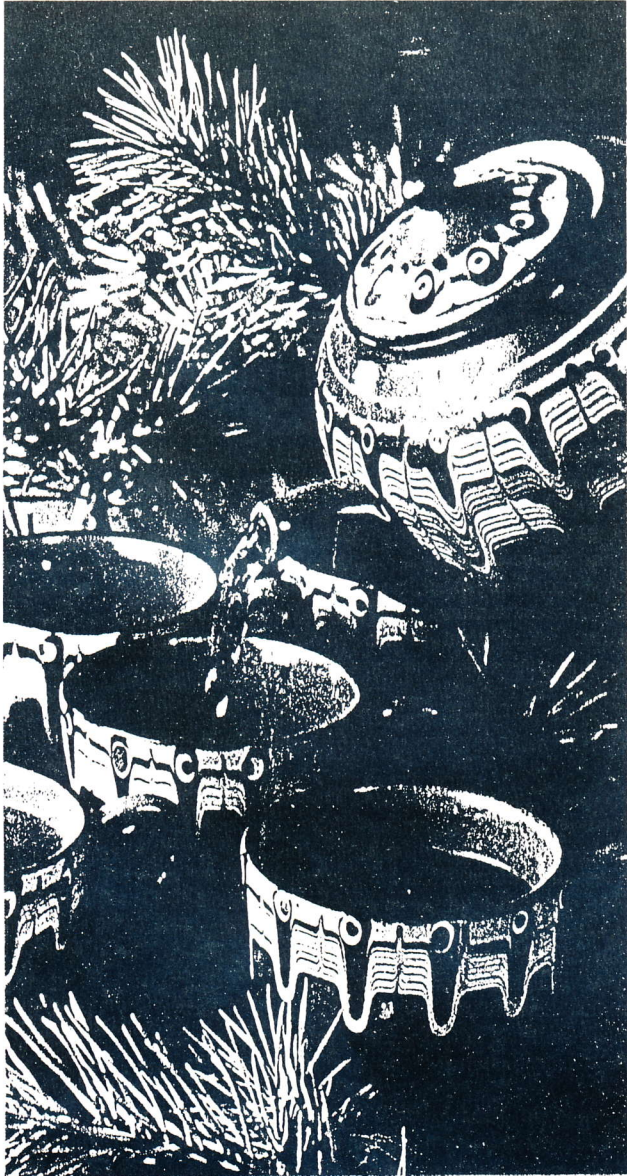
Mehu ja mausteet sekoitetaan ja seos kuumennetaan kattilassa kiehumispisteeseen. Rusinat ja kuoritut mantelit jaetaan lasihin ja kuuma juoma kaadetaan niiden päälle.

Talvipakkasilla tuskin kukaan jättää lasiinsa kaipaavaa, kun sitä näkee tarpeeksi ulkonakin. Pakkasajan juoman pitää lämmittää.

Lähteet:

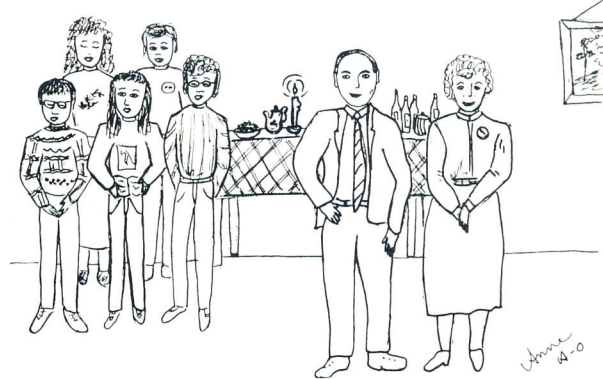
Kaisu Jaakkola, Muuttuva joulu,
Kouvolan kirjapaino, 1977.

Etiketti, Alkon asiakaslehti.

Pentti Karhu

Eskon pumppu kertoo

Maaherra Risto ja maaherratar Ritva ovat ystäviämme

Korkean tason ystäviä ja ylhäisyyksiä

Viime vuonna ystävänpäivän jälkeen kirjoittelimme kuuluisuuksille ympäri maailmaa. Kirjoitimme muun muassa presidentti Mauno Koivistolle ja hänen vaimolleen Tellervo Koivistolle. Emme myöskään unohtaneet urheilijoita, sillä kirjoitimme Marjo Matikaiselle, Matti Nykäselle ja Juha Kankkuselle. Kirjeemme saivat myös maaherra Risto Tainio, kuningatar Elisabet, pääministeri Margaret Thatcher ja monet muut.

Kului jonkin aikaa, mutta sitten saimme monelta vastauksia kirjeisiimme. Kaikki eivät vastanneet, mutta sehän on ymmärrettävää. Vastanneille piirsimme ja lähetimme vielä kortit.

Kokonaisuudessaan kirjeiden kirjoitus oli oikein hauskaa puuhaa, ja olemme päättäneet kirjoittaa niitä jälleen tänäkin vuonna.

Anne Ala-Orvola

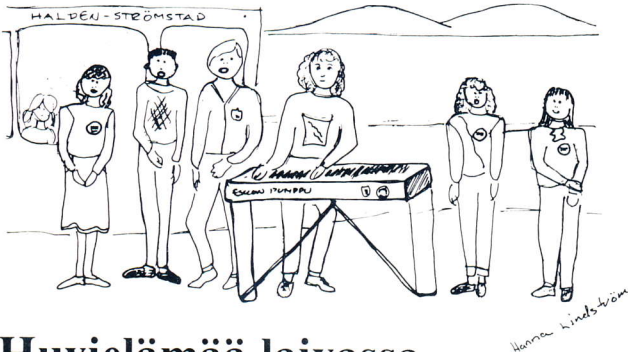
Olipa juhlaa, kun Pumppu Tainion Riston vieraana oli

Wow! Ei mikään pikkuläävä tämäkään. No, edustustila on soposoinnussa edustusmäärärahojen kanssa. Paikka on Risto Tainion yksityinen edustustila, joka on jossain määrin loistokas!

Tummasilmäinen, harvahiuksisempi herrasmies ottaa meidät vastaan. Kuuntelimme mielenkiintoisen katsauksen maaherran työn valo- ja varjopuolista. Tämän esitelmän päätyttyä saimme valtuudet kysyä itse maaherralta lähes mitä vain. Enimmäkseen kysymykset olivat aivan fiksuja ja muutenkin kelvollisia. Tosin esimerkiksi kysymys maaherran palkasta sai nopeasti kysyjän (allekirjoittanut) punaiseksi. Sen jälkeen annoimme näytteen luokkamme musisointikyvyistä, laulamalla ja soittamalla sikermän 'Rahwaan lauluja'.

Saimme nauttia isäntämme vieraanvaraisuudesta suuressa juhlapöydässä, jossa kalliit herkut odottivat meitä. Söimmme enemmän tai vähemmän etiketin mukaisesti. Syötävän loppusta kävimme läpi jäähyväiseremonian ja lähdimme hitusta viisaampina kotimatalle.

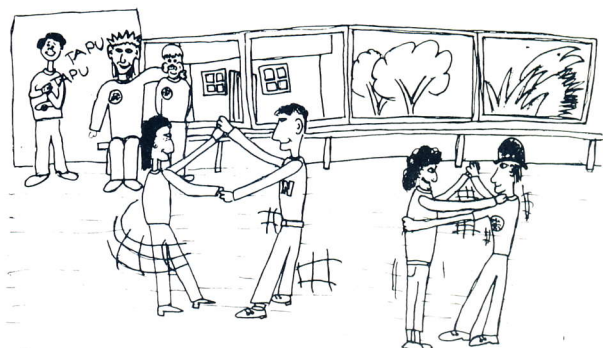
Jussi Jokinen

Huvielämää laivassa

Eskon Pumppu teki musiikki-retken Haldeniin. Menimme Sally-laivalla Turusta Tukholmaan. Ensin menimme hytteihin ja ditten kiertelimme ympäriinsä. Pian löysimme uimaltaat ja menimme tietysti uimaan. Siellä oli saunat, pukuhuoneet ja yksi aika iso uima-allas. Uinnan jälkeen tuli nälkä ja menimme syömään. Sitten kiertelimme taas ja löysimme diskon. Siellä oli hieno valaistus ja hyvää musiikkia. Saimme tanssia aika kauan, mutta sitten kuului kuulutus että alle 18-vuotiaitten oli mentävä pois. Menimme jätskeille ja pelasimme pelejä. Pian oli aika mennä hytteihin ja nukkumaan, mutta ei me hyteissä pysytty, vaan pompittiin toistemme kanssa ympäri laivaa. Kyllä laivalla huvia riittää!

Mari Hukkanen

Olipa kauhea jyske

Lähdimme diskoon Norjassa. Ensin siellä oli kauhea jyske, mutta kyllä siihen tottui. Olin ihan kaiuttimen vieressä. Tanssin yhden Virpin kanssa. Minua nimitettiin sillä matkalla Taneliksi. Siellä minä opin puhumaan vähän norjaa. Martti Karppi esitti siellä oikein jytää. Martti Karppi soitti joskus Änkin yhtyeessä, mutta siellä se esiintyi yhden Haldenin bändin kanssa.

Teppo Mäkelä

Kuvasatoa Karkusta

Collinuksen pidot vuoden 1607 mallin mukaan Karkussa 1987. Kuvassa Persian shaahi Abbas I:n edustajat apulaisineen oikealta lukien prof. Tapani ja Rea Harviainen, Timo Keskinen ja Kalevi Ketola.

Fulkkila on Mäkipään kylän komein rakennus, Riippilän järven rannalla. Sen rakensi kihlakunnantuomari, hovioikeudenneuvos Carl Fredrik Munck af Fulkkila vuonna 1895.

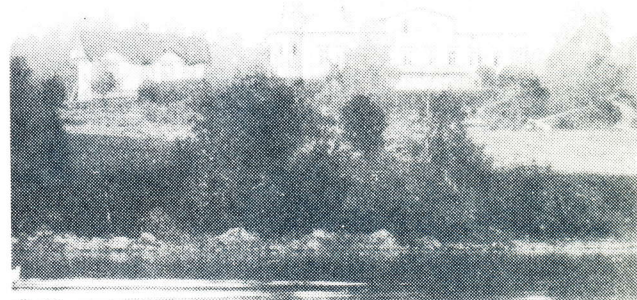
Sastamalan kirkon entisöimisurakan 25-vuotisjuhlaa kesällä 1987. Lions Club hankki taloudelliset edellytykset mm. päänukaton uusimiseen.

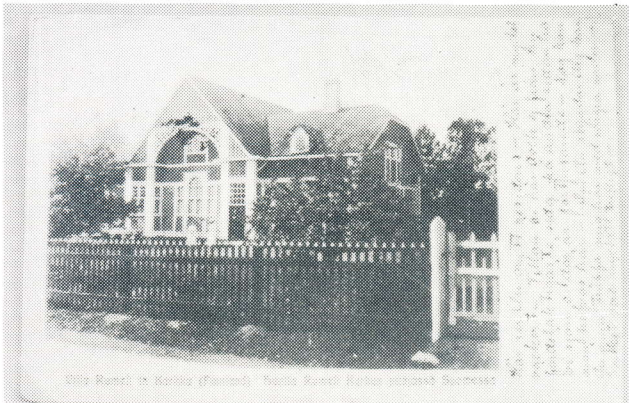
Näkymä Palvialasta Nohkuan ratsutilan suuntaan. Etuoikealla Seikku ja vasemmassa reunassa vanha kyläntupa. Taustalla oleva Packalénin huvila on enää jäljellä kruununvouti Kristoffer Enckell'in luomasta tilasta vuodelta 1660.

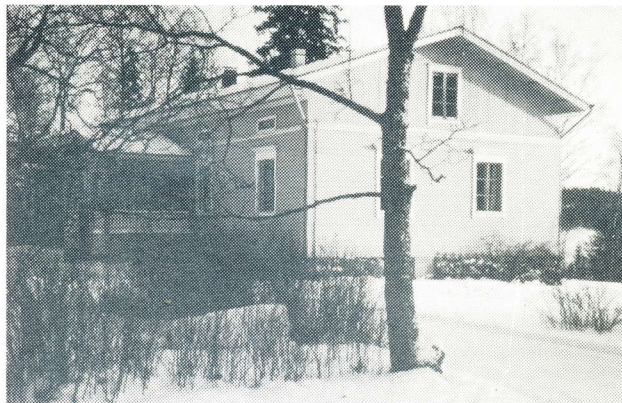
Karkunkylän maisemaa. Tämä Karkun vanhin kylä sijaitsi alunperin kuvan keskimmäisten talojen kohdalla. Kylä paloi 5. kesäkuuta 1868. Arve äärimmäisenä vasemmalla ja Kollanen, Simulan takana oikealla oli jo silloin siirretty nykyisille paikoilleen. Samoin etualalla oleva Krapin Silti Kasakylässä paloi vielä Passi, Simula, Suikki, Hulkari, Leikaa ja Louttu.

Vuonna 1918 palanut Kosken kartano, Karkun kirkon jälkeen oikealla puolella Rautaveden rannalla. Se oli vuodesta 1638 lain lukija Henrik Matinpoika Lundin suvulla. Kapteeni Alfons Ekholm, Karkun kirkon tontin lahjoittaja, osti sen 1875.

Rumeli oli Kosken kartanoon kuulunut huvila Riippilän järven puolella. Postikortissa sitä ylistettiin vielä kauniimmaksi kuin kuva näyttää. Rakennus paloi 1950-luvulla.

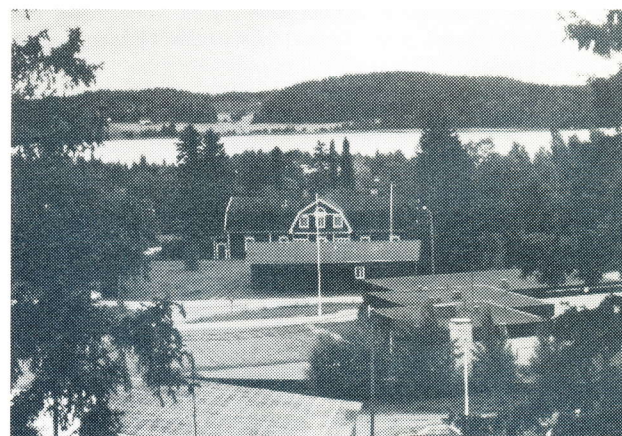

Vanhan Tullun tilan päärakennus nykyisen karkun emäntäkoulun pihalla. Taloa isännöi mm. Turun ja Porin läänin maafiskaali Fredrik Wilhelm Calloander vuosina 1851-1893.

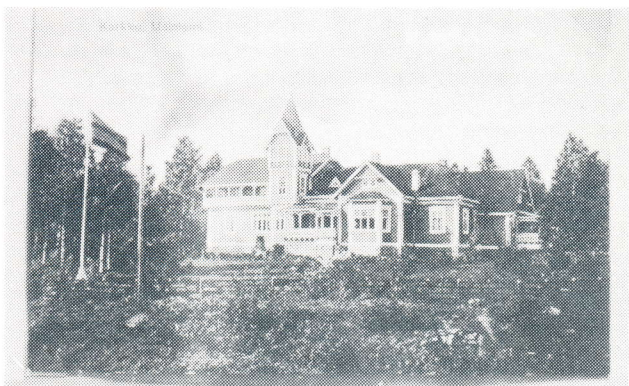
Sukuun kuuluva tohtori Maikki Friberg, naisasialiikkeen esitaistelija, vietti täällä usein kesänsä tatiensä luona. Siitä varmaan laitoksen nyky nimi: Karkun koti- ja laitostalouso-pilaitos!

Vastapäätä Rumelia on Linnaisten huvila. Sen rakennutti kasvitieteilijä Albert Hjalmar Hjelt vuonna 1902. Hän perisältään fil. maisteri Knut Albert Teodor Hjeltiltä koko Järventaustan kartanon, nyk. Routamaa, myi sen ja jätti Linnaisten huvilan itselleen.

Harsun vanha kestiekievaritalo 1700-luvulta. Sen takana Rautaveden vastakkaisella rannalla on ollut Karkun varsinaisen 'kulttuurin, sivistyksen, hyvien tapojen, ja harrastusten kehto' Toijalan kartano. Vuodesta 1746 sitä hoiti Ylä-Satakunnan alisen kihlakunnan kruununvouti, hovikamreeri Anders Bernt Gadd ja hänen sukunsa. Karkun ensimmäinen puutarha oli siellä jo 1750. Nimismies Gabriel Juselius ja vaimonsa Maria Johanna Stålhanske ja nimismies, luutnantti Carl Fredrik Ekholm (Kosken omistaja Alfons E:n isä) omistivat sukuineen Toijalaa vuoteen 1887. Sen päärakennuksen hirsistä rakennettiin Mainiemen huvila. Liekö myös kulttuuri siirtynyt kansanopistoon?

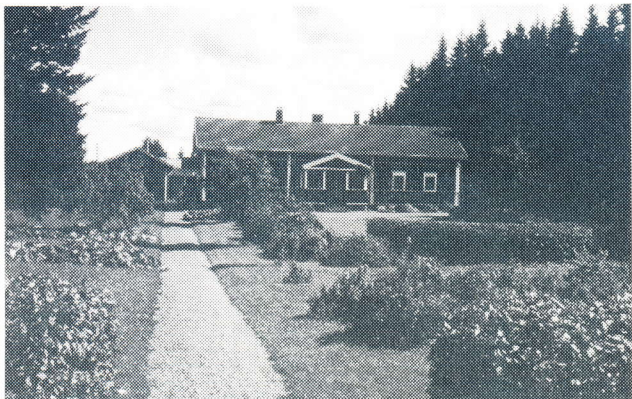

Mainiemen rakennutti kihlakunnantuomari Michael Paqvallin 1905. Vuosina 1923-1926 Mainiemessä toimi evankelinen alakouluseminaari, josta valmistui 67 opettajaa.

Evankelinen Kansanopisto oli aloittanut toimintansa Pirkkälässä vuonna 1918, mutta siirtyi jo 1920 Mäkipään tilalle Karkkuun. Alakouluseminarin lakkauttamisen jälkeen kansanopisto osti Mainiemen ja kaunis huvila sai olla opiston päärakennuksena aina vuoteen 1959, jolloin se paloi. Rauniolle kohosi uusi Mainiemi, missä Karkun Evankelinen Opisto edelleenkin toimii.

Aarikka, nykyisin Vanne, on Heinoon kylän vanhimpia taloja. Sieltä alkoi myös Heinoon palo 11.5.1881. Paavi ja Ellilä oli siirretty jo pois kylästä, mutta Aarikka, Harraa, Pakanen ja Hannu tuhoutuivat. Osa palaneen talon hirsistä on nykyisessä talossa jäljellä. Taustalla näkyy Pirunvuori.

Ala-Ellilä oli 1900-luvun alussa Pappilan maiden vuokraaja. Isäntänä oli silloin Oskari Ellilä. Hänen jälkeensä pappilan maita hoitivat Oskari Niemi ja viimeisenä Paavo Ollila. A.J. Ellilä oli 30-luvulla maataloushallituksen pääjohtajana, kansanedustajana ja ministerinä.

Sastamalan kirkon kellotapulini rakensi Anders Högerman vuonna 1792. Sen kellot ovat Karkun nykyisessä kirkossa.

Taidehuutokauppa Vammalan lähetystorilla 1987.

Tyrvään VPK 100 v. juhla 10.6.1989. Vas. Ilkka Finska, Esa Mäkipää, Matti Hoipo, Teuvo Matinheimo, Uolevi Knuutti, Heikki Ylinen.

Onnea Vammala, olet saanut oman radion!

Vammalan kaupunki on 9. lokakuuta lähtien kuulunut niihin etuoikeutettuihin paikkakuntiin, joilla on ilo sanoa: Meillä on oma paikallisradio. - Tuolloin aloitti toimintansa Kustannusliike Aluelehdet Oy:n Radio Manta, Alueviesti-lehden sisar, taajuudella 101,2.

Radio Manta supisuomalaisen nimen juuret ovat vahvasti Vammalassa. Taustalla on tietysti legendaarinen Tyrvään Manta, kansanparantaja, jonka maine elää yhä voimakkaana. Radion nimeen Manta keksi kytkeä Alueviestin mainospäällikkö Matti Tolonen. Tämä tapahtui Savonlinnassa, kun joukolla seisomme Radio Savonmaan ulkolähetysauton, "Savonmaan Hiliman" vieressä.

Radio Manta luvat saatiin valtioneuvostolta 4. toukokuuta viime keväänä. Hakukierroksella peräti 121 kaupallista yhtiötä anoi toimilupaa, joten Manta mahtuminen 20:n onnekkain joukkoon on todella noteerattava asia.

Aiemmin lupaa Vammalaan on anonut Tyrvään Sanomat.

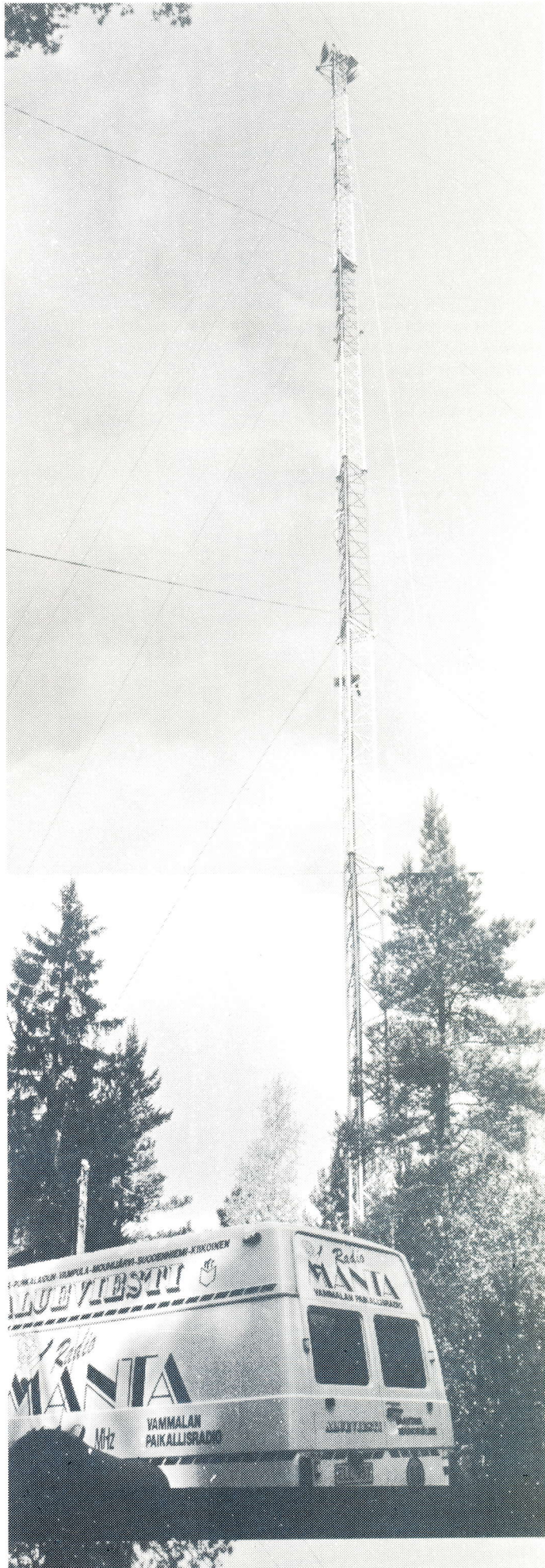
Radio Manta lähettää ohjelmaa klo 9-18.45, mutta jatkossa ohjelma-aikaa lisätään, varsinkin aamuisin, jolloin Manta herättelee ystäviään jo aamukuudelta. Päivisin lähetykset päättyvät yleensä BBC:n suomenkielisen lähetyksen myötä klo 18.45, mutta jo nyt Manta on lähettänyt suoria lähetyksiä tämänkin jälkeen. Ensimmäinen todella kuunneltu suora lähetys oli selostus Vammalan kaupunginvaltuuston kokouksesta 30. lokakuuta, jolloin käsittelyssä olivat monet tärkeät asiat keskioluen vähittäismyynnistä uimahallihankkeeseen.

Paikallisradiolupa edellyttää haltijalta, että se suo radioaikaa niin kunnille, seurakunnille kuin järjestöille ja ylläpitää ja edistää paikallista keskustelua ja kulttuuria. Tämä merkitsee näin ollen myös panostusta em. tahoilta. Vähin mitä ne voivat tehdä, on ottaa yhteyttä Radio Mantaan ja sopia yhteisistä aiheista ja pelisäännöistä.

Radiokulttuurin vähäinen ikä paikkakunnallamme ei ole este vaan paremminkin avu. Näin me kaikki voimme jo alusta alkaen, kuin samalta viivalta lähtien, olla mukana rakentamassa toimivaa, tiedottavaa ja kattavaa välinettä, josta kaikki asukkaat hyötyvät.

Käyttäkää tilaisuutta hyväksenne!

Erkki Petman

TILAUSMATKAT

- PARHAASTA PÄÄSTÄ
- PALVELEVA PERHEYRITYS

LINJA-AUTOLIIKENNE
ANTTI LAUHAMO KY
 VAMMALAN TURISTIAUTO OY
 ROISMALA ★ 304 12 304 11 ja 302 46

OI MUISTATKO EI MURHEITA

URPO VUORENOJA
 laulaa Sastamalan kirkossa

Kasetteja saa a' 40 mk
 tekijältä os. 31800 KARKKU
 puh. 932-34 150
 ja kirjakaupasta.

LÄHEKKÄIN SELVIN PÄIN

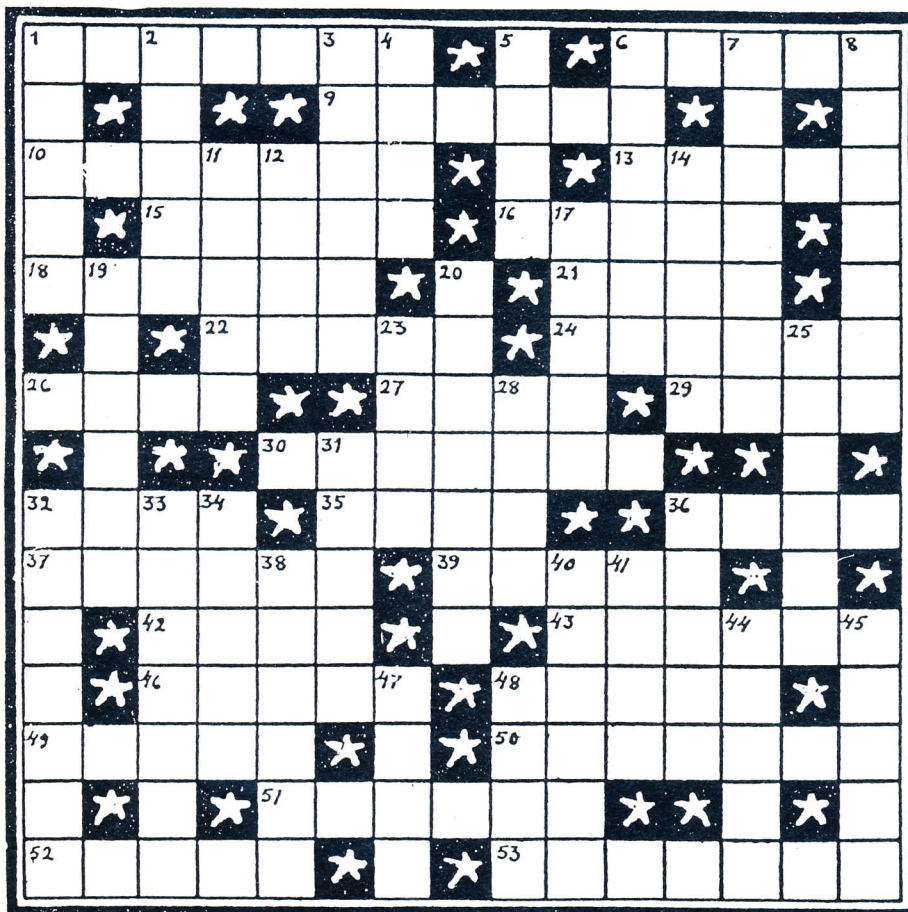
ALKO
 ALKOHOLILISTUS

*Rauhallista Joulua ja
 Onnellista Uutta Vuotta*

RAUTIA-HALLI
 U. NIITYMÄKI KY, VAMMALA HOPUNKATU 11. PUH. 932-42225

JOULUN TÄHTITAIVAS

Vaakasuoraan: 1. kapula, 6. juosta aitajuoksua, 9. tuntuu tukalalta, 10. loiseläjiä, 13. riutua kärsien, 15. raja-viivalla, 16. ongelmallinen poika, 18. amorfinen mineraali, 21. juoksee Aasiassa, 22. ratsastamiseen tarkoitettu, 24. monen morsian, 26. radan varrella, 27. alueita, 29. miinuspuolella olevia, 30. juhliivat tammikuussa, 32. ovat salaisiakin, 35. idea, 36. ratsunakin käytetty, 37. puu, 39. taitaa, 42. heikkohermoisia, 43. lipoa suuhunsa, 46. alkeisosa, 48. yrittää välttää, 49. asuste, 50. majailla, 51. kunta, 52. hienoa hiekkaa, 53. hedelmällinen.

Pystysuoraan: 1. lelutakin mielui-nen, 2. sävy, 3. kasveja, 4. veden hahmoja, 5. voi olla pimeyttäkin, 6. emännän puuhia, 7. vakavia, 8. sulkevatkin välillä, 11. mallivaimo, 12. mainio uimari, 14. Santerin koti, 17. kaupunki, 19. laittaja, 20. metallialan työhuoneita, 23. vastaava, 25. kuore, 28. jumala, 31. tärkeä tekijä, 32. komentosana, 33. paljas, 34. vehkakasveja, 36. aikomus, 38. vierivä, 40. ahjon lähellä, 41. ihmeellistä, 44. kissa, 45. tilava, 47. naisihminen, 48. rikottu usein.

Herkullista Joulua

toivoo

ravintola

marleena

puistokatu 2, II krs., puh. 13663

OP-KIINTEISTÖKESKUS

OLETKO MYYMÄSSÄ TAI OSTAMASSA?

Käänny asiantuntijan puoleen, me hinnoitlemme kohteen oikeaan hintaan ja hankimme sinulle ostajan.

Vammalan OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Puistokatu 2, 38200 Vammala

t. 196 611, k. 139 16

**« K-KENKÄ
E. HIETAMO KY**
VAMMALA

**NYT KEILATAAN
HUITTISISSAKIN**
*Tervetuloa testaamaan
radat!*

- Huittisten keilaradat
- Torikahvila
- Kokoustilat

Terttu ja Antti Metsälä

Kappelikuja 1 32700 Huittinen p. (932) 685 44

**MATKUSTA
MATKA-
POIKIEN
MATKASSA**

MATKATOIMISTO
**MATKA
POJAT**

Soita
tai tule
käymään!

Puistokatu 19, Vammala, puh. 932-41301

Helsinki • Huittinen • Jyväskylä • Lahti
• Tampere • Turku • Vammala

*Kosmetiikka-alan
palveleva erikoisliike*

- BC -värianalyysi
- Formostar syvälämpöhoito
- Tehokas Wolff perfect solarium

Tervetuloa, meillä palvellaan

VAMMALA ☎ 42955

abecita

Gossard

LAADUKKAAT LIIVIT ja
ALUSASUT

PUTIIKKI
Naisette
Puistokatu 18 Vammala
Puh. 932-426 65

NIEMEN
TEHTAAT OY

SÄHKÖASENNUS ARO KY

PESURINKATU 4
38200 VAMMALA, PUH. 41960

Hyvää Joulua toivottaa

Vammalan

KEILAHALLI

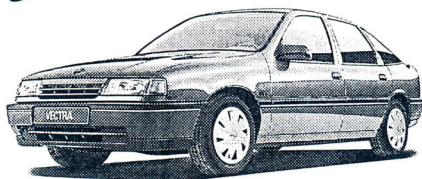
Nuutilankuja 4 puh. 133 03

Avoinna:
ark. 10-22.30
la 10-18.00
su 10-22.30

Harjulan lasiliike ky

Hopun teollisuusalue 38200 VAMMALA puh. 932-41 232

Look at Opel now!

TAKEENA MAAILMANLAAJUINEN GENERAL MOTORS.

OPEL

VAMMALAN AUTOKANTA

HOPUN TEOLLISUUSALUE, PUH. 932-41901

MITEN
UKAVA
ATKA

KUN SUUNNITTELET RYHMÄMATKAA, PYYDÄ TARJOUS MEILTÄ NIIN NÄET, MITEN TILAUSAJOPALVELUT MENEVÄT ETEENPÄIN.

SOITA PUH. (932) 665 91.

**LAUTTAKYLÄN
AUTO OY**

32700 Huittinen Puh. (932) 66591

URHEILU JA KODINKONETALO

JÄRVINEN **HAUHONSALO**

VAMMALA PUH 932-2831

kesport palveleva urheilukauppa

kuljetusliike

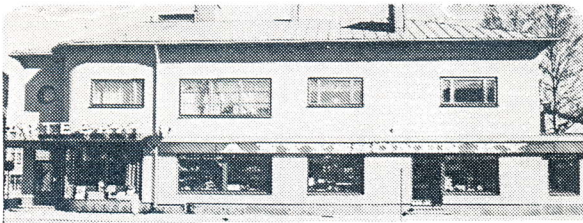
kauko mäkinen oy

VAMMALA Pesurinkatu

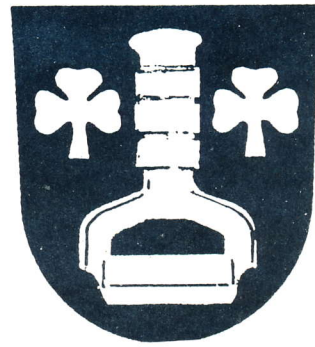

43311

PALVELEVA OPTIIKKA-, KELLO- ja KULTA-ALAN ERIKOISLIIKE

 NYYSSÖNEN
ONKINIEMENK. 11 VAMMALA PUH. (932) 126 76, TELEFAX 128 76

**Äetsän kunta toivottaa
lehden lukijoille**

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

**SALUUNASSA
SYÖT
HYVIN**

Tervetuloa!

Vammalan SALUUNA
Puistokatu 16 38200 Vammala
Puh. 932-12954

**VW ja AUDIN
piirimyynti, huolto ja
leasing**

**Uskaltaako
menestystuotteen
hintaa laskea?**

Volkswagen uskaltaa.

Passat: Myyntimenestys myös Suomessa. Yhtä ainutlaatuinen tiloiltaan kuin ajettavuudeltaankin. Rohkea avaus 90-luvulle. Tule ja näe, miten Volkswagen tarjoaa menestystuotteen nyt edullisempänä kuin koskaan ennen.

**Vammalan
Laatuauto Oy**

Träskinkatu 5, Puh. 43 100, Vammala.

*Hyvää
Joulua
...ja Onnellista
Uutta Vuotta!*

RAUMA-REPOLA

Ruokapaikka
Tanssiravintola
Pubi

KASSI

Pikkuhotelli
Juhlatalo
Pitopalvelu

Äetsä, puh. 33 551

RUOKARAVINTOLA

Avoinna ark. 6.30-18.00
la sulj.
su 11.30-18.00

B-oik.

**Gasthaus Kestikievari
LIEKORANTA**

Asemakatu 34, Vammala, puh. 932-43662

**KAMPAAMO
MERVI**

Puistokatu 27, Vammala
Puh. 42 731

**SÄHKÄT
SÄHKÖISTÄÄ
KAIKKI KOHTEET**

**TELILÄN oy
SÄHKÖTYÖ**

38200 VAMMALA ☎ 932 - 42 536

RAKENNUSPALVELU

Ky

Hannu Peltonen
Murtokivenkuja 7 38200 VAMMALA
Puh. 932-43487

**KRAUTAKAUPPA
V. KIVIRANTA Ky**
Marttilankatu 10 VAMMALA puh. 932-12002

Joulu on lasten.

Lapset osaavat löytää joulusta sen oikean tunnelman. Odotuksen, jännityksen, ilon ja riemun. Yhdyspankissa me haluaisimme joulun oikean tunnelman tavoittavan teidät kaikki. Oikeaa joulua!

MAHDOLLISUUKSIEN AVAAJA

YHDYSPANKKI

VAMMALA

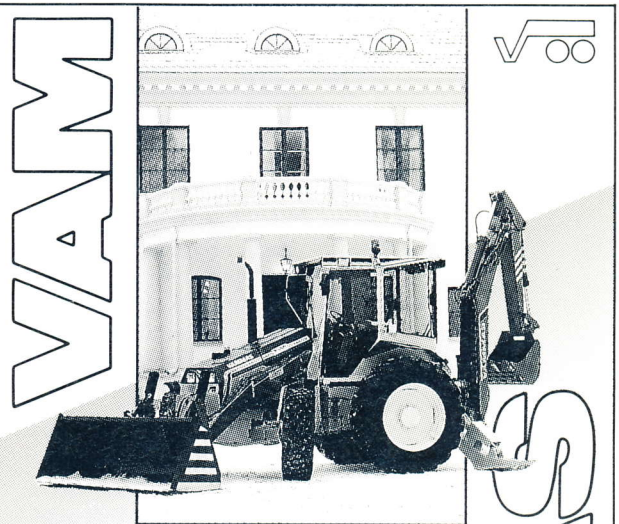
BENVENUTI!

ROSSO
ristorante

AVOINNA: SU-TO 10—24
PE-LA 10—01

NOKIA TEOLLISUUSKOMPONENTIT

Vammaskosken Tehtaan kaivurit ja tiehöylät ovat olleet jo yli kolmekymmentä vuotta kehityksen kärjessä.

VAMMASKOSKEN TEHDAS

PL 18 38201 VAMMALA
PUH. (932) 1971

VAMMALAN
KONEPAJA OY

70

VUOTTA VIREÄÄ
KONEPAJATOIMINTAA

1919–1989

tuottajalta
kuluttajalle

— Merkki takaa laadun —

SUBARU

SAAB

SEAT

PIIRIMYYNTI JA HUOLTO
VAMMALAN TALOUSALUEELLA:

Vammalan Autokulma Ky

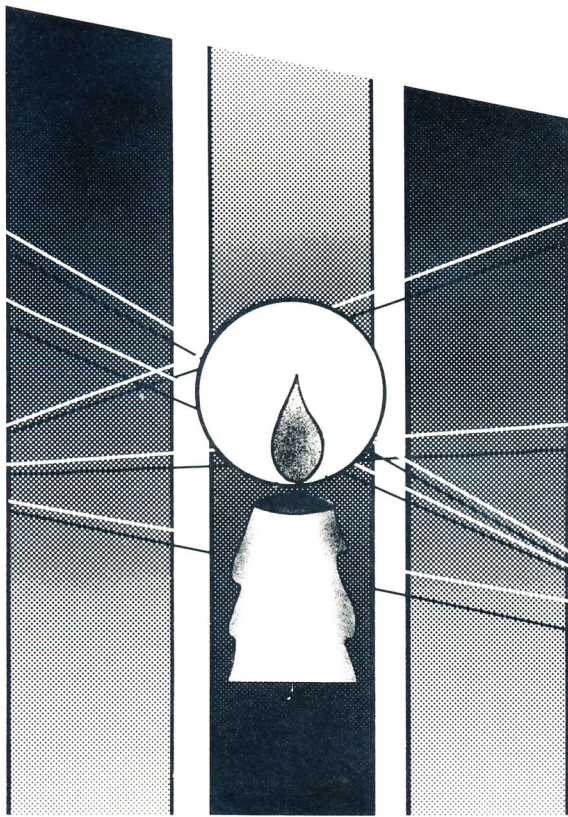
Vammalan K
Autokeskus Y

FACOM
OIKEA OTE TYÖHÖN

**Maailmankuulut
työkalut meiltä**

TULE — MEILLÄ PALVELLAAN

K REILU RAUTAKAUPPA
VAMMALAN RAUTA Ky
Puistokatu 4 VAMMALA puh. 12628

Rauhallista Joulua
Tyrvään Sanomat

EDULLINEN PALVELEVA

KIMMONTORI
LIHA-ALAN ASIAANTUNTIJA
TORIN LAIDASSA puh. 41123

AVOINNA ARK. 9.00—19.00
LA 8.00—15.00

Hyvää Joulua
Toivottaa

Huoltoasema H. Jokikoivu Ky

ESSO

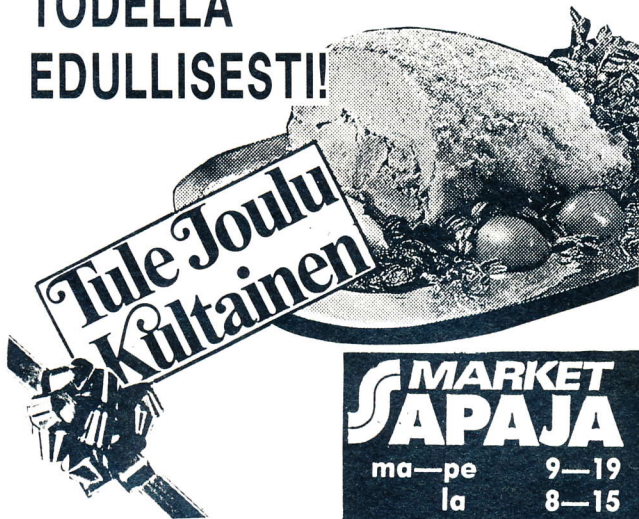
Ravintola **Jani**
Puistokatu 32
puh. 12460

Tervetuloa!

S-MARKET APAJAN

runsaista valikoimista
löydät Jouluusi hyvät ja
laadukkaat lahjat, sekä
perinteiset joulun ruuat

TODELLA
EDULLISESTI!

*...ja Onnellista
Uutta Vuotta!*

KANSALLISPANKKI
VAMMALA

SISUSTUS- RATKAISU

Epsira-sisustuslevyjen 12 kuviomallista voit valita yksilöllisen sisustusratkaisun. Levyt voit helposti asentaa itse sisäkattoon tai seinään ja EPSIRA-sisustusratkaisu luo uuden kauniin ilmeen kotiisi. Levyt, joiden vahvuus on 20 mm, toimivat hyvänä lämmöneristeenä ja lisäävät entisestään ratkaisun kokonaistaloudellisuutta. Kysy lisää sisustusratkaisusta Epsirasta.

EPSIRA OY

PL 72, 38201 VAMMALA, Puh. (932) 42 131
Telex 22338 epsi sf, Telefax (932) 41 544

INARIA®

KODIN KOLMAS ULOTTUVUUS

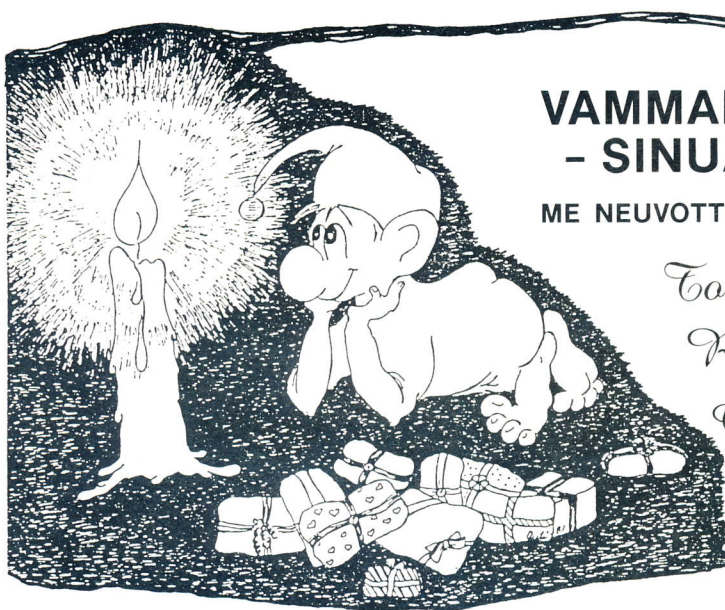
Inaria kaapistot antaa tilaa tavaroille

Lattiasta kattoon, eteisestä olohuoneeseen. Kaunista peilipintaa, liukuovia – ja sisällä kätevät lankakorit tai levyhyllyt, tilaa kodin kaikille tavaroille.

Vain Sisustajan K-Raudasta tai KaunisKoti-liikkeestä

FINNMIRROR®

SKANDINAVIAN SUURIN PEILITALO

VAMMALAN KAUPUNKI - SINUA VARTEN

ME NEUVOTTELEMME JA PALVELEMME

*Toivotamme kaikille
Rauhallista Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

Leijona- luotto

- ja saat
rahat heti
tassuun.

Edullista luottoa tasatonnein
5 000-50 000 mk.
Maksuaikaa jopa
5 vuotta.

- Sadat lainapostit ja Postipankin konttorit palvelevat.

 POSTIPANIKKI

ISORA

ISORA-ELEMENTIT

ERISTYSLEVYT

SOKLEX SOKKELI-
ELEMENTIT

ISORA

— PL 48 38200 VAMMALA
PUH. 932-422 11

ELEKTRIA

- MYYNTI
- ASENNUS
- HUOLTO

SÄHKÖASENNUSLIIKE
MATTI RANTALA KY

Hopunkatu 3 38200 Vammala - Puh. 932-41311

Meillä osataan
ja neuvotaan.
Tervetuloa.

TÄSSÄ ON
PAIKKAKUNNAN
MONIPUOLISIN
JA EDULLISIN
LUOTTOKORTTI!

TÄLLÄ LUOTTOKORTILLA TANKKAAT PAIKKAKUNNAN
EDULLISIMPAAN HINTAAN NYT JA TULEVAISUUDESSA SU-
PERIN **AUTO-MATISTA**.

JOS SINULLA EI VIELÄ OLE TÄTÄ KORTTIA, ANOMUKSEN
SAAT MEILTÄ.

EDULLISET JA LAADUKKAAT ELINTARVIKKEET VAMMALASSA

K SUPERI

MARKET VAMMALA ROISMALAN RISTEYS PUH. 12854

K-VALINTA KAUKOLA

PUISTOKATU 30, Puh. 438 11, arkisin 9—18, lauantaisin 8—14

HYVÄ RUOKAKAUPPA

K-VALINTA KARKKU

Palvelemme arkisin 9—17.30, lau 8—14, Puh. 341 34

PS. K-LUOTTOKORTTI KÄY MYÖS KAIKISSA LIIKKEISSÄMME

CROMA

2.0 i.e. TWIN CAM

Kun haluat tilaa ja ylellisyyttä, sinun ei tarvitse tinkiä suorituskyvystä. 120 hv:n ruiskutusmoottori ja kiihtyvyys 0–100 km/h 9,9 sekunnissa tarjoavat turvallisuutta ja nautittavuutta.

Puolueettomat testit osoittavat Croma 2.0 i.e. Twin Camin edut ja ominaisuudet. Nautit niistä uusiutuneissa tiloissa, joita leimaa uskoton koko ja varustelun täydellisyys – 2 vuoden takuulla ja 6 vuoden ruostumattomuustakuulla.

Tule meille. Jo koeajolla huomaat, kuinka paljon voitat siirtymällä kaikessa luokkaa suurempaan.

Hinta 158.900 mk

Huoltoleasing alk. 3.260 mk/kk (24 kk, 40.000 km)

Kuvan auto erikoisvantein.

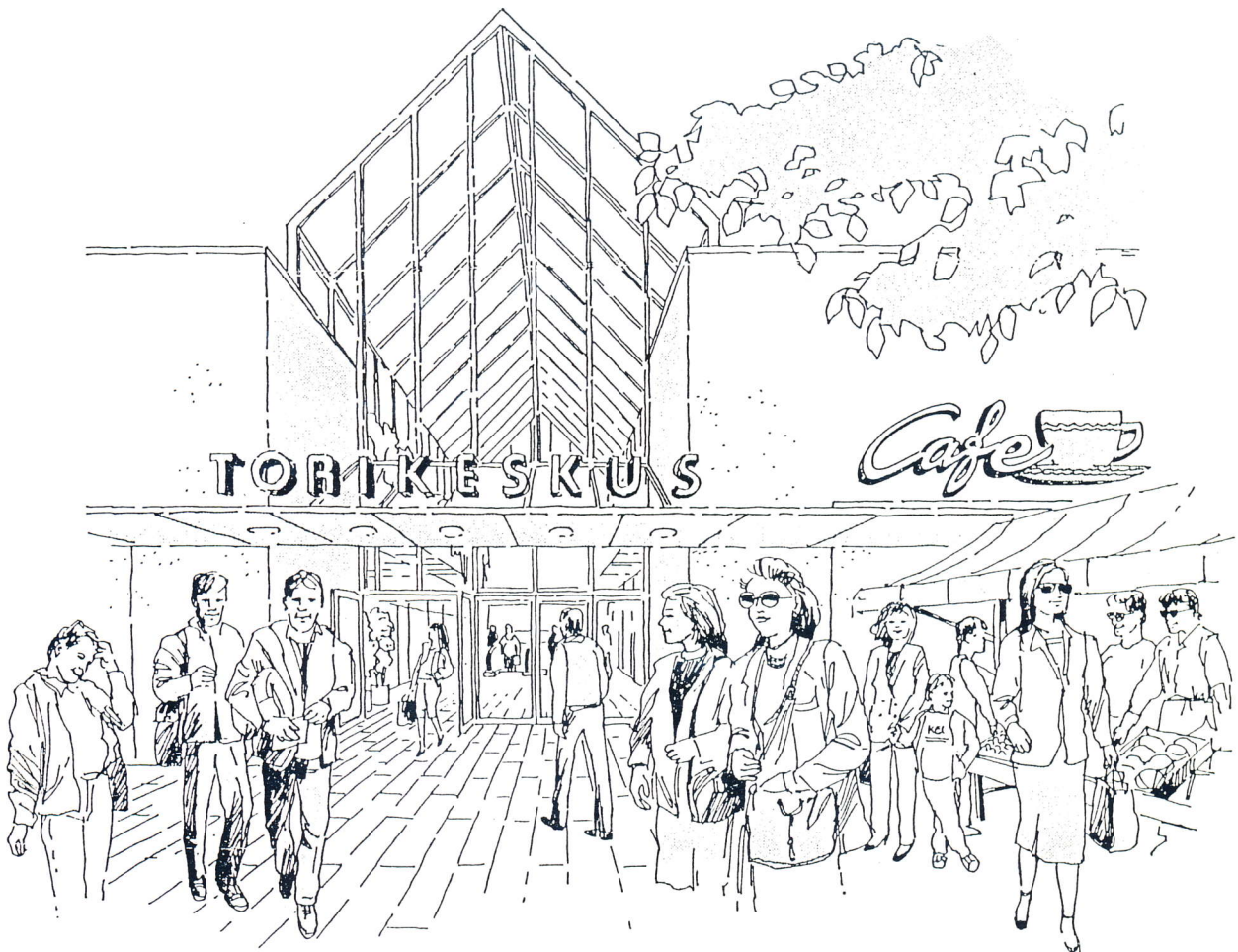

FIAT

VEHO

VAMMALA

Vasarakuja 1, puh. 932-41 277
Avoinna ark. 9-18, la 10-14

VARAA PAIKKASI VAMMALAN TORIKESKUKSESTA

Parhaalle paikalle, Vammalan vilkkaan torin varrelle on rakenteilla uuden ajan liikekeskus — Vammalan Torikeskus.

Tämän modernin hankkeen toteuttavat paikkakunnan oma pankki Vammalan Seudun Osuuspankki ja Vammalan OP-Kiinteistökeskus Oy.

Valmistuttuaan Torikeskuksesta tulee kaupungin monipuolinen palvelukeskus katukahviloineen, liikkeineen ja kätevine parkkipaikoineen. Asiakkaat voivat kulkea vapaasti keskuksen torikäytävillä miellyttävästi lasikatteen alla. Tehdä ostoksia, viihtyä.

TILAISUUS SINULLE YRITTÄJÄ!

Toorikeskuksen upeat, monien mahdollisuuksien liiketilat odottavat Sinua. Ota yhteyttä!

Puh. (932) 1961, Jussi Lehtinen tai Taisto Hyttinen

Kun toimit nopeasti, tilojen suunnittelussa ja viimeistelyssä voidaan erikoistoivomuksesi ottaa huomioon.

Tervetuloa Torikeskukseen!

VAMMALAN SEUDUN OSUUSPANKKI

Vammalan
OP-Kiinteistökeskus Oy

Puistokatu 2, 38200 Vammala, puh. (932) 1961

POHJOLA-YHTIÖT

SAMPO

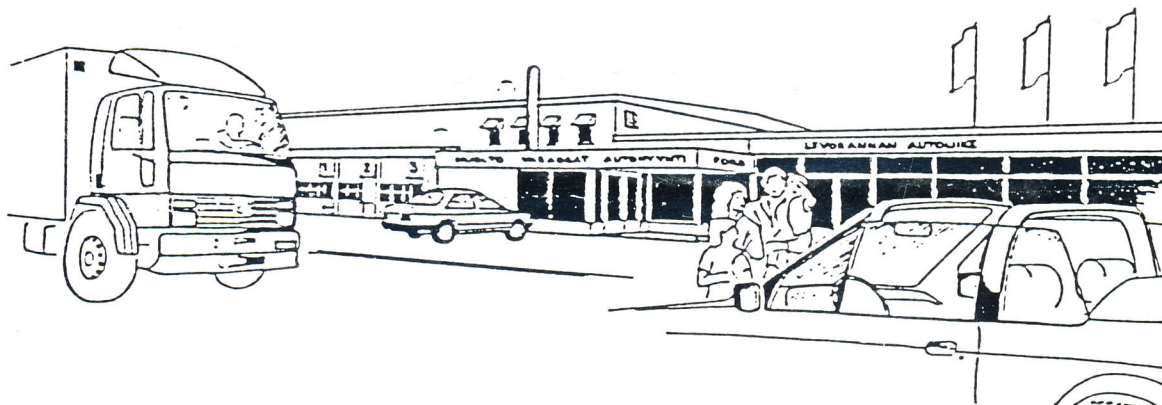
TAPIOLA

VAKUUTUSYHDISTYS

Yrittäjien Fennia

**PARHAALLA PAIKALLA
ROISMALAN RISTEYKSESSÄ**

UNION

VALKOJA & NISKANEN KY

VAMMALA, PUH. 12780, 12486

LEVORANNAN
AUTOLIIKE
OY
Vammala puh 12051